

pera colecției de flaute este un instrument unic: un flaut confecționat din minerul periei de podele!

Și dacă la Ulm, în R.F. Germania, turiștii sînt atrași — între altele — și de muzeul pîinii (exponatele însumează zeci și zeci de pîini, covrigi, chifle, în cele mai felurite modele, mostre de unelte ce-au trecut veacurile pentru a ne dovedi, azi, cum își făceau strămoșii noștri pîinea cea de toate zilele), la Zittau — și iată-ne, din nou, reîntorși în R.D. Germană — se află una dintre cele mai mari și mai interesante colecții de ceasuri din lume. Vizitatorul poate privi — cu firească uimire, desigur — ceasurile gotice din sec. XV. Montate în spătarul înalt al scaunelor solide, ele funcționează și azi. Sau — între cele 500 de ceasuri, cronometre, ceasuri-tabacheră etc. — ceasurile-cu... cuc; aceștia sînt «cei mai bătrîni» cuci din lume, maeștrii ce i-au zămislit dîndu-le ca dată a nașterii anul 1570!

Există, chiar, și un muzeu al solurilor. El se află la Wiisingen, în Olanda. Un muzeu unic, desigur. Toate tipurile de sol de pe Terra pot fi întîlnite aici pe o suprafață de numai 16 kmp: peste 350 de mostre din mai bine de 30 de țări. Firește, colecția este — încă — incompletă, specialiștii avertizînd pe vizitatori, în acest sens: completă, colecția de soluri ar trebui să numere... cam o mie de mostre!

Un original muzeu al micronavelor se află în capitala Suediei. Cine îl vizitează are prilejul de a se informa competent asupra istoriei și evoluției mijloacelor de transport naval. Pot fi regăsite nave celebre, sau reconstituiri ale celor ce au luat parte la descoperirea de noi pămînturi: corăbii egiptene, antice, de pe Nil, vestite corăbii feniciene, galerele sau navele cu pinze ale marilor navigatori. Nu lipsește nici măcar prima navă mixtă (cu vele și motor) care, în 1837 încă, a inaugurat traficul modern între Lumea Nouă și vechiul continent.

Un muzeu al circului — cu o sută de mii de exponate, privind istoria, dezvoltarea acestei străvechi arte,

costumația, recuzita etc. — desfată publicul din Leningrad. Un interes deosebit stîrnește colecția de afișe rare, precum și biblioteca ale cărei volume sînt axate, tematic, firește, tot pe viața circului.

Lîngă Manila, pe o suprafață de 35 ha, se află re-creată — într-un original muzeu etnografic filipinez — întreaga diversitate a celor peste 7000 de insule ale arhipelagului. Pavilioane construite în stiluri tradiționale specifice adăpostesc obiecte de uz casnic, arme de vînătoare, obiecte de cult, de îmbrăcăminte — toate însoțite de descrieri detaliate ale caracteristicilor fiecărei zone etnografice, cu obiceiurile, arta și muzica populațiilor respective.

Și pe meleagurile noastre românești sînt o sumedenie de muzee și colecții — unele unice — care se cer văzute, admirate, și de la care — este evident — plecăm mai bogați în cunoștințe și mai înnobiți sufletește. Spa-

țiul nu ne permite să le înșirăm pe toate. Vom aminti numai cîteva.

Iată, Muzeul satului românesc, de la București, Muzeul Deltei Dunării — unic în lume — de la Tulcea, colecția — muzeu de ceasuri de la Ploiești — oraș în care se află, de asemenea, un interesant muzeu al petrolului, unele dintre foarte puținele existente pe glob — și încă altele.

La Cloșani, în județul Gorj, se află un original muzeu al fosilelor... vii. În creierul munților Mehedinți, peștera Cloșanilor adăpostește prima stațiune biospeologică subterană din România. O bogată faună specifică mișună aici. O mare parte dintre aceste animale, petrecîndu-și întreaga viață în subteran, sînt oarbe și depigmentate — urmașii unor ființe refugiate în adîncuri cu multe milenii în urmă. Scoase la lumina zilei ar pieri imediat! În galeriile Cloșanilor se fac experiențe nu numai de biospeologie, ci și de fizică a pămîntului, cristalogeneză etc.

Ștefan Zaides

Arma alimentară

Mapamondul nu oferă încă imaginea tonică, prea mult așteptată, a unei condiții umane marcate de echilibru. 29 de țări în curs de dezvoltare suferă acut din cauza lipsei de alimente. Dintre acestea, 26 se află în Africa, continentul confruntat cu drama foametei, unde recoltele sînt tot mai scăzute și situația rămîne disperată. Pe piața internațională, prețul cerealelor a crescut brusc în fața cererii imense din partea unui număr de țări deficitare în alimente, în special din «lumea a treia». Consecințele ar putea consta în extinderea subnutriției în numeroase zone ale planetei. Deja, circa 50 de milioane de oameni sînt secerăți, anual, de virusul foametei. O cifră pe lângă care nu putem trece cu indiferență: este egală cu cea a morților în cursul celui de-al doilea război mondial.

Această uriașă tragedie nu este, evident, un fatalism. Ea nu este — așa cum subliniază Susan George, în cartea sa, care a făcut oarecare vîlvă, intitulată «Cum moare cealaltă jumătate. Adevărata cauză a foametei în lume» — nici un fenomen inevitabil, nici un flagel; dar este o rușine...

în strategia confruntării

Santajul pîinii

Foamea este, însă, aruncată în balanța politicii de forță, fiind uzată în strategia confruntării, a tensionării climatului mondial drept o armă teribilă. Se susține că ar fi chiar mai eficace decît bomba cu neutroni... Scopul nu este greu de deslușit, dar, pentru a înlătura orice neclaritate, să apelăm la declarația unui politician american. După părerea acestuia, alimentația este, probabil, «cea mai bună armă» de care vor dispune Statele Unite în cursul următorilor 20 de ani. Cel mai bun mijloc de a o utiliza — a adăugat el — «constă în a lega de noi țările străine, care au nevoie de alimentele

noastre, care le cumpără de la noi și care le vor cumpăra tot mai mult în fiecare an». El continuă: «Pe măsură ce devin dependente, vor fi din ce în ce mai puțin înclinate să ne indispuină, de teama de a nu pierde nu numai alimentația, dar și orice altceva».

O declarație fără echivoc. Deschisă, la obiect, s-ar putea susține că a fost chiar sinceră, dar revoltător de sfidătoare și agresivă. De reținut că nu este prima de acest gen.

Lumea se apropie de finalul unui secol de mari prefaceri al istoriei sale. În acest veac în care civilizația a atins culmi de nebănuite, de nevisat, ale științei, tehnicii și culturii, «santajul pîinii» este, într-adevăr, o rușine. În mînuirea acestei arme s-au specializat o serie de monopoli supranaționale.

Giganții care programează foametea

100 de uriași ai negoțului cu produse agroalimentare prelucrează și manevrează jumătate din producția mondială. Impun anumite mărfuri în anumite circumstanțe, dictează prețuri și realizează afaceri de 230 miliarde dolari. Acești giganti se concurează acerb pe piața internațională, dar atunci cînd interesele le-o cer își dau mina fără ezitare.

De pildă, pentru a menține nivelul prețurilor, plimbă între ele importante încărcături de produse agroalimentare. Altădată, cerealele se aruncau în ocean. Metoda nu a fost, totuși, înlăturată definitiv. Cei 100 de giganti dispun de 4 000—5 000 de filiale în majoritatea țărilor lumii. Pe primul loc se situează concernul anglo-olandez «UNILEVER». El deține 5 la sută din producția mondială. Urmează, apoi, grupul elvețian «NESTLE», care, din cele 13 miliarde dolari cifră de afaceri, nu realizează decât un mic procent în țara sa.

Principalii giganti nu sînt, deci, americani. Dar Statele Unite constituie, totuși, principala putere a industriei agroalimentare occidentale. Între primele 20 de monopoli internaționale, 14 sînt americane. Pe piața cerealelor domină «șase mari surori»: «Cargil Inc.», «Continental Grain Corp.», «Cook Industries Inc.», «Bunge Corp.», «Luis Dreyfus Corp.» «Granac». Ele speculează 80 la sută din cerealele lumii. În branșa respectivă tonul îl dă «Cargil», ale cărui exporturi anuale depășesc 23 miliarde dolari, iar comerțul global cu produse agroalimentare 50 de miliarde dolari. Importurile țărilor în curs de dezvoltare depind, în mare măsură, de aceste mari corporații. Dacă, în 1960, ele au cumpărat cereale în valoare de 1 940 milioane dolari, în 1977 au avut nevoie de o cantitate valorind 9 105 milioane dolari, iar, pentru 1985, se prevede o cerere, din partea lor, de 19 517 milioane dolari. Aceeași evoluție se constată și la necesitățile în produse alimentare ale țărilor în curs de dezvoltare. Astfel, în 1960, ele au plătit pe asemenea importuri 5 090 milioane, apoi 25 230 milioane dolari, în 1977, și se estimează o sumă de 58 143 milioane dolari în 1985. O factură fantastică ce se va adăuga uriașelor datorii ale țărilor în curs de dezvoltare, care oscilează, în prezent, în jurul cifrei de 400 miliarde dolari (de notat că, în calcule, nu s-au inclus importurile statelor membre ale OPEC).

Înainte de era colonială, aceste țări nu depindeau de piața externă. Aveau o agricultură care asigura întreg necesarul intern. Colonialismul și neocolonialismul au distrus această ramură, numeroase culturi locale dispărind pentru totdeauna, pământul fiind supus legilor profitului monopolist prin practicarea masivă a monoculturilor în care se plasau interesele firmelor din metropole. Așa au sărăcit sute de milioane de țărani din «lumea a treia». Fenomenul mai grevează încă eco-

nomiile unui număr mare de ținare state independente, ale căror resurse rămîn la discreția prețurilor impuse de companiile supranaționale. Este o grea moștenire a perioadei colonialiste, o succesiune și o practică cu care foștii stăpîni de ieri încearcă să țină în șah dorința de afirmare, de participare egală la viața internațională a statelor în curs de dezvoltare. Totodată, sînt utilizate și alte metode pentru atingerea scopului. Ele au determinat o ruinare a eforturilor multora din ținerele state independente de a-și diversifica agricultura. În ultimul deceniu s-a ajuns, astfel, la o situație dramatică. Potrivit unui raport al directorului general al FAO, Edouard Saouma, în anii '70 sporul demografic în țările în curs de dezvoltare depășea rata creșterii producției lor agricole. Cantitatea de hrană pe locuitor s-a redus în 61 de țări, iar în 15 dintre ele s-au produs, în 1979, mai puține alimente decât în 1970. În 1979, producția agricolă în țările în curs de dezvoltare (în ansamblul lor) — a subliniat Edouard Saouma — a crescut numai cu 1,3 la sută, ceea ce înseamnă doar jumătate din sporul lor demografic anual. «În 1980 — a avertizat, în continuare, directorul general al FAO — oferta de hrană a scăzut și mai mult, și se așteaptă o puternică reducere a producției cerealiere în țările cele mai sărace, care ar putea atinge 14 milioane tone». Pentru 1981, FAO a lansat o «alertă mondială», avînd în vedere că disponibilitățile sînt într-un echilibru atît de precar, încît cea mai mică scădere a producției poate deveni primejdioasă. Ori, în ultimii ani, s-au înregistrat recolte proaste, ceea ce se repercutează în diminuarea stocurilor.

Mecanismul infometării

Numai 15 la sută din populația mondială consumă jumătate din cerealele planetei. Această anomalie reprezintă una din manifestările actualei ordini vetuste și nedrepte. Și, în același timp, unul din argumentele care pledează pentru o nouă ordine economică internațională; constituie, totodată, principala consecință nefastă a utilizării armei alimentare în relațiile internaționale. Revista «UNU», publicație a Națiunilor Unite, care a dezvăluit aceste cifre, precizează că țările bogate, care produc și comercializează mari cantități de grîne, le folosesc, în bună

măsură, pentru hrana animalelor. Aceasta în vreme ce 85 la sută din populația lumii nu dispune decât de cealaltă jumătate a grînelor care se produc pe planetă, ceea ce abia îi permite să supraviețuiască. O asemenea constatare a impus, firesc, concluzia că nu există, pe plan mondial, o penurie de produse alimentare, ceea ce aruncă tot mai clar în lumină cvasi-paradoxul foametei. Publicația citată mai sus atrage atenția că «există, pur și simplu, o penurie de alimente înălăuntrul unei anumite părți a populației globului».

Nu este o criză reală, ci una artificială, determinată din afară. Sumbra tradiție a monopolațiilor nu mai îndestulează apetitul afacerilor în cifre colosale. Alte culturi au fost impuse, potrivit cerințelor țărilor occidentale industrializate, cerințe tot mai mari în proteine oferite *en gros* pentru hrana animalelor. Astfel, circa, 400 milioane tone cereale iau drumul șeptelului, o cantitate conținînd 40 milioane tone de proteine și 1 400 000 de miliarde calorii, din care cel puțin trei sferturi se folosesc în acest proces. O asemenea «dispariție» este de 30—60 de ori mai mare decât ajutorul mondial în cereale pentru «lumea a treia», și de 300 de ori mai ridicată decât importurile anuale de grîne ale unui număr de opt țări din «centura de foamete» a Africii, numită Sahel. Este mult mai mult decât ar trebui — subliniază Marcel Marloie, profesor la Institutul Național de Cercetare Agronomică (INRA) din Paris — pentru înlăturarea discrepantei de consum între țările bogate și cele sărace. S-a mai calculat că această masă uriașă de proteine și calorii pierdute este de 20 de ori mai mare decât deficitul caloric al comerțului exterior al «lumii a treia».

Se constată, în același timp, o altă latură a cvasi-paradoxului foametei: contrar unei idei mai vechi, țările în curs de dezvoltare exportă spre statele bogate mai multe proteine decât importă. Aceste exporturi, destinate, în mare parte, creșterii animalelor, se repercutează în deficitul alimentar al anumitor populații. De exemplu, Tailanda furnizează pentru șeptelul vest-european importante cantități de făină de mînă, produs bogat în calorii, în timp ce, în întreaga regiune a Asiei de Sud-Est, există o penurie în acest domeniu. La fel, în Africa, numeroase țări continuă să exporte, pentru aceeași zootehnie vest-europeană, produse agricole cu un însemnat conținut în proteine și calorii. Specialiștii amintesc că, în timpul celei mai acute perioade a secetei din Sahel, 8 dintre

țările cele mai afectate (Mali, Etiopia, Volta Superioară, Mauritania, Niger, Senegal, Sudan și Ciad) trimiteau în Europa occidentală de două pînă la cinci ori mai multe proteine provenite din solul lor sărac, arid și greu de întreținut, decît au importat sub formă de cereale. Comentînd anomalia, un specialist occidental spunea că țărani din «lumea a treia» au o putere de cumpărare «inferioară celei necesare întreținerii unei vaci normande, unui porc breton sau unei pisici pariziene», fiind mai prost hrăniți decît aceste animale. Un exemplu și din America Latină: în Brazilia, culturile de soia realizate pentru companiile supra-naționale s-au impus, deseori, în detrimentul fasolei, un aliment de bază pentru o mare parte a populației. În această regiune se înregistrează și o pătrundere masivă în sectorul agro-alimentar a unor firme industriale care, pînă de curînd, nu au avut asemenea veleități. Dar, profiturile nu cunosc limite, iar scopul scuză mijloacele, potrivit unei formule mai vechi. Astfel, ferme de 200 pînă la 500 000 de hectare au fost acaparate

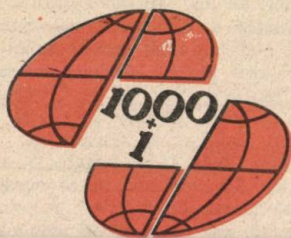
de «Volkswagen», «Mitsubishi» și alte mari grupuri în pădurile amazoniene. Recordul este deținut, totuși, după cum relatează revista «L'économiste du Tiers Monde», de «Jari S.A.», firmă condusă de un american, Keith Ludwig, care a cumpărat de la guvernul brazilian... 1 500 000 de hectare.

Noul Eldorado al giganților care minuiesc arma foamei este constituit și din producția de semințe și de animale selecționate. Băncile genetice au devenit un teren extrem de mănos pentru AGRIPower (puterea trusturilor agroalimentare), mai ales odată cu lansarea faimoasei «revoluții verzi», de care s-au legat atîtea speranțe în «lumea a treia». Multinaționalele specializate (dar nu numai ele, ci și societăți din domeniile chimiei, petrolului, farmaciei) au adunat semințe de plante din statele în curs de dezvoltare pe care le-au ameliorat în laboratoarele lor, vinzîndu-le, apoi, celor de la care le-au cules, la prețuri exorbitante. Practica a fost denunțată de «Coaliția internațională pentru acțiune în domeniul dezvoltării» (un grup cana-

dian de opinie publică ce sprijină «lumea a treia»). De asemenea, de reprezentanții Programului Națiunilor Unite pentru Mediul Înconjurător care s-au alarmat de faptul că «producătorii de plante comerciale și furnizorii de semințe își brevetează speciile și pretind redevențe pentru utilizarea lor. Dar țările în curs de dezvoltare de unde au fost luate aceste semințe rare nu primesc nimic. Dimpotrivă, ele sînt acelea care plătesc celor puternici semințele derivate din patrimoniul lor». Un exemplu al acestui monopol genetic periculos: «United Brands» (fostul «monstru verde») «United Fruit» care dicta și înlocuia guverne după bunul său plac în America Centrală) deține jumătate din semințele mondiale de banane.

În panoplia mijloacelor de dominație cu care operează neocolonialismul, arma alimentară rămîne, deci, una din cele mai peride. Cu ea s-a realizat și se menține încă o geografie a decalajelor și a foamei.

Virgil Tatomir

„Cardin's”

«Cardin». «Maxim's». Creația și tradiția. Croitorul și Bucătarul. O «idilă» finalizată la 15 mai a.c., cînd a avut loc «căsătoria din interes» dintre un om grăbit și o instituție curînd centenară, dintre un imperiu și o legendă.

În 1893, Maxime Gaillard deschide o cafenea botezată «Maxime», devenită, cîva timp după aceea, «Maxim's», căci Anglia e la modă... Curînd, localul va deveni punctul de întîlnire al ducilor și duceselor, prinților și prințeselor, marchizilor și marchizelor din întreg Parisul. Maxime Gaillard va muri, însă, ruinat.

Chauveau și Cornuché îi vor urma, în timp ce valsul numelor celebre va continua să se învîrtă în jurul restaurantului. Primul război mondial va transforma restaurantul în bar de escadrilă. Serbările mor. Dandy-i au

dispărut. La fel și prinții. În timpul crizei din 1929, «Maxim's» se clatină. Îl va cumpăra, în 1931, Octave Vaudable, tatăl proprietarului din zilele noastre. O eră nouă începe: artele, literale, afacerile și politica iau dejunul în

sala mică, iar cina în sala mare. Clasat ca monument istoric, «Maxim's» își păstrează prestigiul și trezește nostalgia.

Cardin este o mașină de idei. Croitorul cel mai celebru din Franța s-a născut în Italia. Pierre Cardin va lucra mai întîi pentru Paquin, unde-i va face costumele lui Cocteau, apoi la Schiaparelli și Dior. Își deschide propria casă de mode pentru a prezenta, în 1952, prima sa colecție de «haute couture». 1963 — prima colecție de «prêt-à-porter» va declanșa scandal și aplauze. Rînd pe rînd, se lansează în ceramica și sticlărie, mobilier și jucării. Precursor al «modei globale», Cardin își deschide magazine în 67 de țări. (110 000 de persoane lucrează azi în «lumea Cardin».) Desenează o mașină, interiorul unui avion, o bucătărie. Scrie o carte despre Fernand Léger și, apoi, îl convinge pe, Louis Vaudable să-i vîndă numele «Maxim's» pentru a-l ștampila pe șampanie, fețe de masă, mobile, haine... «Maxim's» figurează azi pe circa 900 de produse. Cumpărînd «Maxim's», Cardin face proiecte. Intenționează să creeze, anul viitor, chiar și un premiu literar.

DICTIONAR ONAR • DICTI AR • DICTI ONAR CTIONAR • D NAR • DICTI • DICTI TIONAR • DIC • DICTI ONAR

de materii prime

În 1855, la Expoziția mondială de la Paris, deasupra unei bare mici de metal alb-mat, stătea scris cu litere mari de tipar: «Argint din argilă». Nu era, firește, argint, ci aluminiu metalic, pentru acea vreme o adevărată senzație.

Alaunul, respectiv un sulfat dublu de aluminiu și potasiu — sub denumirea sa latină de *Alumen* —, era folosit și în antichitate la fixarea culorilor pe țesături. Lipsea, însă, procedeul tehnic utilizabil pentru obținerea acestui element și în formă metalică. Acest lucru l-a reușit francezului Deville abia în 1854, deși încă înaintea sa, în același secol, cercetători ca englezul Davy, danezul Oersted sau germanul Woehler au fost foarte aproape de rezolvarea problemei.

Se poate spune, deci, că aluminiul este un metal fără... trecut? Astăzi nu mai este atât de sigur acest lucru. În urmă cu câțiva ani, la deschiderea unui mormint al unui conducător militar în vechia Chină, printre alte obiecte a fost găsită de arheologi și o cataramă confecționată — deși greu de crezut — dintr-un aliaj cu un înalt procentaj de aluminiu (85 la sută). Lucrul este cu atât mai enigmatic cu cât, după stadiul cunoștințelor noastre actuale, aluminiul poate fi obținut numai în condițiile aplicării unor temperaturi extrem de

Este încă Terra capabilă să satisfacă foamea, în creștere, de materii prime? Această întrebare este pusă cu tot mai multă acuitate, astăzi devenind mai limpede ca oricând că civilizația contemporană trebuie, pentru a-și menține și dezvolta cuceririle, să-și reconsidere atitudinea față de resursele solului și subsolului, față de ansamblul relațiilor de producție și sociale pe care le presupun dobândirea și valorificarea acestora, ceea ce implică o nouă ordine — economică și politică.

Care sînt însă materiile prime și unde se află zonele geografice de răspîndire a lor, ce reprezintă ele, la ora actuală, pentru economia mondială, cît de mare este perisabilitatea lor?

Dintr-un posibil dicționar de materii prime, să răsfoim, împreună, câteva file...

ridicate. Acestea, însă, nu puteau fi obținute prin tehnica tradițională a cuptoarelor, ce ni s-a transmis. Se caută încă o explicație plauzibilă a faptului.

Tehnologia pusă la punct de Deville a fost înlocuită, după cîteva decenii, cu alta mai bună: francezul Héroult și americanul Hall, amîndoi de abia 21 de ani, au dezvoltat, independent unul de celălalt, dar în același an — 1896 — procedeul denumit «electroliză în stare topită», folosit încă și azi.

Produsul de bază pentru acest metal mare consumator de energie — aluminiul este, de altfel, metalul cel mai des întîlnit în scoarță și cel de al treilea element ca frecvență — îl constituie hidroxidul de aluminiu sau bauxita, denumire provenită de la localitatea Les Baux, situată în sudul Franței, lângă Arles. Acolo au fost descoperite zăcăminte bogate conținînd mineral. Deși aluminiul se găsește și în granit, bazalt, porfir și în numeroase alte roci, bauxita, care conține un ridicat procent de alumini — în medie 50 la sută —, fiind și relativ ușor de extras și prelucrat, s-a dovedit cea mai rentabilă, din punct de vedere economic, pentru obținerea aluminiului.

La început, aluminiul era peste măsură de scump. Napoleon al III-lea puneă ca oaspeții iluștri să fie serviți la masă nu din veselă de aur, ci de aluminiu. Astăzi, acest metal, îndeosebi sub formă de aliaje, a pătruns profund în viața noastră de zi cu zi. El se află în componența fiecărui avion, fiecărui automobil, fiecărei nave, se găsește în aparatele electrice, este folosit în buurile de larg consum, la fațadele blocurilor și magazinelor, la ambalatul mărfurilor. Lista întrebuințării lui este foarte lungă, necesitățile de ordin militar nefiind, firește, mai restrîns.

Se poate afirma că, în comparație cu alte metale, aluminiul a făcut o carieră fulgerătoare. Astăzi se produc în lume, anual, 12—13 milioane

tone de aluminiu primar: înainte de cel de al doilea război mondial, se produceau abia câteva sute de mii de tone. Secretul acestei ascensiuni se află în calitățile deosebite ale aluminiului. Este neobișnuit de ușor, dar de o duritate înaltă, poate fi turnat, modelat, așchiat, laminat în folii extrem de subțiri, conduce bine curentul electric, nu rugineste, este igienic și, pe deasupra, cu un aspect exterior plăcut.

Vremurile cind Franța era singurul furnizor de bauxită au trecut de mult. Producătorul mondial numărul 1 — cu aproape o treime, a devenit Australia. Printre furnizori se află Guineea și Jamaica, Surinam, Guyana, Brazilia, India, Indonezia etc. U.R.S.S. se numără printre primii cinci producători de bauxită ai lumii, iar în ce privește producția de aluminiu, ca atare, ocupă locul doi în lume.

În timp, însă, ce comerțul internațional cu bauxită este acoperit în proporție de circa trei pătrimi de țările în curs de dezvoltare, acestea ocupă, din punct de vedere al prelucrării ei, locurile ultime. Producția de aluminiu este concentrată în țările capitaliste industrializate, deși ele, în general, trebuie să importe, pentru a-și acoperi necesarul, cea mai mare parte a bauxitei.

După S.U.A., care topește aproape două cincimi din totalul extragerilor, urmează Japonia și R.F. Germania, apoi Canada și Norvegia, Franța, Marea Britanie, Olanda.

Pentru a-și spori influența pe piața mondială, Guineea, Jamaica, Guyana, Surinam, Australia și Iugoslavia au format o asociație internațională a bauxitei — IBA (International Bauxite Association), care reunește cei mai importanți exportatori de bauxită; de livrările acestora depind cele mai mari centre prelucrătoare din S.U.A., Europa occidentală și Japonia.

În total, extragă bauxită aproape 30 de țări.

Se apreciază că aluminiul își va continua «carrera» sa în economia modernă. Se au în vedere noi procedee de obținere a sa, care pornesc de la o reducere considerabilă a extrem de ridicatei necesități de curent electric.

Cărbunele — rocă amorfă combustibilă, formată, la adâncimi diverse în scoarța pământului, prin îmbogățirea în carbon a resturilor de plante din epocile geologice, în condițiile lipsei oxigenului din aer — reprezintă, din punct de vedere energetic, o noțiune extrem de generică. Procesul de formare a cărbunelui avînd loc în condiții, la adâncimi și chiar în perioade diferite, calitatea și conținutul energetic al acestora variază sensibil, diferențiate fiind, ca atare, și utilizările.

Dintre cărbunii superiori, antracitul atinge o putere calorică (respectiv o cantitate de energie înmagazinată natural într-o unitate de greutate sau de volum a rocii) relativ apropiată de cea a petrolului, iar huila are o putere calorică în jurul a 7000 kcal/kg (în statistici înregistrîndu-se sub numele de huilă cărbunii a căror putere calorică depășește 5700 kcal/kg). Calitatea și, îndeosebi, conținutul energetic ridicat fac cărbunii supe-

riori cocsificabili, deci apti de a fi folosiți în siderurgie. Dimpotrivă cărbunii inferiori — a căror putere calorică poate fi chiar de peste două ori mai scăzută decît cea medie a cărbunilor superiori — nu sînt cocsificabili, fiind utilizați, deocamdată, doar la încălzit și în termocentrale (cum este cazul lignitului) sau neputînd fi utilizați nici chiar în aceste scopuri, din considerente de rentabilitate economică (cum este cazul turbei). Unele sorturi de cărbuni, de calitate și putere calorică intermediare (ca, de pildă, cărbunele brun) pot deveni semi-cocsificabile prin anumite operațiuni tehnologice de tratare și îmbogățire. Datorită diferențierilor existente între diversele sorturi de cărbuni, datele statistice cu privire la rezervele, resursele, producția sau consumul, exportul și importul acestora sînt exprimate în unități convenționale, respectiv în unități echivalente cărbune (corespunzător unui conținut energetic de 7000 kcal pe kg.). În același gen de unități sînt convertite și datele cu privire la celelalte resurse și surse de energie pentru cuantificarea producției, consumului, exportului sau importului pe plan energetic de ansamblu.

Deși valoarea lor energetică a fost cunoscută — așa cum atestă o serie de documente — din cele mai vechi timpuri cărbunii au început a fi efectiv folosiți abia în perioada «revoluției industriale». Treptat, ei au înlocuit lemnul ca principală resursă de acoperire a consumului de energie, dominînd autoritar îndeosebi după inventarea mașinii cu aburi — moment ce a marcat practic sfîrșitul «energeticii lemnului». Dezvoltarea mereu mai puternică a industriei siderurgice și metalurgice — în cadrul căreia cărbunele și-a găsit utilizări nu numai strict energetice, ci și energico-industriale — a consolidat, pentru o lungă perioadă, poziția sa preponderentă. În 1900, cărbunii acopereau în proporție de peste 90 la sută consumul energetic pe plan mondial. Proporția s-a menținut deosebit de ridicată pînă după cel de-al doilea război mondial, în ciuda expansiunii vertiginoase a petrolului datorată avantajelor sale comparative, utilizărilor mult mai diverse ale acestuia și folosirii pe un plan tot mai larg a motoarelor cu combustie internă. În perioada postbelică are loc, însă, declinul relativ al cărbunilor — relativ, întrucît producția nu a încetat să crească, dar sporirea mult superioară a celei de petrol a făcut ca acesta din urmă să devină, treptat, principală resursă energetică. Detronarea s-a produs către mijlocul deceniului al șaptelea, cînd, pentru prima dată, cota-parte a petrolului în producția mondială a depășit-o pe cea a cărbunilor. Slăbirea relativă a pozițiilor acestora a continuat pînă în primii ani ai deceniului actual, cînd a intervenit o evidentă tendință de stabilizare, consemnîndu-se în ultimul timp chiar o ușoară creștere a participării lor la acoperirea consumului energetic mondial, ceea ce este, îndeobște, considerat ca prefigurînd «revenirea» sau cum a fost denumită «noua tinerete» a cărbunilor în contextul restructurărilor necesare pe tărîm energetic.

În prezent, cărbunii asigură circa o treime (32,4 la sută) din consumul energetic pe plan mondial, situîndu-se, prin această proporție, pe locul al doilea, după petrol, între resursele energetice. Principalii 10 producători (după producția exprimată în unități convenționale de echivalent huilă) sînt S.U.A., U.R.S.S., R.P. Chineză, Polonia, R.F. Germania, Marea Britanie, India, Cehoslovacia, Australia, Africa de Sud.

Evaluările asupra rezervelor de cărbuni (exploatabile din punct de vedere tehnic și în condiții de rentabilitate economică la nivelul tehnologiilor prezente) oscilau, la mijlocul deceniului actual, între 600 și 700 miliarde tone, iar estimațiile asupra resurselor ce ar deveni exploatabile chiar

și numai pe baza previzibilei creșteri a prețului energiei (care le-ar rentabiliza extracția) suplimentau substanțial cifrele privind rezervele. În ce privește resursele totale (care le includ și pe cele ce ar putea deveni exploatabile în condițiile unor progrese tehnologice notabile, precum și pe cele a căror exploatare depinde de progrese tehnice cu totul deosebite sau a căror existență este bănuită după anumite indicii dar nu este și pe deplin certificată), evaluările variază între 9 000 și 10 000 miliarde tone.

În prezent, producția de cauciuc sintetic este de două ori mai mare decât cea de cauciuc natural. Totuși, «guma din retortă» nu reprezintă încă înlocuitorul 100% al produsului natural tropical. Pe lângă aceasta, cauciucul rezultat din sinteză se produce cu preponderență din țiței, materie primă ce devine tot mai scumpă și deficitară.

După ce, în urmă cu circa 100 de ani, cauciucul s-a transformat — pe calea unei extraordinare aventuri — dintr-un monopol brazilian într-unul britanic, acesta din urmă a cedat, treptat, pasul, celui american. Trebuie avut aici în vedere faptul că în S.U.A. coloana vertebrală a economiei o formează industria automobilului. Ori autovehiculele — civile, ca și militare — au nevoie pentru a se deplasa nu doar de combustibil, ci și de cauciucuri. Industria anvelopelor este, cu o pondere de 60 de procente, consumatorul de cauciuc numărul unu.

În urmă, deci, cu aproximativ un secol, din însărcinarea secretă a Londrei, un oarecare Henry Wickham s-a stabilit în regiunea pădurilor virgine braziliene. Aici, în bazinul Amazonului, se găsește patria originară a lui Cahutchu, a «arborelui care plinge», cum îi spuneau indienii așezați aici arborelui sălbatic de cauciuc hevea. Indienii foloseau cu mult înainte rășina lui Cahutchu. Își călăfăteau cu ea bărcile și făceau din ea «obiecte rotunde săltătoare» pentru jocuri, despre care relateau cu uimire atât Columb, cât și Cortez. Europeanii n-au știut la început la ce le-ar putea folosi rășina — prea repede își schimba starea în funcție de temperatură, devenind cind moale și lipicioasă, cind tare ca piatra. Abia în 1839, Charles Goodyear, un falit comerciant de feroase, a descoperit din întâmplare cum poate fi obținut un material constant ca stare, elastic și rezistent, guma. Un amestec din cauciuc și sulf a căzut pe plita încinsă, fapt ce a declanșat procesul chimic denumit astăzi vulcanizare (după Vulcan, numele zeului roman al focului). Lui Goodyear, descoperirea nu i-a adus nimic. El a lăsat moștenitorilor datorii în valoare de 200 000 dolari, dar și 500 de rețete pentru aplicarea cauciucului. Treptat, noul material a început să fie tot mai utilizat. După descoperirea automobilului (1884) și a pneului (1888), cererea de cauciuc în S.U.A. și Europa abia mai putea fi satisfăcută. Tot mai multe expediții se aventurau în «iadul verde» din bazinul amazonian, în căutarea cauciucului. Triburile de indieni au fost alungate, decimate, subjugate. Într-un singeros «război al cauciucului», Bolivia a pierdut în favoarea Braziliei o întreagă provincie. Mulți

oameni și-au pierdut viața, însă afacerile bazate pe cauciuc au prosperat.

Să ne întoarcem însă la misiunea secretă a lui Henry Wickham. Exportul rășinei arborelui de hevea aducea încă pe atunci profituri mari, astfel încât încercarea de scoatere din țară a puietilor de hevea sau a semințelor sale era pedepsită draconic. Dar tocmai aceasta era intenția lui Wickham. La început, el a transportat cu regularitate la Londra, pe o navă, orchidee. Atât de mult îi obișnuise pe vameșii brazilieni cu transporturile de orchidee, încât, după un timp, aceștia au renunțat, în ce îl privea pe Wickham, la scrupulozitatea percheziției, astfel că într-una din zile englezul a putut să strecoare în loc de o încălțătură de orchidee, una din semințe de hevea.

Din 70 000 de semințe ajunse la grădina botanică din Londra, 2 000 mai aveau putere de germinație. Butașii obținuți din acestea au fost transportați în colonia britanică Ceylon care, din punct de vedere climatic se vedea cea mai potrivită pentru culturile de hevea. În decurs de șapte ani, 750 de arbori de cauciuc au devenit tocmai buni de recoltare. Ei au format capitalul inițial al unei afaceri de miliarde.

Pînă în anul 1910 piața a fost încă dominată de cauciucul natural brazilian. Mai târziu, el a cedat pozițiile în favoarea cauciucului obținut pe plantațiile din Ceylon și alte colonii sud-est asiatice, cum erau Malaysia de astăzi și Indiile olandeze. Aici au apărut plantații întinse, exista surplus de forță de muncă ieftină, puterile coloniale îi sileau pe țărani să cultive arbori de hevea. Recoltarea cauciucului sălbatic în pădurile virgine din Brazilia se dovedea, dimpotrivă, mult prea costisitoare. Și, deoarece acolo nu existau, cel mai adesea, condiții favorabile dezvoltării unor plantații ca în Asia de sud-vest, Brazilia s-a văzut nevoită să iasă aproape complet din cursă. Curînd, capitalul britanic a dominat cea mai mare parte a producției de cauciuc, urmat de capitalul olandez, al cărui sprijin îl constituia producția obținută în Indonezia de astăzi.

Cum era și firesc, interesele anglo-olandeze, bazate pe dominația colonială, au intrat în conflict cu cele ale monopolurilor industriei automobilului din S.U.A., cele mai mari consumatoare de cauciuc.

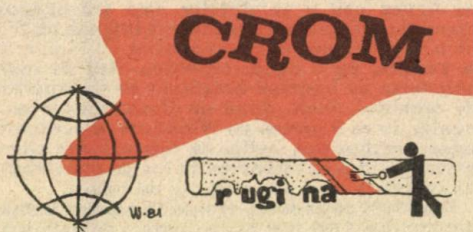
Chimia aduce, însă, modificări decisive. Procedul obținerii pe cale sintetică a cauciucului s-a descoperit încă înainte de primul război mondial, costurile erau însă extrem de ridicate pentru producția de masă. Tehnologiile care au dus la ieftinirea considerabilă a acestui cauciuc au fost dezvoltate mai târziu, întîi în U.R.S.S., care era supusă izolării imperialiste, iar apoi în Germania nazistă, care pregătea cel de-al doilea război mondial.

La începutul anului 1940, grupul american Standard-Oil obține de la concernul german «I.G. Farben» patentul pentru cauciucul de sinteză Buna. S.U.A. au finanțat dezvoltarea unor extinse instalații de producție, încît cauciucul sintetic a putut înlocui la timp pe cel natural, ale cărui zone de producție au căzut în 1942, în proporție de 90 la sută, în miinile japonezilor. Monopolul britanic este, la rîndul său, înlăturat.

În prezent, circa 20 de țări livrează cauciuc natural. Fostele colonii și semicolonii din Asia de sud-est, unde s-a concentrat îndeosebi producția de cauciuc natural (în prezent între 3 și 3,5 milioane tone anual), au devenit, între timp, state independente.

Cel mai mare consumator de cauciuc continuă să rămînă S.U.A. Deja la sfîrșitul anilor '50, volumul producției de cauciuc sintetic a depășit pe cea a cauciucului natural, raportul situîndu-se în prezent la 2:1 (23 de state pot produce, în prezent, pe cale chimică, cauciucul). Totuși, cererea de

cauciuc natural se află în creștere, datorită domeniilor tot mai largi de aplicare a experienței prevăzându-i (deoarece pentru obținerea cauciucului sintetic se folosesc materii prime epuizabile) un viitor cert.

Barele scinteietoare ale automobilelor ori ghi-doanele strălucitoare ale bicicletelor sînt, cel mai adesea, lucrurile ce ne vin în minte cînd se rostește cuvîntul crom. S-ar părea, la prima privire, că acestui metal i se atribuie preponderent o funcție decorativă. În realitate, el este un element vital, de neînlucuit, al mediului industrial actual.

Datele statistice arată că, între 1890 și 1925, au fost produse 2 miliarde tone de fier și oțel, din care 800 milioane au căzut victime ruginii! Și dacă, astăzi, lupta împotriva coroziunii a fost, în mare măsură, cîștigată, faptul se datorează folosirii cuprinzătoare a cromului pentru înnobilitarea fierului și oțelului. Stratul de crom, de o grosime aproape imperceptibilă, care acoperă metalul de bază, se dovedește un vajnic apărător al acestuia.

Găsim înglobat cromul în mii de lucruri, indispensabile vieții noastre. Însușirile cromului l-au recomandat, totodată, și industriei de armament. De aceea, încă din anii '30, Washingtonul l-a declarat «metal strategic», o anumită cantitate (de regulă care să acopere necesitățile pentru circa un an și jumătate) fiind depozitată în arsenalele Pentagonului.

Cromul nu se află în natură, de obicei, în stare pură, ci în diverse aliaje (de unde este extras prin procedee chimice), deținînd un procentaj mai mare sau mai mic, fapt pentru care culoarea sub care este găsit diferă. De aceea, chimistul francez care a descoperit acest element, L.N. Vauquelin, i-a dat numele de «chrom», cuvînt grecesc ce înseamnă «culoare».

Nu se poate spune, însă, despre crom că este «rar»; el deține o pondere de 0,26 la sută în ansamblul structurii solului, ocupînd, în această privință, locul zece, după fier.

Din punct de vedere geografic, principalele zăcăminte de crom sînt situate în patru zone:

— În U.R.S.S., țară ce s-a aflat mult timp în fruntea listei producătoare, cele mai mari se află în îndepărtatul Kazahstan, în regiunea Aktiubinsk. Are și minereul cu cel mai înalt conținut de crom (54 la sută); zăcămintele mai mici se găsesc, de asemenea, și în alte regiuni sovietice, între care în Ural, în imediata apropiere de centre metalurgice cum sînt Magnitogorsk — sau Sverdlovsk.

— În Africa Australă și, în primul rînd, în R.S.A. și Republica Zimbabwe. Africa de Sud se află, în prezent, pe locul 1 pe lista producătorilor, dar minereul ei are un procent ridicat de steril, ceea ce îl face mai puțin propice pentru folosirea, în metalurgie, la înnobilitare. Este, de aceea, mai mult utilizat în chimie, dezvoltarea unor noi procedee permițînd în prezent prelucrarea cromitului sud-african în ferocrom.

— În Orientul Îndepărtat, unde trebuie menționate, cu prioritate, Filipinele.

— În sfîrșit, a patra zonă, este formată din spațiul sud-est european, cu prelungirea sa în Asia Mică. Cele mai bogate zăcămintele aici (avînd și un procent ridicat de metal) se găsesc în Turcia și Albania.

Deoarece obținerea cromului este legată de dezvoltarea tehnologică, principalii consumatori sînt statele industrializate. Cu excepția U.R.S.S., care își acoperă necesitățile din producția proprie, rîmîndu-i și considerabile cantități pentru export, majoritatea celorlalte state industrializate, inclusiv S.U.A., sînt nevoite să recurgă, total sau parțial, la import.

Cromul nu face parte din materiile prime ale căror zăcămintele sînt considerate pe cale de epuizare în viitorul apropiat. Potrivit celor mai recente estimări, rezervele existente de crom ajung pentru cel puțin încă 400 de ani.

CUPRU

Vechii sumerieni și egiptenii cunoșteau cuprul, iar fenicienii făceau un comerț intens cu el. Se pare că a fost primul metal folosit de societatea umană. Numele său, așa cum îl știm noi, provine din cel al insulei Cipru. De aici extrăgeau romanii «Aes Cyprium» — «minereul de Cipru», respectiv cuprul (latinește: cuprum, evoluat în franceză: cuivre; engl.: cooper; germ.: kupfer). Peste tot unde ajungeau legiunile romane, începea și căutarea «aurului roșu». Cu succes întii, mai ales, în Spania (Rio Tinto) și Anglia. Mai tirziu, au fost descoperite zăcămintele tot mai importante în alte părți ale Europei. În secolele 18-19, ponderea cea mai mare a extracției acestui minereu se mută de pe bătrînul continent în America Latină: în 1870, spre exemplu, «capul de afiș» era deținut, cu o extracție anuală de 55 000 tone, de Chile. S-au descoperit apoi mari zăcămintele și în America de Nord, pe teritoriul Uniunii Sovietice, ca și în Africa, în Orientul Îndepărtat și în Australia. Astăzi cuprul se extrage în 50 de țări. Cu toate acestea, două treimi din producția anuală revin doar unui număr de cinci state. În frunte se situează S.U.A. și Uniunea Sovietică; urmează apoi Chile, Canada și Zambia. O pondere însemnată dețin, de asemenea, Zair, Australia, Filipine, Peru, Polonia și Africa de Sud.

Cuprul se găsește rar în stare pură. Minereul de cupru cu cel mai ridicat procent de metal se extrage din Zambia și Zair.

Din cauza cantității mici de metal conținute, minereul este transformat în concentrat brut de cupru cel mai adesea acolo unde se extrage. Rafinările, însă, respectiv acele instalații în care se extrage din concentrat, prin electroliză, metalul într-o puritate de 99,9 la sută, se află cu preponderență în țările industrializate. Un exemplu tipic în acest sens îl constituie Japonia, care extrage de pe teritoriul ei doar o cantitate extrem de redusă de minereu de cupru; totuși, în ceea ce privește mărimea capacităților de rafinare, care prelucrează, îndeosebi, concentratul importat, ocupă locul trei în lume. Este urmată de R.F.G., Marea Britanie, Franța și Italia pe această listă a țărilor ale căror rafinării se bazează aproape în exclusivitate pe importuri. Nu este greu de remarcat că

amplasamentul rafinărilor corespunde, în fapt, unei vechi practici coloniale, menite să confere țărilor în curs de dezvoltare rolul de furnizori de materii prime. Așa se face că astăzi încă țăările din America Latină, Africa sau Asia care dispun de bogate zăcămintele de cupru sunt constrânse să importe, pe bani grei, din statele capitaliste dezvoltate produsele necesare din cupru...

Faptul că, după S.U.A. și U.R.S.S., cel mai mare consum de cupru îl are Japonia, se explică prin poziția de prim rang a electrotehnicii și electronicii în economia niponă. Pe plan mondial această importantă ramură absoarbe, singură, peste jumătate din producția globală de cupru. Faptul nu se datorează doar calităților (depășite doar de cele ale argintului) legate de înalta capacitate de conductibilitate electrică și termică a cuprului. Din această capacitate derivă calitatea sa specifică pentru producerea cablurilor, contactoarelor, șalterelor, electromotoarelor, generatoarelor, transformatoarelor ș.a.m.d. De altfel, întreaga tehnică a curenților slabi este dependentă de cupru. Alte importante domenii de folosire a acestui metal sînt cel al industriei construcțiilor, transporturilor, construcției de mașini, monetăriei (o participare de circa 7 procente), a bunurilor de larg consum, mecanicii fine, opticii. O cantitate importantă este consumată în sfera înarmărilor, îndeosebi la realizarea celor mai noi tehnici.

Cuprul se utilizează atât de multilateral deoarece marea lui conductibilitate este integrită de alte calități: are o rezistență extrem de îndelungată la coroziune, se lasă ușor modelat, poate fi cu ușurință galvanizat, sudat, lipit, în combinație cu alte metale dă legături valoroase — cu cositorul devine bronz, cu zincul — alamă.

Jocul de interese al puterilor imperialiste legat de acest metal, cu o evidentă valoare strategică, și-a făcut și își face prezența. El și-a spus cuvîntul, spre exemplu, cînd în 1961, în Zairul de astăzi, a fost ucis Patrice Lumumba, care intenționa să pună sub control național resursele fostului Congo. Nici moartea lui Salvador Allende nu poate fi despărțită de rolul jucat de monopolurile cuprului din Chile, afectate profund de actul naționalizării. O serie de dificultăți de care se lovesc, de asemenea, guvernele din Peru și Zambia, ca și încurajarea guvernării rasiste asupra sudului Africii, provin de asemenea din interesele marilor monopoluri.

Din 1967, există Consiliul interguvernamental al țărilor exportatoare de cupru — CIPEC, creat de Zambia, Chile, Zair și Peru, cu scopul declarat de a reduce dependența de monopolurile străine și de a orienta veniturile obținute din exporturi mai pronunțat spre dezvoltarea economică a țărilor ce extrag acest metal. La această organizație au aderat, ca membru cu drepturi depline, Indonezia, iar, ca membri asociați, Australia și Papua Noua-Guinee, astfel că la ora actuală membrii CIPEC acoperă 60—70 la sută din necesitățile de import ale statelor industrializate capitaliste. Cu toate acestea, pînă în prezent, CIPEC nu și-a putut exercita influența asupra situațiilor survenite pe piața cuprului, organizația nedispunînd nici de resursele financiare, nici de stocuri proprii de cupru, cu care eventual să influențeze jocul prețurilor la bursele metalului de la Londra și New York.

Se afirmă că rezervele mondiale cunoscute de cupru nu vor ajunge mai mult de 30 de ani. Dar este cert, de asemenea, că numeroase zăcămintele așteaptă să fie descoperite; în afară de aceasta, în viitor vor fi folosite probabil și minereuri ce astăzi sînt neglijate din cauza conținutului sărac de metal. În plus, cuprul poate fi mai ușor reciclat decît multe metale și se presupune de asemenea că progresul tehnicii va deschide posibilități tot

mai mari pentru înlocuirea cuprului cu alte materiale, mai puțin costisitoare — aluminiu, oțel inoxidabil, materiale plastice, fibre de sticlă etc.

Vorbim despre fier/oțel, deoarece, în stare pură, fierul — obținut din minereu — este relativ puțin folosit. Importanța economică-tehnică a acestei materii prime derivă, în primul rînd, din combinațiile sale cu cărbunele. Cînd participarea cărbunelui în fier, în materialul obținut după prelucrarea minereului, depășește 1,7 la sută, avem de-a face cu fonta, casabilă și nemaleabilă. Reducerea, prin prelucrarea în continuare, a procentului de cărbune sub cifra de 1,7, conduce la transformarea fontei în oțel, materie cu enormă capacitate de modelare. Oțelul nu numai că poate fi forjat, presat, laminat și turnat; prin aliere (adaosuri de crom, nichel, mangan, wolfram, vanadiu, siliciu, molibden ș.a.) și tratamente termice specifice îl dobîndește calități multiple. Dovada, în acest sens, o oferă cele peste 1000 de sortimente de oțel existente.

Încă în anul 4000 î.e.n., egiptenii și indienii foloseau obiecte de fier, probabil confecționate din fierul pur al meteoritilor. Reputatul «oțel de Damasc», obținut după un procedeu «secret», dovedește că încă în antichitate erau cunoscute și folosite proprietățile fierului. În Europa centrală, extragerea primitivă a fierului din minereu a început în jurul anului 1100 î.e.n. Furnalele au apărut, însă, abia în urmă cu vreo 400 de ani.

Trecerea la epoca modernă a fierului s-a petrecut în prima jumătate a sec. XVIII-lea, cînd firmei britanice Darbys i-a reușit înlocuirea, în procesul topirii, a manganului, cu coxul de huiță, care dezvoltă o temperatură mult superioară. A fost un moment de început al evoluției permanente a procedeelor de înnoiere a fierului. Întreaga serie de noi descoperiri — de la războiul de țesut mecanic și mașina cu aburi pînă la reactoarele nucleare și navele cosmice — au reclamat, apoi, și reclamă oțelului noi și noi calități, dezvoltarea tehnologiilor răspunzînd, cu prioritate, acestor exigențe. La mijlocul secolului trecut, englezul Henry Bessemer a conceput un recipient în formă de pară pentru turnarea fontei lichide în oțel, care reducea participarea elementelor însoțitoare vătămătoare, inclusiv a procentajului de cărbune. Sydney Thomas, de asemenea englez, a căpătuit această «pară-Bessemer» cu o manta de calcar, cu ajutorul căreia erau extrase părțile componente de fosfor existente în minereul de fier sărac în metal din Europa occidentală și care scădeau valoarea acestuia. Din zgura căzută prin aplicarea «mantelei» a rezultat, prin măcinare, un îngrășămint, «făina Thomas». Wilhelm Siemens și francezul Emil Martin au dezvoltat, cu ajutorul cuprului Siemens-Martin, un procedeu prin care se permite controlarea procesului chimico-termic al topirii oțelului în fiecare fază. De acum înainte poate fi prelucrat și fierul vechi — ca materie primă suplimentară — în oțel, fapt de mare importanță.

Mai tîrziu s-a ajuns să se producă, prin topirea în cuptoare electrice speciale, oțeluri superioare, cu un înalt grad de puritate și duritate. În 1914,

s-au produs, pentru prima dată, oțeluri inoxidabile, prin adăugarea de crom și nichel. Au crescut, astfel, considerabil, posibilitățile de utilizare a oțelului.

După cel de al doilea război mondial, prin însuflarea de oxigen pur — în loc de aer — în procesul de topire, s-au obținut oțeluri cu noi îmbunătățiri calitative. Progresele pe această cale au continuat, fiind, spre exemplu, folosite cuptoare cu arc voltaic cu plasmă, și chiar Cosmosul (program sovietic de cercetări) pentru îmbunătățirea calitativă a proceselor metalurgice.

Minerul de fier este extras în circa 60 de țări. Conținutul de metal al acestuia variază, însă, foarte mult. Astfel, minerul extras în Brazilia are un conținut ridicat de fier — în medie 68 la sută; dimpotrivă, cel extras în Europa centrală, spre exemplu, conține abia 30—40 la sută fier.

Cel mai mare producător mondial de minerul de fier este Uniunea Sovietică (un conținut de metal de circa 60 procente), urmată, la mare distanță, de Australia, Brazilia, Statele Unite și Canada.

U.R.S.S. posedă, de altfel, și cele mai mari resurse de minereu de fier (evaluate la circa 33 pînă la 50 la sută din rezervele mondiale). Același lucru este valabil și pentru cărbune, altă importantă materie primă necesară producerii oțelului.

Zăcămintele uriașe se găsesc, practic, în toate zonele Terrei, neexistînd în viitorul previzibil pericolul epuizării resurselor nici la minereu de fier, nici la cărbune.

Deși la început Anglia, leagănul industrializării capitaliste, domina în mod suveran piața oțelului, ea a trebuit, încă din 1900, să împartă acest rol cu alte puteri europene. Împreună, aceste țări acopereau 60 la sută din totalul producției mondiale de atunci, de 28 milioane tone. Urmai S.U.A. 25 de ani mai târziu, producția mondială de oțel se ridica la 115 milioane tone, din care 57 reveneau S.U.A., 53 — Europei și 5 milioane Uniunii Sovietice. Peste alți 25 de ani, în capul listei se aflau tot S.U.A., dar la o distanță și mai mare ca înainte. În perioada următoare, însă, U.R.S.S. a întrecut statele europene, apoi S.U.A. (este vorba de oțel brut). Japonia s-a apropiat și ea, serios, de S.U.A., întrecîndu-le în cele din urmă și ocupînd azi locul doi, deși este nevoită să importe, în cea mai mare parte, atît minerul de fier, cît și cărbunele.

În ceea ce privește producția mondială de oțel, ea a înregistrat în 1979 un nou record, atîngînd cifra de 712 milioane tone.

Uraniul este adesea denumit metalul cu două fețe. Într-adevăr, de una este legată imaginea infernului de la Hiroshima, de cealaltă — viziunea unui viitor în care umanitatea ar putea dispune de o sursă energetică de primă valoare.

Oxidul de uraniu este cunoscut încă de pe vremea romanilor, el fiind folosit la fabricarea produselor din sticlă. Timp de mai multe secole continuă să fie astfel utilizat, jucînd, mai târziu, un rol în colorarea cristallului de Boemia și în pictarea portelanului de Meissen.

Uraniul este legitimat în rîndul elementelor chimice abia în 1789 de către germanul Martin H.

Klaproth, care-i atribuie numele după cea de-a șaptea planetă a sistemului nostru solar, Uranus, «văzută» de astronomi cu puțin înaintea datei menționate. La sfîrșitul secolului XIX, francezul Henry Becquerel descoperă, în cursul unor experimente, «radioactivitatea» noului element.

Istoria acestei descoperiri avea să fie marcată prin realizarea, în 1945, a bombei atomice ca mijloc de distrugere în masă. Nouă ani mai târziu, și anume în 1954, prin darea în funcțiune a primei centrale nucleare, U.R.S.S. a deschis calea utilizării în scopuri pașnice a energiei nucleare a uraniului.

Uraniul elementar, un metal de culoare cenușie, destul de maleabil și, în general, foarte asemănător fierului, reprezintă doar produsul inițial al acelei materii fisionabile folosite în prezent pentru producerea energiei nucleare — respectiv izotopul de uraniu U-235. Acest izotop, fără a fi îmbogățit, participă doar în proporție de 0,7 la sută în uraniul pe care-l smulgem naturii. Oricum, conținutul energetic al unui singur kilogram de uraniu elementar folosit într-unul din obișnuitele reactoare cu apă usoară echivalează conținutul energetic a 30 tone de huilă sau 20 tone de petrol.

Uraniul se găsește în natură frecvent, dar nu în formă pură, ci în combinații cu aproape toate rocile sau, dizolvat, în apa mărilor și riurilor. Cel mai adesea, uraniul formează produsul auxiliar obținut cu prilejul extragerii altor bogății ale subsolului, cum sînt fosfații, cărbunele, cuprul și, mai ales, aurul.

Minerul de uraniu este preparat prin procedee hidrometalurgice și chimice. Concentratul astfel obținut formează produsul finit. Potrivit datelor disponibile, principalul producător al lumii occidentale, S.U.A., au obținut, în 1976, circa 9 800 tone de concentrat de uraniu, din 8 milioane tone de minereu.

Actuala structură a consumului de uraniu nu este cunoscută. Cantitatea din acest metal-care ia calea producerii de armament atomic se exprimă în cifre secrete. În ceea ce privește sectorul civil, cea mai mare parte a uraniului este utilizată pentru obținerea energiei nucleare, cantitățile folosite în industria ceramică, drept factor colorant, sau pentru obținerea radiului, fiind minime.

Un studiu din 1980 al OECD apreciază că rezervele de uraniu «rentabile» (cu minereu avînd un conținut de metal de peste 0,1 la sută) de care dispun țările occidentale se ridică la peste 2,5 milioane tone. La acestea se adaugă, într-o cantitate echivalentă, rezervele ipotetice. Patru cincimi din rezervele cunoscute și care s-au dovedit extrem de rentabile (cantitatea lor se estimează la 1,85 milioane tone) — se arată în studiu — se află în S.U.A., Australia, Africa de Sud, Canada, Niger și Namibia.

Producția de uraniu a statelor capitaliste a crescut rapid în ultimii ani. În prima jumătate a anilor '70, aceasta se situa sub 20 000 tone anual. În 1979, producția de uraniu a atins 38 000 tone. Din totalul acesteia, se estimează că două cincimi revin S.U.A., cîte o cincime — Canadei și Africii de Sud — pentru aceasta din urmă fiind inclusă în calcul și Namibia, ilegal ocupată, care singură are o pondere de 8 procente din totalul uraniului extras; Franța deține 6 procente, Niger — 6, Gabon — 3 și Australia (țară cu mari rezerve, dar unde producția de proporții mai mari de abia a început) — 2 procente.

În ce proporție și între cine se face comerțul cu uraniu se știe doar vag; la bursa metalelor uraniul nu este notat, ceea ce înseamnă, practic, că prețul livrărilor și cantitatea lor sînt negociate nemijlocit între parteneri.

Dictionar realizat de Vasile Crișu

Secetă

la New York

În '80, ploaia a venit, la New York, abia în martie. Tirziu, dar la timp pentru a evita o catastrofă. Căci, cei opt milioane de new-yorkezi riscau să rămână fără apă; a fost decretată chiar, la 19 ianuarie, starea de urgență. Vinovații pentru această criză, căreia, de fapt, i-au căzut victime Statele Unite în general, sînt — susține săptămînalul «L'Express», care ne-a furnizat amănuntele ce urmează — cei doi ani de secetă, în care ninsorile și ploile au fost insuficiente; poluarea straturilor freatice; neprevăderea municipalității (capacitatea izvoarelor ce alimentează orașul n-a fost mărită, în ciuda unui raport alarmant, redactat în 1975); în sfîrșit, risipa, devenită celebră, a new-yorkeziilor (deși populația New-Yorkului scade continuu, consumul de apă crește continuu). Un studiu oficial arată, de pildă, că americanii consumă de 20 de ori mai multă apă decît britanicii.

Lată de ce, primarul Edward Koch a decis să-și «sensibilizeze» concetățenii la economisirea apei. A apelat la cele mai neașteptate metode, între care convocarea, într-o bună dimineață, a presei pentru a asista la... toaleta sa; primarul le-a demonstrat, cu acest prilej, ziaristilor cum se poate bărbierii în apa din chiuvetă, cu robinetul închis. Același Edward Koch avea să apară la televiziune, înconjurat de copii în vîrstă de cinci ani, noii săi «adjuncți», însărcinați cu lupta împotriva risipei. Primarul New-York-ului contează pe ei pentru ca părinții lor să-și reducă cu o pătrime consumul de apă. Tot el a interzis stropitul peluzei din fața casei și spălarea mașinilor de către proprietari. La New York a devenit, se pare, un delict servirea unui pahar cu apă în restaurant dacă clientul n-a cerut-o expres.

Nerespectarea acestor regulamente poate atrage amenzi între 50 și 1 000 de dolari. «La început, mărturisește primarul Koch, am încercat să facem apel la conștiința oamenilor. Apoi, am trecut la interdicții. O com-

binație ce pare să meargă...» Într-adevăr, new-yorkezii, mai de voie, mai de nevoie, par să fi înțeles apelurile municipalității: fac duș în loc de baie, își închid robinetele, salariații de la salubritate curăță străzile fără a mai folosi apa. Metroul a introdus panouri publicitare pe 6 000 de vagoane, 4 000 de autobuze i-au urmat exemplul.

În primele trei luni ale lui '80 se economisiseră deja 600 milioane litri de apă pe zi (deși new-yorkezii consumă încă 5,2 miliarde).

Dar, situația a stimulat și imaginația speculanților. O societate a avut ideea să pună apa din

New York — de o excelentă calitate — în sticle. Cel mai mare magazin american, «Macy's», vinde sticla de apă new-yorkeză cu 2,25 dolari, în timp ce sticla de «Perrier» (importată din Franța) se vinde cu 95 cenți)...

„Vespa”

Anul acesta a decedat, la vîrstă de 90 de ani, inginerul italian Corradino d'Ascanio, inventatorul elicopterului și al celebrei motorete «Vespa». Autor al numeroase proiecte și prototipuri, d'Ascanio a fost inventator al unei mașini cu decolare verticală, strămoș al elicopterului, care s-a ridicat deasupra aeroportului Roma-Ciampino, la 13 octombrie 1930.

Intrat la societatea «Piaggio», Corradino d'Ascanio avea să inventeze «Vespa», lansată pe piață în 1946, devenind un simbol al Italiei, alături de «pizza» și spaghetti. «Vîrstă de aur» a motoretei a fost în anii '60. Era epoca în care actori celebri se afixau la ghidonul unei «Vespa»: Gregory Peck și Audrey Hepburn în filmul «Vacanțe romane»,

Grace Kelly — pe străzile statului Monaco, la fel Tyron Power, Marlon Brando sau Kim Novak. Depășită la un moment dat de «Fiat 500», alt «simbol» al «miracolului italian» al anilor '60 «Vespa» cunoaște, și azi, un succes nedezmîniț: 8 milioane de exemplare au fost fabricate din 1946, dintre care 50 la sută au fost exportate. Deși mereu îmbunătățită, modelul este, în continuare, realizat după proiectul original.

Rațiunile succesului înregistrat de «Vespa» rămîn misterioase. Mulți afirmă că el s-ar datorator «italiei» sale foarte fine: văzută de sus, motoreta seamănă cu o viespe. De unde și numele. În orice caz, ideea după care s-a condus Corradino d'Ascanio a fost inversă celei a confracților săi: în loc să deseneze o motoreță cu două roți, el a desenat, mai întîi, un om așezat pentru a-i atașa, apoi, roțile...

S-au publicat zeci, sute de mii de pagini despre evenimentele petrecute în noiembrie 1963, când președintele J.F. Kennedy a fost asasinat, articole de ziar, comentarii săptămânale, speculații în publicații de scandal, cărți, studii documentate, romane, scenarii de filme. Comisia Warren stabilea, în 1964, că n-a existat un complot și că un asasin singuratic a tras, dintr-un depozit de manuale școlare de la Dallas, gloanțele fatale. Dar sondajele de opinie, aproape zeificate în Statele Unite, descoperă că procentul celor ce nu credeau că președintele a fost ucis de un singur om, fără nici un complice, creștea în fiecare an, de la 33 la sută în 1964, la 80 la sută în 1979. În toată această perioadă, s-au emis cele mai diverse și chiar fanteziste teorii în legătură cu asasinatul; un proces fără noimă, din 1967, aruncase o umbră de îndoială și de ridicol, pentru multă vreme, asupra tuturor celor care se străduiau să ajungă la o altă concluzie decât aceea din 1964; s-a redeschis o anchetă oficială, în care au fost utilizate cele mai sofisticate tehnici de investigație, inexistente la începutul deceniului șapte, și care a stabilit — cu o relativă precauție — concluzii diferite de ale celebrei Comisii; noi documente, puse la dispoziția publicului o dată cu trecerea anilor, au fost parcurse cu profundă atenție, filă cu filă, sugerând piste noi de cercetare și, mai ales, nedumeriri noi; s-au înmulțit, firesc, teoriile despre ce s-a petrecut în acel noiembrie. Și, totuși, după aproape două decenii, încă nu există o părere unanimă, așa cum nu există o părere unanimă nici în legătură cu faptele petrecute cu mai bine de o sută de ani în urmă, când Lincoln a fost asasinat în timpul unui spectacol de teatru. Comparația nu este întimplătoare. Oricât de divers și preocupant împărțită ar fi, astăzi, atenția americanilor, îndeosebi spre problemele existenței lor, la aproape două decenii de la evenimentele de la Dallas, încă nu a dispărut interesul pentru cele petrecute în acele câteva zile care au zguduit America. O dovedesc studiile și cărțile care continuă să fie publicate. Între acestea, se desprinde, ca prezentînd un interes aparte, o carte publicată de David S. Lifton, în ianuarie 1981, la editura «Macmillan» și intitulată *BEST EVIDENCE* — «Cea mai bună dovadă». O nouă teorie, elaborată cu migală la capătul a mulți ani de investigații, deși, cum s-a spus nu o dată, aproape imposibil de acceptat ca realitate. Din săptămînalul american «Time» reproducem un articol pe marginea acestei cărți.

Milioane de americani nu vor uita niciodată scena tristă, transmisă pe ecranele televizoarelor lor, în seara de 22 noiembrie 1963: sicriul de bronz lustruit, strălucind în lumina reflectoarelor, la baza forțelor aeriene Andrews, în timp ce era scos din avionul prezidențial și depus în ambulanța cenușie a marinei militare care urma să-l ducă, împreună cu Jacqueline Kennedy și Robert Kennedy, la Spitalul militar Bethesda. Apoi, 45 de minute mai târziu, alte camere de luat vederi au surprins sosirea mașinii la intrarea din față a spitalului și i-au urmărit pe soția și fratele îndurerăți pe cînd intrau în clădirea unde urma să fie efectuată autopsia oficială a cadavru-lui lui John F. Kennedy.

Sosirea discretă la poarta secundară

Doi militari din marină, de la Bethesda, aveau motive speciale pen-

tru a-și reaminti scena. În timp ce tehnicianul Jerrol F. Custer trecea pe lângă d-na Kennedy, în sala de așteptare, el purta radiografiile corpului soțului ei care fusese deja luat la morga spitalului. Privind de sus, în sala de așteptare, de la un balcon al etajului al doilea, șeful personalului de gardă al spitalului, Dennis David, știa că sicriul de bronz era gol. Cu aproximativ 15 minute înainte, el văzuse că un car funebru negru, obișnuit, intra pe o poartă din spatele spitalului și ordonase cîtorva marinari să li ajute pe oamenii îmbrăcați în haine civile să ducă un sicriu simplu, cenușiu, la morgă. «Se putea vedea clar efortul» celor șapte sau opt oameni care îl purtau, își reamintea el. «În mod evident, era ceva în el».

Două sicrie? Două vehicule? O sosire discretă pe poarta din spate, în timp ce mulțimea și camerele de luat vederi se aflau la intrarea din față? În toate probele referitoare la

asasinarea președintelui, incluzînd cele 26 de volume de depoziții culese de Comisia Warren, nu a existat, niciodată, nici o aluzie de manipulare frauduloasă a cadavru-lui președintelui. Dar David S. Lifton, unul dintre cei mai persistenți cercetători neoficiali ai asasinatului, nu numai că are o ipoteză în legătură cu «două sicrie» (în *Best Evidence* — «Cea mai bună dovadă» — o carte de 700 de pagini, bazată pe cercetări meticuloase, publicată în luna ianuarie 1981 de editura «Macmillan»), dar se detașează de teoriile precedente ale conspirației, propunînd o idee surprinzător de diferită în legătură cu ceea ce s-a întîmplat.

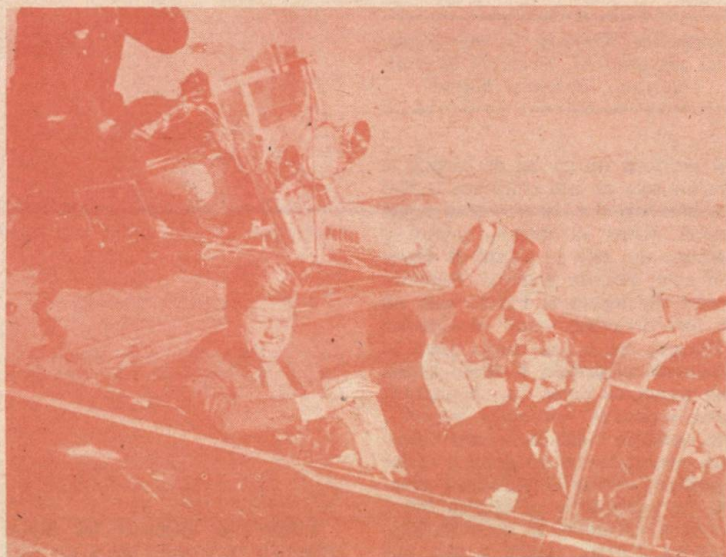
Lifton, scriitor neprofesionist, odinioară inginer electronist la programul spațial Apollo, a început să studieze acest asasinat în urmă cu 15 ani, cînd era aspirant în fizică. În cercetarea sa, el a ajuns la concluzia că nici F.B.I., nici Comisia Warren, nici medicii care au văzut

prima oară corpul lui Kennedy la «Parkland Memorial Hospital» din Dallas, nici chirurgii care au efectuat autopsia la Bethesda nu au mințit în legătură cu întâmplările din 22 noiembrie. Dar el a descoperit că, în timp ce persoanele oficiale se concentraseră asupra a ceea ce considerau drept «cea mai bună dovadă» pe care au avut-o în legătură cu crima — rănilor lui Kennedy —, ele prezentau păreri opuse. De ce? Deoarece, susține Lifton, cadavrul a suferit de fapt modificări în intervalul dintre momentul când a fost luat de la Parkland, în după-amiaza crimei, și momentul în care a fost radiografiat și fotografiat, în aceeași noapte, la Bethesda și, apoi, deschis în cursul autopsiei.

O ipoteză tulburătoare despre cele 12 ore...

În sprijinul acestei afirmații, Lifton prezintă, cu cele mai mici detalii, o versiune care sună mai fantastic decât cel mai îndrăzneț roman de «suspense» despre complotul împotriva președintelui. După părerea lui Lifton, Lee Harvey Oswald a fost dirijat de cei ce au complotat asasinarea, care nu numai că au plasat pușca lui la al șaselea etaj al Depozitului de cărți din Texas, ci au pus, de asemenea, două fragmente de gloanțe în limuzina lui Kennedy și celebrul glonț «original» «399» pe o brancardă, la spitalul Parkland. Conform planului lor, conspiratorii au intrat în posesia cadavrului după ce acesta a părăsit Dallasul, suficient timp pentru a recupera adevăratele gloanțe ucigătoare; acestea, afirmă Lifton, au fost trase din fața cortegiului de automobile în Piața Dealey, și nu din depozitul de cărți din spatele automobilului decapotabil prezidențial. Complotiștii, continuă Lifton, au lărgit rana de la capul lui Kennedy pentru a ascunde dovada că el a fost împușcat din față; ei au făcut în plus două răni în spate, care nu au fost văzute de cei aproximativ 13 surori și medici prin mîinile cărora a trecut corpul la Parkland. „Da, scrie Lifton, acesta trebuie să fi fost un complot «implicînd ramura executivă» și incluzînd, cel puțin, Serviciul Secret, care a deținut controlul asupra cadavrului și toate dovezile medicale în legătură cu acest fatal sfîrșit de săptămînă.”

Abstrud? Fără îndoială. Dar, practic, nu există nici o afirmație referitoare la faptele în cartea lui Lifton care să nu fie susținută de rapoartele publice sau de propriile sale inter-

În centrul Dallas-ului, cîteva clipe înainte glonțului fatal

viuri, multe din ele datorate unor modești martori oculari militari și din cadrul spitalului, ale căror declarații au fost trecute, oficial, cu vederea. Chiar cititorul care nu acceptă concluziile senzaționale din «Best Evidence» — și nu există un motiv logic pentru a o face — ar putea să admită că Lifton a dat la iveală noi dovezi interesante, care trezesc curiozitate, despre unele întâmplări stranii petrecute cu corpul lui Kennedy în cele 12 ore care au urmat după împușcare.

Informațiile provenite de la membrii corpului de gardă de la Bethesda, Cușter și David, au stabilit momentul în care corpul lui Kennedy a fost prima oară predat la morgă, la aproximativ 6 și 45 p.m. Cînd sicriul obișnuit a fost deschis, cadavrul lui Kennedy se afla într-un sac mortuar cauciucat. Paul K. O'Connor, un tehnician din Marina Militară, care a ajutat la ridicarea corpului pe masa de autopsie, Floyd Reibe, ajutor de fotograf al Marinei Militare, și căpitanul John Stover, ofițer comandant al școlii medicale din Bethesda, toți i-au confirmat aceasta lui Lifton.

Era un lucru deconcertant, deoarece declarațiile indicau că corpul era înfășurat într-un cearceaf, atunci cînd a părăsit Dallasul. La fel de ciudată a fost odiseea sicriului de bronz. Lifton a refăcut traseul parcurs de toți cei șapte membri ai gărzii militare de onoare, desemnați să întîmpine coșciugul la Bethesda. Pe cînd ei priveau sosirea coloanei de mașini, la intrarea din față, și așteptau ordinele, ambulanța cenușie a Marinei Militare care transporta sicriul se afla, efectiv, nesupraveghea-

tă. Apoi, la 7,05 p.m., relatează Lifton, ambulanța a plecat, dintr-o dată, în mare viteză. Garda de onoare a încercat să o urmeze într-o autofurgonetă, dar i-a pierdut urma. Marinarul Hubert Clark își amintește că el și tovarășii săi s-au întrebat «unde naiba» a dispărut ambulanța.

În jur de 7 și 10 p.m., conform unui raport depus la dosar de doi agenți ai F.B.I., o ambulanță cenușie a Marinei Militare a sosit la platforma de încărcare din spate, din apropiere de morga spitalului. Agenții James Sibert și Francis O'Neill au ajutat la transportarea sicriului de bronz din ambulanță la morgă. Dar, la intrare, ei au fost opriți scurt timp, de serviciul secret; Lifton afirmă că agenții au fost astfel opriți încît să nu poată să descopere că corpul lui Kennedy se afla deja la morgă. La orele 8 p.m., membrii gărzii de onoare au găsit, în cele din urmă, ambulanța la platforma de încărcare din spate. Sicriul de bronz se afla din nou în ambulanță, și ei au ajutat la transportul acestuia într-o antecameră a morgăi. La această a doua intrare în spital, afirmă Lifton, corpul lui Kennedy se afla, din nou, în sicriu. Lifton a descoperit mai mulți martori, inclusiv un membru din corpul de gardă al spitalului, James Metzler, care a văzut sicriul deschis în sala de autopsie în această perioadă — și acum cadavrul era înfășurat într-un cearceaf, exact cum era cînd a părăsit Dallasul.

Dar, dacă Lifton susține ideea bine documentată a triplei intrări a sicriului (odată cu sicriul cenușiu

şi de două ori cu cel de bronz), el recunoaşte că este enigmatic modul în care corpul a fost scos de la morgă după prima sa intrare, pentru a ajunge din nou în sicriul de bronz în care părăsise Dallasul. Raportul celor doi agenţi ai F.B.I., care nu a fost niciodată văzut de Comisia Warren, dar a fost trimis direct la Arhivele Naţionale, îi dă lui Lifton un punct de reper. La un moment dat, scriau ei, «întregului personal, cu excepţia medicilor necesari pentru executarea de fotografii şi radiografii, i s-a cerut să părăsească camera de autopsie şi să rămână într-o cameră alăturată». În acest răstimp, susţine Lifton, corpul a fost pus înapoi în sicriul de bronz şi transportat pentru a fi introdus, din nou, în ambulanţă — tot în timp ce garda de onoare încerca să o găsească.

Lifton nu are o dovadă puternică în sprijinul acestei modalităţi de readucere a corpului în sicriul de bronz. Dar O'Connor i-a declarat că s-a discutat după aceea la spital despre un sicriu care a fost transportat în grabă pe coridoare. De asemenea, citiva martori au relatat că sicriul de bronz părea deteriorat, avînd un mîner rupt, atunci cînd a fost transportat la morgă de garda de onoare. Aceasta s-a întîmplat, oare, în graba de a-l aduce înapoi în ambulanţă? Lifton îi absolvă de orice amestec pe medicii din Marina Militară care au efectuat autopsia. El însuşi, face un fel superiorilor lor militari, fie cămăru de civili neidentificaţi, prezenţi la autopsie, au dirijat deplasările corpului.

«O casă a groazei»

Dar, chiar dacă toate acestea ar fi fost adevărate, ce dovadă a existat că asupra corpului s-au făcut modificări? Lifton citează un rînd neobservat anterior din acelaşi raport al lui Sibert O'Neill, de la F.B.I. Aceşti agenţi au văzut începutul autopsiei şi au observat că a fost efectuată o «operaţie în zona capului, adică în virful craniului». De fapt, nici o operaţie pe craniu nu a fost efectuată de doctorii din Dallas, care luptau să salveze viaţa lui Kennedy. Cînd «am găsit informaţia agenţilor, scrie Lifton, am fost incîntat, dar îngrozit... Dădusem peste o casă a groazei».

Lifton i-a telefonat lui Sibert pentru o explicaţie, dar i s-a spus că trebuie să scrie la sediul F.B.I. În cele din urmă, el a primit o scrisoare care afirmă că agenţii au obţinut informaţia lor despre operaţie din declaraţii verbale făcute de medicii care efectuau autopsia, în timpul examinării.

Mai tîrziu, cînd a discutat despre autopsie cu tehnicianul O'Connor, lui Lifton i s-a spus că, la sosirea la morgă, creierul lui Kennedy nu se afla în craniu. «Craniul era gol», a afirmat O'Connor. Dar creierul nu a fost scos la Dallas. Lifton a descoperit alţi martori care au văzut un obiect mic înfăşurat într-un cearceaf ce era deplasat pe sălile spitalului pe un cărucior. Cînd a întrebat ce este, manipulatorul căruciorului a afirmat că era un copil născut mort. Lifton a constatat că registrele de la Bethesda nu consemnau nici o naştere a vreunui copil mort în această zi. Supoziţia sa remarcabilă: creierul lui Kennedy se afla pe cărucior, pentru a fi integrat corpului, în vederea autopsiei.

Lifton observă, în continuare, că comandantul James Humes, medicul şef patolog care a asistat la autopsie, a relatat că, atunci, cînd, mai tîrziu, a scos creierul deteriorat din craniu, a descoperit că nici una din procedurile chirurgicale normale nu a fost necesară pentru a-l desprinde. Teoria lui Lifton: creierul fusese scos înainte de complotişti pentru a recupera orice fragmente de glonţ ce ar fi însemnat gloanţe trase din altă puşcă decît cea a lui Oswald.

Lifton insistă pe larg asupra deosebirilor anatomice, aşa cum sînt văzute prin ceea ce el numeşte «trei prisme»: 1) medicii şi surorile de la Parkland; 2) medicii de la Bethesda; 3) fotografiile şi radiografiile autopsiei.

Toate aceste deosebiri sînt incluse în rapoartele publice. Investigatorii oficiali le-au rezolvat, considerînd radiografiile şi fotografiile drept «cea mai bună dovadă», despre modul în care corpul a fost rănit mortal. Lifton susţine, prin dovezi substanţiale, că craniul a fost atît de sfărîmat, încît părţi din el au fost distruse la autopsie. El argumentează că unele fotografii şi radiografii au fost luate atunci cînd craniul a fost, literalmente, «reconstruit» pentru a produce efectul dorit de complotişti. Fotografiile nefavorabile, pretinde el, au fost, într-un caz, distruse în mod deliberat de un agent al serviciului secret, în timp ce altele, care se ştia că au fost făcute, nu au apărut în colecţia finală la arhive. Doctorii din Dallas au găsit o rană de 5 pe 7 cm în partea dreaptă din spate a capului lui Kennedy. Ei au văzut o rană mică în gît, unde au făcut o incizie pe trachee de cel mult 3 cm lungime. Ei nu au văzut răni în spate. La început, au conchis că Kennedy a fost împuşcat din faţă. Doctorii din Bethesda au descoperit o rană la cap care era mult mai mare — peste 12 cm lungime — şi care se extindea mai mult spre virful şi partea din faţă a craniului, decît cea văzută la Dallas. Ei au măsurat o incizie în gît de 8 cm lungime. Spre deosebire de medicii din Dallas, cei din Bethesda au descoperit o rană de «intrare» mică, rotundă, la baza părţii din spate a capului şi o altă rană superficială în spate, cu mult sub linia gulerului.

După multe discuţii, medicii au conchis că Kennedy a fost împuşcat de două ori din spate, un glonţ intrînd prin ceafă şi ajungînd în gît.

Lifton întîmpină mari dificultăţi în localizarea momentului în care corpul lui Kennedy a fost răpit

pentru îndepărtarea gloanțelor și adăugarea celor două «răni» din spate. El a descoperit numai un punct de sprijin în rapoartele publice, unde se relatează că, în intervalul în care sicriul de bronz a părăsit spitalul Parkland și a sosit la baza forțelor aeriene Andrews, nimeni nu păzea sicriul. Aceasta s-a petrecut între 2,18 și 2,32 p.m., când generalul Godfrey McHugh, aghiotantul militar al lui Kennedy, s-a infuriat din cauza unei întârzieri în decolarea avionului prezidențial de pe «Love Field» din Dallas, și a plecat să-l admonesteze pe pilot. În timpul

acestor 14 minute, presupune Lifton, cineva a scos corpul din sicriu și l-a ascuns în avion.

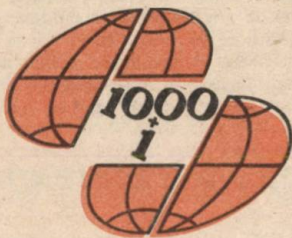
După aterizarea la Andrews, susține Lifton, corpul a fost scos, pe furiș, pe o ușă de pe partea dreaptă a avionului, în timp ce camerele de televiziune arătau descărcarea sicriului de bronz, pe partea stângă. Un elicopter al armatei terestre a plecat aproximativ în același moment de pe partea dreaptă a avionului prezidențial. Lifton consideră că corpul lui Kennedy a fost luat de acesta, probabil într-o cursă de 5 minute pînă la spitalul armatei «Walter Reed»

Johnson depune jurământul după asasinarea lui John Kennedy

apoi, tot cu elicopterul, la Bethesda, ajungînd aici înaintea coloanei de mașini a lui Kennedy. O asemenea călătorie ar fi înlesnit cuiva un răgaz de 30 de minute pentru a acționa asupra cadavrului.

Lifton nu face speculații în legătură cu motivele pentru care «cineva» ar fi dorit să-l ucidă pe Kennedy. Nici nu explică de ce, dacă Oswald era nevinovat, a împușcat un polițist în timp ce, în mod evident, fugea din Dallas, la scurt timp după asasinat. Lifton îl citează pe Wesley Liebler, jurist din cadrul Comisiei Warren, care s-a arătat, la început, favorabil față de cele mai multe din eforturile autorului, ca apoi să-l avertizeze în legătură cu cartea sa: «Ei bine, nu consider că cineva va crede vreodată ceva din ceea ce afirmi». De fapt, unii oameni sînt întotdeauna gata să creadă aproape orice în legătură cu asasinatul. Dar noua teorie a lui Lifton, la fel de sinistru și de fascinantă ca un roman de enigme, este aproape imposibil de acceptat ca realitate.

Ed Magnuson
(din «Time»)

Roboți și oameni

În următoarele două decenii, Statele Unite își propun să fabrice, din minerale neexploatate existente pe alte planete, roboți capabili să se autoreproducă, precum oamenii. Odată fabricați, roboții vor fi trimiși în misiuni speciale: vor străbate fundul oceanelor în căutarea de materiale prețioase și comori dispărute, vor construi sisteme de irigații în deșertul Arizona sau vor menține sistemele de energie solară. Georg Von Tiesen-

hausen — unul din inventatorii, în timpul celui de al doilea război mondial, al rachetei «V2» și care acum lucrează la NASA — a făcut aceste afirmații la Congresul anual al Societății inginerilor logistici din S.U.A., desfășurat la Huntington, Alabama.

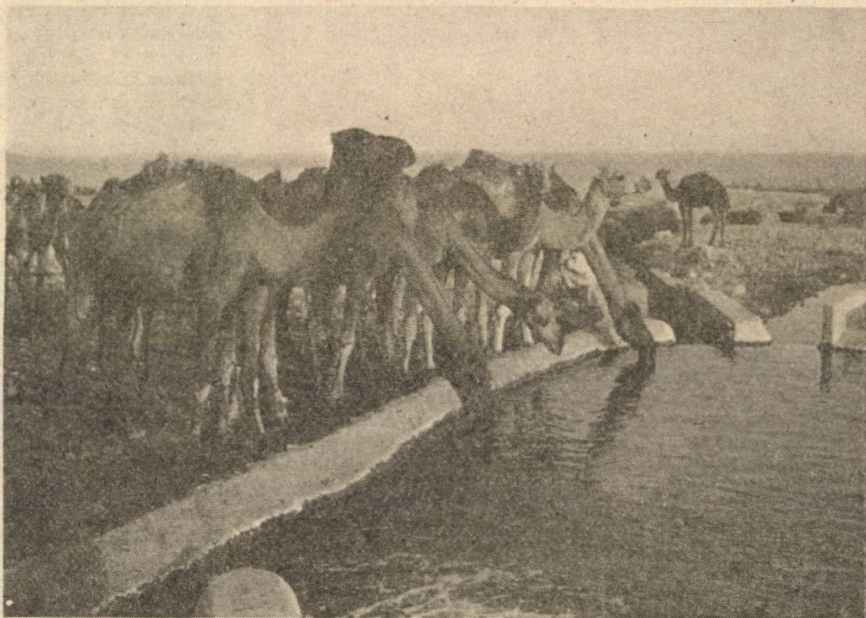
Proiectul roboților autoreproducători, de care se va ocupa NASA, «nu este — afirmă Von Tiesenhausen — decît o chestiune de timp; știm cum se pot face și cum să-i facem». Deși proiectul este secret, s-a aflat că roboții vor fi fabricați din minerale ce nu există pe Terra, care le vor permite să se autoreproducă, dînd naștere la «bebe-roboți». Aceștia — afirmă specialiștii — vor fi «mult mai inteligenți decît oricare din cei existenți azi în lume». Astfel, Von Tiesenhausen afirmă că omul de știință îi va putea vorbi robotului, care va avea capacitatea de a-l auzi și a îndeplini misiunile ce i se dau, în interiorul sau în afara hotarelor planetei noastre. «Curlînd, în maximum

douăzeci de ani, o autentică flotă de roboți autoreproducători va călători prin Univers, explorînd Luna, Marte, Jupiter, Saturn, precum și lumi aflate la o și mai mare depărtare» — afirmă Tiesenhausen. El a dezvăluit că cea mai mare problemă nu o reprezintă autoreproducerea, al cărei secret ar fi fost descoperit, ci inventarea unui «canal de comunicare apropiat» cu ființele umane...

Clonaj

Pentru prima oară în lume, o enzimă umană a fost clonată (reprodusă în copii identice) la Institutul Internațional de Genetică și Biofizică al Consiliului Național al Cercetării din Neapole (Italia). Este pentru a doua oară cînd o genă umană este clonată, după clonajul globinei efectuate în S.U.A., în 1977. Operațiunea — precizează agenția «ANSA» — a fost realizată de un grup de oameni de știință, după cercetări ce au durat zece ani.

METAMORFOZA DEȘERTULUI

«În Sahara poate viețui orice, cu condiția să fie apă», spun localnicii

Se poate spune, pe drept cuvânt, că astăzi un fenomen important este pe cale să se producă în Sahara: cel mai mare deșert al lumii se metamorfozează.

Mult a trebuit, aici, omul să îndure setea, căldura și frigul, foamea și mizeria, pentru a transforma în orașe și sate așezări obscure, care, pînă nu de mult, abia dacă puteau fi găsite, chiar și pe cele mai perfecționate hărți. Mult a trebuit să îndure omul pentru a construi, aici, școli, dispensare, birouri de poștă, străzi, clădiri publice, locuințe, toate aflate astăzi la umbra răcoroasă a palmierilor. Dar lupta continuă.

Cunoașterea acestei zone începe, de obicei, la Alger, în imensul imobil alb al Societății Naționale de Cercetare și Exploatare a Hidrocarburilor — Sonatrach. Se vorbește de foraje, sonde, de camioane, conducte de petrol și de gaz metan, de fluide de foraj și campuri. Nu-i nevoie de explicații. Se înțelege că este vorba de Sahara. Aici, aurul este... negru, iar uraniul a detronat diamantul. O veche mare, secătuită timp de milioane de ani, simbol al sterilității absolute, al fricii și setei, Sahara rămîne deschisă unor noi cuceriri, unei noi epoei.

De-a lungul șoselelor betonate, balizate, semnalizate, camioane grele, supraîncărcate, cară, zi și noapte, apa în imense cisterne, grupuri electrogene, rampe, motoare, tuburi mult mai lungi decît ele, iar, pe platforme, cabine albe de culoarea aluminiului, care servesc drept locuințe oamenilor deveniți locuitori ai deșertului. Vechile forturi și așezări capătă dimensiuni noi și se transformă în tumultuoase plăci turnante. Firavele oaze, dintotdeauna copleșite de soare, au fost de mult ridicate la rang de escale aeriene, dotate cu aerodromuri ale căror piste gem sub greutatea cvadrireactoarelor.

Dar, în această lume gestantă, puterea magică a liniștii și solitudinii rămîne oricum. Specificul Saharei — de care oamenii săi nu se vor desprinde niciodată — va exista cît lumea. Orice se va întîmpla, el nu va fi amenințat. Răsăritul soarelui în împărăția nisipurilor rămîne o încîntare. Poate nicăieri în lume, cerul nu este noaptea atît de plin de stele strălucitoare ca aici...

Parada miracolelor

Mai întîi Ouargla, un departament al Algeriei, foarte întins, cu o slabă densitate a populației: circa 90—100 de mii de locuitori pe o suprafață de 554 000 km pătrați. Văzut din avion, departamentul pare o imensă placă galbenă, presărată, ici și colo, cu zone verzi, grupate în jurul punctelor de apă scoase la suprafață de mîna omului.

Sudul Algeriei deține, de asemenea, bogății naturale de mare importanță, cum sînt petrolul și gazul metan. Prezența acestora este semnalată de departe printr-o duzină de torțe care delimitează cîmpul petrolier de la Hassi-Messaoud și din împrejurimi. Petrolul și gazele dăruiesc speranțe noi pentru populația locală.

Viața este aici așa cum a fost întotdeauna: un compromis încheiat între om și o natură ostilă. Trebuie să înveți să trăiești cu furtunile de nisip, să rezisti la călduri excesive, să te acomodezi cu raritatea apei, să te obișnuiești cu distanțele lungi care se măsoară în timp.

În acest teritoriu gigant, activitatea este concentrată în partea de nord, unde trăiește peste 90 la sută din populație. Pretutindeni în această zonă administrativă,

sectorul industriei petroliere cunoaște o dezvoltare deosebită, secondat cu oarecare dificultate de celelalte domenii, din care cauză nivelul de trai al populației este eterogen. O eterogenitate care variază în funcție de sector. Majoritatea populației active — circa 55 000 de oameni lucrează în triunghiul Tougourt — Ouargla — Hassi-Messaoud. Din această cifră, Sonatrach are ca angajați 24 000 de muncitori în industrie, serviciile — aproape 11 000 de persoane, sectorul lucrărilor publice — 5 500 și agricultura — 5 000. Din statistici rezultă, deci, că sectorul agricol este, aici, net dominat de cel industrial.

Înainte de începerea procesului de industrializare, populația dispunea de un potențial economic foarte scăzut. Într-o primă zonă, viața se desfășura în plantațiile de palmieri (aproximativ 1 300 000 de palmieri), concentrați în proporție de peste 90 la sută în zona Ouargla și Tougourt, singurele produse susceptibile a fi comercializate pe piețele externe și locale fiind curmalele «Deglet-Nour». În interiorul plantațiilor de palmieri, familiile cultivau minuscule suprafețe de pământ cu cereale, pomi fructiferi, legume. Creșterea vitelor se reducea la satisfacerea necesităților imediate, în special pentru a obține lapte de capră, pieci etc. Animalele mari nu erau crescute decât pentru tracțiune.

Astăzi, introducerea unei organizări raționale a muncii permite o producție de curmale de primă calitate, care se situează în jur de 25—30 de mii de tone pe an. Întregul wilayat dispune, acum, de 10 000 de hectare teren arabil, ceea ce în condiții de deșert înseamnă destul de mult. Un studiu efectuat de Sonatrach relevă că, prin ameliorări și irigații, s-ar putea conta aici pe 33 000 de hectare de teren agricol.

Dezvoltarea agriculturii depinde, însă, aici nu numai de înlăturarea piedicilor de ordin natural pentru a valorifica noi și noi terenuri prin smulgerea acestora împărăției nisipurilor, ci și de organizarea ei.

Viața din sudul Algeriei (mai bine zis în zona pustiei sahariene) este condiționată de o resursă esențială: apa. Fără ea nu se poate face nimic. Din fericire, apa este prezentă. Pinze freatice se află sub nisipuri, la adâncimi mai mici sau mai mari. Problema este de a o scoate la suprafață, de a o stăpîni și dirija prin rigole spre plantațiile de palmieri, grădinile de legume, oaze etc. Lucrări hidrotehnice au pus la punct sisteme de scoatere a apei din adâncuri, care alături de cele clasice de irigații asigură într-o măsură din ce în ce mai mare necesitățile curente. Dar, pentru a forța 800 și 1 300 metri, unde se află cele mai întinse pinze de apă și pentru a se trece de stadiul ancestral de irigare la metode moderne, sînt necesare mijloace materiale și investiții.

Studiile hidrotehnice asupra regiunii au depistat mai multe posibilități de exploatare a pinzelor freatice care sînt aici de trei categorii. Prima se află la circa 100 de metri adâncime, a doua la 160—180 metri (salinitatea acesteia variază între 3,5 pînă la 4,5 grame/litru). A treia pînă este cea mai importantă. Se află la adâncimi mai mari și ocupă aproape trei pătrimi ale wilayatului Oasis; conține 2,7 grame de sare pe litru, dar măsoră o temperatură de 60 grade Celsius. Salinitatea ei este suportată foarte bine de palmier. Acesta rezistă pînă la 4 grame pe litru. Nu rămîne, deci, decât scoaterea ei la suprafață, răcirea de la 60 de grade la 15 grade (la 60 de grade atacă rădăcinile palmierilor), săparea și între-

ținerea rigolelor către plantații. Sînt lucrări tehnice a căror realizare și întreținere necesită mari și importante eforturi.

Deșertul verde

Poate tocmai pentru că au de parcurs distanțe imense, cu numeroase escale, avioanele ce survolează întinderile sahariene pleacă atît de devreme de la Dar-El Beida, cochetul aeroport al Algerului.

Un soare pal, abia răsărit, ne surprinde în momentul decolării. Începem zborul, și jos, într-o lumină portocalie, orașul ni se înfățișează ca un amfiteatru plasat lîngă uriașa scenă a mării. Ne îndreptăm, trecînd pe deasupra unui întreg lanț de sate, după care, efectuînd un larg viraj, pilotul dirijează avionul spre sud. La stînga, masivul Djurdjura doarme încă învelit într-o mantie de ceață. În curînd, vedem platourile presahariene și, în cele din urmă, nemărginite spații ale deșertului, monotone și unicolore.

După cîteva ore de zbor, aparatul pierde treptat din altitudine și aterizează la Colomb-Bechar. Un vînt cald ne izbește în față: la ora 9 dimineața, termometrul arată de obicei, aici, 33 de grade. Nu mi-am închipuit niciodată, că, în mijlocul unei asemenea imensități de nisipuri, s-ar putea găsi un oraș atît de frumos. Bulevardele drepte, străjuite de o parte și de alta de palmieri, clădiri înalte, construite în cele mai moderne stiluri arhitectonice, dar respectînd, totodată, și tradiția locală, firme luminate cu neon. Ne aflăm în capitala unei zone importante: Saoura, unul dintre cele două mari departamente ale Algeriei sahariene. Spre deosebire de alte zone, al căror subsol conține, după cum arătam mai sus, pinze freatice, apa putînd fi scoasă la suprafață cu instalații speciale, Becharul dispune de rîul Ghuir, care coboară de pe versantele meridionale ale Atlasilor marocani, fiind unul din cele mai importante cursuri de apă din Sahara algeriană. El ia drumul sudului și parcurge cale lungă (numai de la Bechar la Reggane măsoră 700 de kilometri) și se varsă, nu în vreun fluviu sau într-o mare, ci... în deșertul Saharei. În fiecare an, aruncă în deșert peste 250 000 000 metri cubi de apă, iar revărsările sale pricinuiau, pînă nu de mult, distrugerii vaste.

Înainte de a dispărea în nisipuri, rîul traversează pe o distanță de circa 80 de kilometri «cîmpia» Abadla, populată de circa 5 000 de familii — vreo 30 000 de oameni din tribul Doni Menia. Cu aproximativ un deceniu și jumătate în urmă, în fața acestor oameni, care înfruntau cumplita vitregie a deșertului, se deschideau perspectivele unor schimbări înnoitoare, de mare însemnătate. În regiunea Bechar se semna actul de naștere al unui proiect considerat foarte cutezător. El avea ca obiect tocmai «cîmpia» Abadla, care îmi apărea din avion ca o pată verzuie în mijlocul pustiei. Proiectul, prevăzînd construcția unui baraj pe Ghuir, a fost întocmit în urma multor studii tehnice minuțioase: el era destinat să permită irigarea a circa 16—20 de mii de hectare. O suprafață mică în fond. Smulsă, însă, pentru totdeauna deșertului, pentru a aduce viața în locuri ce păreau uitate de natură. 40 de luni au durat lucrările...

METAMORFOZA DEȘERTULUI

METAMORFOZA DEȘERTULUI

GHARDAÏA — una din
perlele marelui pustiu

Supus voinței omului, râul Ghuir a schimbat fizionomia «cîmpiei» Abadla, permițînd cultivarea nu numai a cerealelor, ci și a unor culturi «de iarnă», ca legume, furaje, iar, mai tîrziu, după experimentările de rigoare, a sfeclei de zahăr, bumbacului, ricinului etc. Sutele de milioane de metri cubi de apă, care străbat acum aceste ținuturi, vor înlesni în viitor — cum îmi spunea un interlocutor algerian — «o adevărată paradă a miracolelor». De altfel, chiar în prezent se întîmplă pe aceste meleaguri fenomene nemaipomenite. Bunăoară, păsările cerului se rotesc continuu deasupra apelor de cristal în stoluri atît de dese, încît oamenii sînt de-a dreptul uimiți; de asemenea, undița încetează a mai fi pentru localnici un instrument ciudat și necunoscut, pescuitul intrînd, și el, în îndeletnicirile lor curente. Astfel, s-a născut, și aici, ceea ce comun este denumit «deșertul verde».

Mai sînt și alte «miracole», riguros planificate, pentru care s-au și întreprins proiecte. Unul din acestea prevede construirea unei conducte care să alimenteze cu apă atît centrul minier Kenadsa, cît și orașul Bechar, resursele de apă ale acestor centre sahariene fiind considerate, în prezent, insuficiente în raport cu planurile de dezvoltare.

Trebuie spus că, în genere, procurarea apei este,

pentru Algeria, o problemă națională. Așa se explică de ce barajele — de proporții mai mari sau mai mici, urmate de lucrări de irigare — constituie construcții dintre cele mai de seamă. Algeria numără actualmente 20 de asemenea baraje.

Din suprafața totală a Algeriei (2 381 741 kilometri pătrați), mai bine de două treimi o constituie terenurile aride și semiaride ale Saharei. Din acest motiv, au fost întreprinse acțiuni vaste pentru a da viață marelui deșert. Una din cele mai importante lucrări inițiate în această direcție este plantarea, la limita Saharei algeriene, a unei perdele forestiere lungă de 1 600 kilometri și lată, în prima etapă, de 10 kilometri. În a doua etapă, fișia va atinge 20—30 kilometri lățime. Lucrarea poartă numele de «barajul verde» și va cuprinde, în final, o suprafață de trei milioane de hectare. Centura forestieră va influența și clima aridă de astăzi a Saharei, ducînd la creșterea gradului de umiditate în zonă. Aceasta înseamnă punerea în valoare a întregii zone de stepă a Algeriei (ținut ce însumează 20 de milioane de hectare) și, în același timp, regenerarea a peste 300 000 hectare de terenuri, complet degradate din cauza eroziunii solului, asigurarea pășunilor pentru 10 milioane de ovine.

Constantin Benga

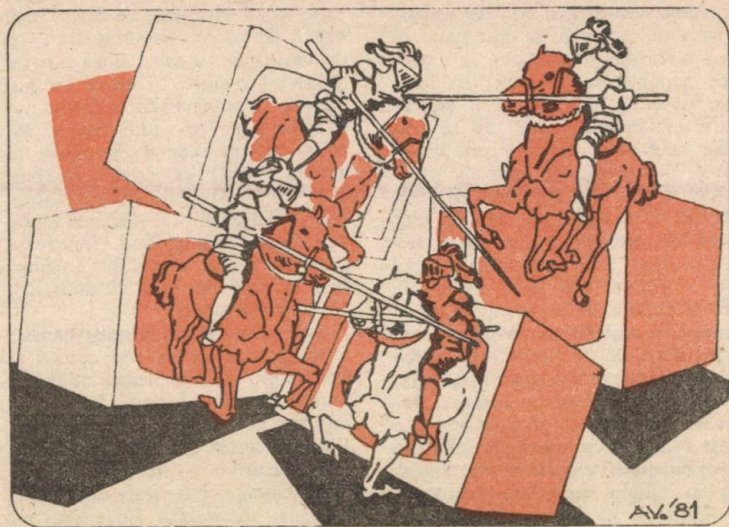
METAMORFOZA DEȘERTULUI

Viitorul micului ecran

sau „cei patru
cavaleri
ai videodiscului“

De la faza de simplă curiozitate tehnică pînă la cea de necesitate ubicuă, televiziunea nu a avut nevoie decît de cîteva decenii. Apariția transmisiilor prin cablu și satelit, răspîndirea vertiginoasă a videocasetofoanelor și magnetoscoapelor neprofesionale au contribuit substanțial la întărirea mediului TV ca principal furnizor de actualitate, educație și divertisment, în cea mai mare parte a lumii contemporane.

Cu toate aceste remarcabile progrese, dominația sunetului lipsit de

imaginelor părea să fie imposibil de zdruncinat în zona esențială a amuzamentului familial — mult mai multă lume ascultă muzică; investiția inițială este mult mai modestă, iar problemele tehnice mai ușor de rezolvat. Pînă la videoteca la domiciliu părea că mai e suficient drum de parcurs.

Dar iată că apar la orizontul electronicii contemporane noile sisteme de înregistrare, dar mai ales de reproducere simultană a imaginii și sunetului, sisteme al căror număr este, și poate nu întîmplător, identic cu cel al cavalerilor Apocalipsei. Nici o rea intenție în acest nevinovat joc cu numere — să nu uităm că apocalips înseamnă, în primul rînd, revelație... Și cam asta vor reprezenta noile mașinării de citit videodiscuri, fiindcă despre ele este vorba, din punctul de vedere al celui pe care specialiștii îl numesc «utilizator domestic», iar nespecialiștii «telespectator cu opțiuni».

Pe primul loc, precum și în alte foarte multe și diferite domenii — laserul. De data aceasta — în două ipostaze. Cea dintîi, care poartă numele de VLP (prescurtarea cuvintelor Video Long Play — adică videodisc de lungă durată) pare a fi cea mai pusă la punct ca tehnică. Raza pură și coerentă a laserului este reflectată de nenumărate microdepresiuni de pe suprafața videodiscului, minuscule adîncituri care reprezintă o codificare numerică (sau digitală, dacă vă sună mai bine acest termen informatic, nu de alta, dar videodiscul se trage direct din tehnica de calcul electronic) a imaginii și sunetului. VLP-ul poate oferi o

citire continuă, accesul imediat (în doar cîteva secunde) la o anumită zonă a înregistrării, viteză variabilă (accelerare sau încetinire), mersul înapoi, avansul în orice direcție pas cu pas, adică imagine cu imagine. Toate aceste calități îl fac la fel de adecvat pentru un «mini-cinema» de casă, cît și pentru diverse aplicații profesionale: învățămînt, industrie, cercetare, bancă de date. Mai rămîn de rezolvat cîteva probleme legate de siguranța în funcționare și, bineînțeles, de prețul încă destul de ridicat al echipamentului de reproducere și chiar al videodiscurilor ca atare.

A doua ipostază a laserului este cea în care fasciculul său traversează videodiscul, este afectat într-un anumit mod de seriile de microdepresiuni de pe suprafața acestuia și, apoi, citit, sau, mai bine zis, interpretat de o celulă fotosensibilă. Calitățile acestui sistem sînt foarte apropiate de cele ale sistemului precedent. Și aici există probleme, stîrnite mai cu seamă de complicațiile tehnice.

Avantajele videodiscurilor citite de laser sînt multiple. Absența contactului direct între disc și mecanismul de citire elimină, practic, uzura înregistrării. Un inginer plin de poezie spunea că uzura discului mîngiat de laser poate fi comparată cu aceea a paginii unei cărți atinsă doar de privirea omului. Prezența unui semnal codificat de ghidaj pe suprafața discului video asigură o citire impecabilă și, cum spuneam, accesul rapid la orice imagine.

Citit nu de un laser, ci de un diamant, discul sistemului «Selectavi-

sion» este înregistrat tot numeric, precum cele de mai sus, dar asemănarea sa cu un clasic disc audio de tip microsion (discul care se rotește pe nenumărate picupuri din lume cu viteză de 33 1/3 rotații pe minut) este remarcabilă. Mult mai simplu, dar mult mai supus uzurii fizice, mult mai ieftin, dar mult mai puțin fidel și, mai ales, incapabil de acrobațiile tehnologice ale discului citit de laser, sistemul «Selectavision» conține, totuși, mult mai multe imagini pe o singură față decât rivalii săi. El se bucură, de pe acum, de multă simpatie, mai cu seamă printre ne-specialiști, nu de alta, dar nu aduce prea multe noutăți tehnice tulburătoare și, mai ales, costisitoare. Rămîne, în acest caz, de găsit o soluție rezonabilă a problemelor ridicate de ghidajul sistemului de citire printr-un simplu «șanț microscopic».

Ultimul, în ordinea enumerării, dar nu cel din urmă, este sistemul

VHD (prescurtare de la Video Home Disc, adică videodisc de casă). Aici, capul de citire, înzestrat doar cu un modest ac de safir, alunecă peste microdepresiunile de atîtea ori pomenite, descifrînd atît semnalul video, cît și pe cel audio, ambele însoțite de un semnal de ghidaj al acului. Hibrid inteligent conceput, sistemul VHD elimină inconvenientele menționate la «Selectavision», ce-i drept complicîndu-l binîșor din punct de vedere tehnic, fără a aduce însă la performanțele videodiscurilor citite de laseri.

S-ar putea folosi formula banală: viitorul va alege. E mai comod și mai sigur; la urma urmei, știința și tehnologia sînt domenii în care e mai bine să te abții de la pronosticuri. Formula aleasă pentru înregistrarea videodiscurilor — tehnica digitalizării semnalului — este, fără nici o îndoială, admirabilă. De curînd au apărut discuri audio realizate prin

această tehnică, unele chiar citite cu laseri. Calitatea sunetului a stîrnit entuziasmul și chiar uimirea experților și amatorilor, transformînd, se zice, termenul de înaltă fidelitate într-o realitate accesibilă, în primul rînd prin eliminarea zgomotului de fond, totul într-un sistem compatibil din punct de vedere tehnic cu elementele uzuale dintr-un lanț de reproducere a sunetului.

Există, însă, o dilemă esențială: nici unul dintre cele patru sisteme menționate nu este compatibil cu vreunul dintre celelalte. O imagine a situației actuale a videodiscurilor ne-ar putea-o oferi un exemplu în formă de întrebare: vă puteți închipui actualele casetofone funcționînd cu patru tipuri diferite de casete, incompatibile reciproc?

A.B.

Lume ca lumea, lume ca nelumea...

Util

Victor Hugo l-a primit într-o zi pe un poet începător care i-a declarat cu entuziasm: «Înainte de a munaș dori să fac și eu ceva util, curat și, totodată, mare!» După ce i-a citit versurile, Hugo l-a sfătuit cu candoare: «Dragă prietene, să faci ceva util, curat și mare, nu este deloc greu. Apucă-te și spală un... elefant!»

Inutil

Împăratul austriac Ferdinand I-ul (1793—1875) era renumit pentru slaba sa țînere de mînte, drept care treburile statului erau conduse de către cancelarul Klemens Metternich. Douăzeci de ani după ce, în 1848, Ferdinand abdicase în favoarea lui Franz Josef, primind la Praga vizita unuia dintre foștii săi curteni, ex-împăratul l-a întrebat: «Care mai este situația noastră în conflictul cu Italia?» Uimit de întrebare, curteanul i-a răspuns: «Sire, dar noi am pierdut de mult Italia!» Și mai nedumerit, Ferdinand a continuat să-l întrebe: «Dar în privința

problemelor noastre cu Germania, ce mai e nou?» «Sire, și Germania, de mult am pierdut-o!» La care, fostul împărat a exclamat cu stupoare: «Atunci, de ce dracu a trebuit să mai abdic eu? Înseamnă că totul a fost inutil... Doar puteam să domnesc în glorie, mai departe, pierzînd și eu o provincie după alta!»

Mamă

Compozitorul Rossini a primit într-o zi vizita unui prieten care a venit însoțit de o tînără și seducătoare domnișoară venețiană. «Aș vrea s-o ascult și să-i diagnostichezi realul ei talent» — l-a rugat prietenul. După ce frumoasa pretendentă la grațiile Melpomeniei a cîntat o arie, cu greu suportată de urechile compozitorului «Bărbierului din Sevilla», acesta a fost întrebat de cel ce i-o adusese: «Ce crezi că va deveni tînăra noastră?» La care, Rossini a răspuns scurt: «Mamă!»

Recidivista

O venerabilă văduvă recidivistă, trecută de mult de prima tînerete, i-a mărturisit într-o zi lui Balzac că, în sfîrșit, a reușit să se mărite pentru a patra oară. «Și cine e fericitul mire?» — a întrebat-o autorul «Comediei Umane». «Un fabricant de vinuri» — i-a răspuns fosta văduvă. «A, desigur — a reflectat Balzac —, ăștia se pricep întotdeauna la vinurile vechi și la anii de demult cu recoltă bună!»

Scrupule

Atunci cînd Talleyrand a fost întrebat de un prieten, ce anume îl face să acorde atîta simpatie contelui de Montrond, acesta a răspuns: «Țin la Montrond pentru că are destul de puține scrupule». La care auzind mărturia lui Talleyrand, Montrond a replicat: «În ceea ce mă privește, îl apreciez pe Talleyrand deoarece el este cu totul și cu totul lipsit de scrupule!»

NEOFASCISMUL
NEOFASCISMUL
NEOFASCISMUL

Marea Britanie, anul 1981. Inscrisiții ca: «Ne-am întors!» «Adolf Hitler», «Jos negrii!» însoțite de semnul crucii încirgigate pe pereții caselor sau magazinelor, incidente rasiale violente, declanșate de provocările unor organizații neofasciste ca «Frontul național».

Spania anului 1981. Parlamentul luat cu asalt de sute de membri ai așa-numitei Gărzi Civile, încercarea cea mai spectaculoasă de puci a adepților vechiului regim franchist eșuează datorită unității și fermității formelor democrației. Timp de luni de zile, guvernul nu se poate hotărî dacă trebuie să trimită sau nu în fața tribunalului pe toți participanții la tentativa de răsturnare, de teama ca fideli defuncțiului «caudillo», încă numeroși în rândurile armatei și poliției, să nu întreprindă o acțiune de și mai mari proporții. În cele din urmă, hotărîrea, singura corectă pentru salvarea democrației, este luată.

Enumerarea ar putea fi continuată cu date și fapte similare din Italia, Olanda, Franța, Austria, Belgia etc. Concluzia ce rezultă însă și din această succintă înșiruire este limpede. Pe fondul crizei economice și sociale prelungește, în țările occidentale se înregistrează concomitent cu amplificarea mis-cărilor populare pentru pace și pentru apărarea drepturilor democratie, un fenomen care trezește via îngrijorare în rindul opiniei publice: reactivarea organizațiilor și grupărilor neofasciste care, prin acte de violență și terorism, prin intensificarea propagandei rasiste, șovine, anticomuniste, încearcă să abată atenția de la racilele sistemului bazat pe exploatare și să slă-

bească forțele progresiste în scopul menținerii dominației și asupririi, a politicii imperialiste și neo-colonialiste.

Este drept, după șocul brutal al marilor crime neofasciste din 1980 — atentatele din gara centrală a orașului italian Bologna, de la «săr-bătoarea berii» din München și de la sinagoga din Rue Copernic din Paris— guvernele statelor occidentale și-au înăsprit într-o oarecare măsură atitudinea față de grupările de extremă dreaptă față de care s-a procedat mult timp cu o neavenită indulgență. Astfel, 1981 a adus arestarea căpeteniei grupării neo-naziste «Wehrsportgruppe Hoffmann» («Grupul sportiv paramili-

Nostalgică lui Franco n-au dispărut...

tar Hoffmann») din R.F. Germania. Karl-Heinz Hoffmann, grafician ratat, era cunoscut nu numai prin admirația nedisimulată pentru pictorul ratat devenit «Führer» de cruntă amintire (ratații par a avea o înclinație specială spre un asemenea rol), ci și printr-o biografie politică specifică șefilor de bande fasciste. «Cariera» sa, începută cu contrabandă în Turcia și «încununată» cu crearea «grupului sportiv paramilitar», care făcea în pădurile bavareze «antrenamente» în uniforme, cu arme și chiar cu un car de

luptă purtând vestitul «cap de mort» a fost marcată, între altele, de oferte de mercenari pentru regimul rasist din Rhodesia, ca și de intervenții brutale, cu cuțite și arme chimice, împotriva demonstrațiilor pentru drepturi economice și sociale. Organizația lui Hoffmann, deși interzisă în 1980 de guvernul federal, continua, după cât se pare, să acționeze din umbră, deoarece, la arestarea «führerului» ei, în birlogul acestuia (un castel veritabil, pus la dispoziție de un baron de asemenea veritabil) poliția a găsit și confiscat mari cantități de arme și explozibil.

Cîteva capturi de marcă printre capii diverselor organizații neofasciste a făcut și poliția italiană. Ceea ce nu înseamnă că răpirile, atentatele și celelalte acte neofasciste au încetat. Dimpotrivă, în 1981 alte nume de politicieni și magistrați, carabinieri, primari și directori de întreprinderi s-au adăugat pe lungă listă a victimelor organizațiilor neofasciste. Statul pare, însă, acum hotărît să opună mai multă rezistență acțiunilor criminale ale neofasciștilor, dintre care unii au și acoperirea unui mandat parlamentar. 1981 a adus și în această privință un semn edificator: celui mai cunoscut neofascist italian, Giorgio Almirante, șeful Mișcării Sociale Italiene, i s-a ridicat de către Camera Deputaților, cu o mare majoritate de voturi, imunitatea parlamentară, pentru a putea fi anchetat de organele judiciare. Almirante care cu ani în urmă nu s-a sfiit să tragă cu pistolul, de la tribuna la care vorbea, pentru a se face «ascultat», este acuzat că a acordat sprijin financiar autorului unui atentat cu bombe fugit apoi în Spania.

Măsurile de acest fel, deși salu-

«Führerul» Hoffmann își antrenează grupurile teroriste...

tare, nu au putut stăvilii total fenomenul reactivizării grupărilor neofasciste, căruia criza economică profundă și prelungită îi conferă cadrul unei dinamici accelerate, despre care datele și declarațiile oficiale depun o mărturie elocventă. Ministrul federal de interne al R.F.G. arăta astfel că, în 1980, s-a constatat atât o intensificare a actelor și acțiunilor grupărilor neofasciste, cât și o creștere numerică a rîndurilor lor. Cele 75 de organizații și grupări neofasciste aflate în prezent în evidența organelor de stat din R.F.G. au circa 20 000 de aderenți. Dar nu cifra în sine constituie principalul pericol, ci tendința de creștere și înclinația tot mai vizibilă spre violență a grupărilor neofasciste. Acestea au provocat anul trecut peste 1 500 diverse incidente, față de 616 în 1977, iar numărul asasinatelor săvîrșite de neonaziști a crescut de la 52 în 1978 la 97 în 1979. Iar în 1980 numai atentatul de la München s-a soldat cu 14 morți și 210 răniți.

Fapt și mai îngrijorător, se pare că acești 20 000 de fanatici nu sînt decît virful vizibil al aisbergului. Căci o anchetă efectuată în cursul acestui an la cererea guvernului de la Bonn ajunge la concluzia că, deși Partidul Național-Democrat (neonazist) nu a întrunit în ultimii ani, la alegerile generale sau de land din R.F.G., decît 0,2 la sută din sufragiile exprimate, aproximativ 13 la sută din cetățenii vest-germani cu drept de vot împărtășesc vederile extremei drepte. 4 la sută din persoanele anchetate, de exemplu, au declarat că doresc la cîrma sta-

Neonaziștii din NDP în stradă...

tului un «führer», alți 10 la sută au afirmat că această dorință este «în parte adevărată», iar 8 la sută nu ar avea nimic împotriva dacă s-ar înființa din nou lagăre de muncă «pentru impunerea ordinii și disciplinei».

Atmosfera este similară și în alte țări occidentale. Doi reporteri ai revistei vest-germane «Der Stern», care au vizitat Spania după eșuarea loviturii de stat din 23 februarie a.c., au oferit o imagine edificatoare a persistenței și virulenței spiritului franchist. Într-un restaurant din Madrid, ei au asistat spre exemplu la sărbătorirea de către membrii organizației de extremă dreapta «Fuerza Nueva» («Noua forță») a zilei de naștere a căpeteniei acesteia, Blas Pinar. Peste 300 de persoane de vîrstă mijlocie, din clasa celor cu venituri mari, se ridică de la mesele lungi cînd un preot binecuvîntează «seara aceasta cu Führerul nostru Blas Pinar». Aplauze entuziaste, ovații. «Îndată ce sîntem recunoscuți ca germani, notează reporterii, un bărbat între 30 și 40 de ani ne trimite un bilet pe care scrie: «Cu salut german, Heil Hitler». «Cu un rinjet mindru, el își întoarce reverul hainei și ne arată o insignă cu zvastica a NSDAP. Alți vecini de masă scot facsimile cu bancnote de 100 de pesete în care au introdus portretele puciștilor Tejero și Milans del Bosch sau fotocopii ale proclamației lui Tejero din noaptea puciului. Punctul culminant al serii este o licitație, fondurile urmînd să fie folosite pentru ajutorarea puciștilor. Cîteva obiecte ce ar fi aparținut cîndva lui Franco — o so-

sieră și un tacîm argintat — aduc peste 3 000 de dolari, un stilou al lui Blas Pinar 1 300. la în sfîrșit cuvîntul și «führerul»: «De data aceasta n-am învins, dar mîine vom triumfa», declară el, în timp ce mesenii, din nou în poziție de drepti, ridică brațul drept pentru salutul fascist și intonează imnul franchist «Cara al Sol» — ca la toate întîlnirile acestei organizații. Pe cale legală, extrema dreaptă spaniolă («Fuerza Nueva», partidul falangist și alte cîteva grupări) nu mai poate spera să reia puterea. La alegeri, organizațiile fasciste nu au înfrunît, la un loc, decît circa 2 la sută din sufragii și singurul lor reprezentant în parlament a rămas Blas Pinar. Dar în armată

și în «Guardia Civil» ele pot conta încă pe numeroși sprijinitori. Nu întîmplător, deci, speranțele lor se leagă de un puci reușit și nu întîmplător întrunirile fascistilor spanioli evocă atît de bine atmosfera de la «Hofbräukeller», din Munchenul anilor '20, cînd Hitler își începea paranoica ofensivă împotriva democrației.

Manevrelor cercurilor reacționare, diversiei menite să scindeze și să slăbească forțele democrației și progresului și să instaureze domnia teroarei fasciste nu i se poate răspunde decît într-un singur fel: prin acțiunea unită și energică a clasei muncitoare, a tuturor forțelor democrației și progresului. Fascismului trebuie să i se opună din nou un hotărît «No pasaran!». Subestimarea pericolului fascist în perioada dintre cele două războaie a netezit calea ascensiunii acestuia spre putere. Consecințele sînt cunoscute: aproape 55 de milioane de oameni au plătit cu viața această eroare numai în cel de-al doilea război mondial, ani de muncă îndirijată au fost necesari pentru înlăturarea distrugerilor materiale imense provocate de război. Popoarele, în a căror memorie ororile, suferințele și pierderile irecuperabile provocate de paranoia nazistă sînt încă vii, cer măsuri ferme pentru ca «ciuma brună» să fie eradicată odată pentru totdeauna.

Bazil Ștefan

Neonazism

Că, în ultima perioadă, numărul neonaziștilor a crescut considerabil în R.F. Germania nu este o simplă speculație publicistică. O afirmă un raport, publicat la Bonn, al ministrului de interne din Rhenania-Westfalia. Numai în acest land — indică raportul — numărul aderenților la grupări neonaziste se ridică la 1 800 persoane, în special tineri. «Noul val» neonazist se caracterizează printr-un «fanatism pronunțat împotriva siste-

mului democratic». Începînd mai ales din 1977, grupările neonaziste «se înarmează în întreaga Germanie federală și nu ezită să făptuiască acte de violență pentru a-și atinge obiectivele» — precizează raportul. În fața recrudescenței neonaziste, ministrul social-democrat al justiției, Juergen Schnude, a anunțat că o nouă legislație anti-nazistă urmează a fi prezentată parlamentului din Bonn. Ea va interzice, în special, publicarea oricărei propagande naziste — fie ea mai veche sau mai nouă. De pildă, cartea lui Adolf Hitler, «Mein Kampf», nu va mai avea ce căuta în librării. Totodată, noua legislație îi va sancționa și pe «nostalgicii» lagărelor de concentrare. «Toți cei care vor pretinde că holocaustul evreilor la Auschwitz și în alte lagăre de concentrare este o minciună vor intra sub incidența legii» — a precizat ministrul.

Papirus

Un papirus, lung de cinci metri și în stare perfectă, a fost găsit în apropiere de Luxor, în sudul Egiptului, de o echipă de arheologi francezi. Papirusul, cu vignete îngrijit colorate și numeroase miniaturi, descoperit în mausoleul faraonului Ramses II, datează din epoca ptolemeică, cu 300 de ani î.e.n. Este — afirmă specialiștii — unul din cele mai lungi papirusuri descoperite vreodată.

Himalaya

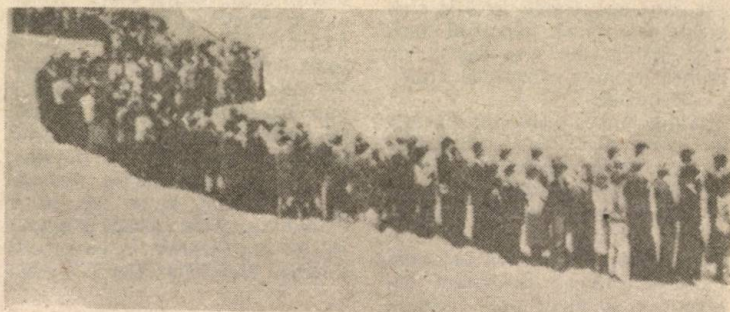
Guvernul nepalez a deschis, în 1981, pentru alpiști, 35 de noi vîrfuri în Himalaya. Numărul munților accesibili alpiștilor se ridică acum, la 1 122. Vîrfurile din centrul și sudul masivului Kanchunjunga (8 496 metri altitudine) sînt cele mai atrăgătoare dintre cele 35 de noi vîrfuri, care mai cuprind Lhotse Shar (8 383 metri), în regiunea Everestului, Himlung Himal (7 126 metri), Stînca Neagră (7 485 metri), Shartse Himal (7 502 metri), Cho-Oyu (8 153), Jeth Buhari (6 849) și Ngozumba-Kang (7 806).

Videofon

În 1983, 1 500 de locuitori din Biarritz vor fi echipați cu videofon (telefon legat de un ecran de televiziune) ce transmite, simultan, sunetul și imaginea. Biarritz este orașul ales de Ministerul francez al Telecomunicațiilor pentru a experimenta fibrele optice (fibre de sticlă), destinate să înlocuiască vechile cabluri de cupru. Avantajul acestor fibre: sînt de mii de ori mai fine decît cablurile tradiționale. Tehnologia lor, diferită, permite, de pildă, bransarea a 30 000 linii telefonice într-un cablu de 1 centimetru diametru, față de 2 700 — într-un cablu de 12 centimetri.

profesiunea: ȘOMER !

... Se numea Anne-Monique și avea 23 de ani. S-a sinucis în luna mai 1981, după 18 luni de eforturi zadarnice de a-și găsi un loc de muncă. Pe masa ei s-au găsit obişnuitul «jurnal» de adolescență — de astă dată, doar o deprimantă îngemănare de iluzii frînte și visuri spulberate — și un mesaj zguduitoare: «Pe mormîntul meu, nu doresc flori ci doar o inscripție: un tîpăr muncitor valorează mai mult decît tot aurul din lume».

... Jean Pingent, contra-maistru la uzinele Dalami din Vernouillet. S-a sinucis după doi ani de șomaj.

... Bernard Villeneuve, fost mecanic de întreținere la întreprinderea «Cristalleries et Verreries Réunies» din Choisy-le Roi. «Nu mai suport umiliința de a mă simți inutil» — se spune laconic în scrisoarea prin care își explică hotărîrea de a se sinucide.

Destine umane. Destine transformate sub tăvălugul unor rînduiri nedrepte în rebuturi umane. Sau fapte diverse. Mici «amănunte» din lumea «tuturor drepturilor» dar care, dincolo de semnificațiile lor particulare, dobîndesc valențele unor inatacabile acte de acuzare ale societății capitaliste — fabrică de himere, de tragedii umane, de contradicții ireductibile. O societate unde nu mii, nici milioane, ci zeci de milioane de persoane sînt de profesiune «șomeri», cărora li se neagă flagrant și brutal dreptul fundamental al omului dintotdeauna și de pretutindeni: dreptul de a munci, de a-și putea afirma personalitatea și capacitatea sa creatoare, de a se simți util, adică — de a avea o existență demnă și care să poată fi numită umană.

*

Vor fi 28 de milioane? Se va ajunge la 30 de milioane? Va fi depășit și acest nou record? Experții Organizației pentru Cooperare Economică și

Dezvoltare (OECD) — ce grupează țările industrializate ale Europei occidentale, Americii de Nord și Japoniei — devin din ce în ce mai prudenți și mai evazivi. Deja, în cursul lunii iunie, au recunoscut, cu prilejul unei reuniuni desfășurate la Paris, că au dat dovadă de un «optimism nerealist» când au prognozat un nivel al șomajului de 27 milioane de persoane pentru sfârșitul anului 1981, mulțumindu-se să menționeze, numai, că s-ar putea ajunge până la 30 milioane de șomeri sau chiar mai mult. Recesiunea economică — arată experții — e mult mai de durată decât se scontă, iar una din principalele ei consecințe va fi creșterea armatei șomerilor, sau, cum se spune adesea, a «oamenilor de prisos». Deja, «Financial Times» apreciază că din 1980 până în 1985, numărul celor lipsiți de posibilitatea de a munci se va dubla. Numai în statele membre ale Pieței comune se estimează că până la sfârșitul anului 1981 vor fi înregistrați 10 milioane de oameni pentru care găsirea unui loc de muncă va însemna o deșartă și iluzorie «Fata Morgana» — nivel echivalent cu peste 9 la sută din forța de muncă a țărilor respective (față de 7,5 la sută în mai 1981).

Indiferent, însă, de ce vor spune viitoarele statistici, șomajul a început de pe acum să doboare recorduri după recorduri în statele occidentale, unde, după cum scrie «Le Monde», «a-ți câștiga existența se transformă, adesea, într-un adevărat lux». În condițiile actuale, notează și «Times», șomajul a devenit «singurul numitor comun al statelor occidentale».

Marea Britanie: în iunie 1981, armata șomerilor depășea 2,5 milioane persoane, (nivel record în întreaga perioadă postbelică a țării), afectând, conform datelor oficiale, circa 10,6 la sută din populația activă, ceea ce înseamnă, potrivit agenției Reuter, că un cetățean britanic din nouă nu are un loc de muncă. Dintre aceștia, peste 500 000 au între 16 și 19 ani, iar «Daily Mirror» apreciază că «numărul adolescenților șomeri va crește în mod dramatic», estimându-se că până la sfârșitul anului 1981 circa un milion de tineri britanici vor îngroșa rândurile a ceea ce a început să se numească eufemistic «forța de muncă disponibilă». Și mai semnificativ pentru evoluția ratei șomajului este faptul că numai pe parcursul unei singure luni (mai 1981), armata oamenilor de prisos a crescut, în țară, cu 33 000 de persoane. Numai într-o singură lună. Din inițiativa Congresului sindicatelor britanice (TUC), în perioada 1—30 mai, a fost organizată o acțiune revendicativă fără precedent — marșul șomerilor — în cursul căreia circa 100 000 de oameni au plecat de la Liverpool spre Londra, parcurgând 450 km, pentru a demonstra împotriva spiralei ratei șomajului. Marșul care, după cum menționează «International Herald Tribune», a readus în memorie faimoasa «cruciadă de la Jarow»,

Cei fără speranță...

2,40 m

Zeng Jinlian trăiește în provincia Hunan, în centrul Chinei, unde s-a născut în 1964. Cotidianul «Beijing Wanbao» o prezintă drept cea mai înaltă femeie din lume: 2,40 m. La 19 ani, ea măsoară doar... 2,28 m și cântărea 66,5 kg.

Danezii și C.E.E.

Danezii sînt nemulțumiți de Piața comună. În 1972, 57 la sută dintre ei se pronunțaseră pentru intrarea în C.E.E. Azi, doar 33 la sută mai doresc să rămînă. În numai opt ani, adversarii Europei comunitare și-au mărit rîndurile — 48 la sută. Explicația este una singură: criza economică, considerată drept cea mai gravă de după război. Consumul a scăzut cu 4 procente într-un an, produsul național brut cu un procent, investițiile — cu 15. În schimb, inflația este de 12 la sută, iar 6,8 la sută din populație a intrat în rîndurile șomerilor.

„Hotel-capsulă”

Vreți să deveniți, pentru o noapte sau mai multe, astronaut? E o posibilitate pe care o oferă celor interesați firma japoneză «First Inn Mitaka», proprietara unor hoteluri compuse din camere de dimensiunile capsulelor spațiale. Sau, dacă vreți, de mărimea unei mașini de spălat rufe. «Hotelul-capsulă» e format din două rânduri suprapuse de capsule, lungi de 2,25 metri, late de 1 metru și înalte de 1,12 metri. Ca într-o cușetă de vagon-lit, intrarea este laterală. Îți trebuie suplute ca să te strecoari, dar odată intrat, ești compensat de confortul «dernier-cri à la japonaise»: televizor în culori cu comandă la distanță, radio, deșteptător automat, interfon, lampă și chiar un mic seif, în afara saltelei și pernei. Bineînțeles, dependențele sînt comune. Avantajul suprem: securitatea clienților. O supraveghere discretă, dar eficientă, este exercitată zi și noapte, printr-un sistem de televiziune cu circuit închis. Orice persoană în stare de ebrietate este în mod politicos... dată afară. Nu sînt acceptate decît persoanele căsătorite, dar și acestea sînt obligate să ocupe două «capsule» separate... Într-o țară ca Japonia, unde metrul pătrat de locuit este poate cel mai scump din lume, cheia succesului este asigurată de prețul aproape derizoriu pe care-l plătește chiriașul de o noapte al unei asemenea «capsule» (2 500 yen, echivalent cu 11 dolari, față de 30, 75 sau 100 de dolari într-un hotel de tip european). Patru clădiri de acest tip există deja la Tokio și Osaka, iar altele treizeci sînt în construcție. «Hotelul anului 2001» — cum anunță o reclamă a «First Inn Mitaka» — pare să fi suscitat interesul vecinilor de peste ocean, americanii, care, însă, îl vor utiliza după cît se pare, drept... rulotă.

din perioada marii crize a anilor '30 — s-a încheiat cu o puternică manifestație de protest în piața Trafalgar.

Numai că... Plin de bunăvoință și înțelegere, ministrul muncii, James Prior, a declarat că recunoaște legitimitatea acestei acțiuni de protest, că, într-adevăr, problema cu care sînt confrunțați șomerii britanici este «reală» (termenul îi aparține — n.r.), că situația lor este, desigur, dificilă. Și cam atît. Pentru că, a spus el, există foarte puține speranțe să fie create noi locuri de muncă și că, fără îndoială, șomajul va continua să crească în viitorul apropiat. Concluzia: recunoașteri, regrete, compasiune etc., etc. și absența oricărui măsuri eficiente pentru remedierea situației.

Franța: la 30 aprilie 1981 — 1 657 700 șomeri, cu 20 la sută mai mult față de perioada corespunzătoare a anului precedent. Confederația Generală a Muncii estimează că, în realitate, numărul «oamenilor de prisos» depășește 2 milioane. Dintre aceștia 40 la sută sînt tineri sub 25 de ani.

Culoarea pielii — un handicap suplimentar în obținerea slujbelor

Italia: aproximativ 2 milioane de șomeri, dintre care mai mult de un milion sînt tineri — reprezentînd, în total, circa 7,7 la sută din populația activă. «Foamea și o multitudine de dificultăți social-economice datorate șomajului reprezintă elementul cel mai grav de pe piața forței de muncă a țării», scrie agenția AIRI. La două concursuri anunțate de Oficiul căilor ferate din Napoli — notează agenția — pentru 150 de posturi s-au prezentat... 14 000 candidați.

Belgia: mai 1981 — 380 385 de persoane înscrise oficial pe listele de șomaj, reprezentînd 9,3 la sută din populația activă. Potrivit unui raport al Băncii naționale, în contextul agravării fenomenelor de criză din economia belgiană, numărul șomerilor va ajunge, spre sfîrșitul anului 1981, la circa 500 000 de persoane. «Niciodată în ultimii 20 de ani tensiunea socială nu a fost atît de puternică în Belgia ca în prezent», scrie «Le Nouvel Observateur».

Spania: peste 180 000 de șomeri la sfîrșitul lunii mai 1981, potrivit datelor oficiale. În fiecare lună, în țară își pierd locul de muncă aproximativ 27 000 de persoane. Cel mai ridicat procentaj al șomajului se înregistrează în rândul tinerilor sub 24 de ani.

Statele Unite: aproximativ 8 milioane de șomeri în aprilie 1981, arăta un raport al Ministerului muncii, precizînd că în această statistică nu sînt incluse circa 1,1 milioane de persoane ce au pierdut, după îndelungate eforturi za-

darnice, orice speranță de a-și mai găsi un loc de muncă și care nu mai sînt înscrise pe listele oficiale de șomaj.

Sînt numai cîteva exemple. Dar semnificative. Aceste statistici demonstrează că șomajul — atribuit inseparabil al capitalismului — nu mai este de fapt un element de conjunctură, ci un fenomen cu caracter nu ciclic, ci structural ce afectează însăși esența societății ce-l generează și care își dovedește din ce în ce mai mult incapacitatea cronică de a-l putea controla. Pe de altă parte, este, de asemenea, semnificativă, tendința de generalizare a șomajului, faptul că toate țările capitaliste, fără excepție, s-au dovedit vulnerabile, desigur în proporții diferite, la morbul contagios al șomajului. În RFG, de pildă, numărul «brațelor de prisos» a crescut în patru ani cu 27 la sută, dar în ultimul dintre aceștia (1981 față de 1980) cu aproximativ 26,3 la sută.

Fără îndoială că prin imaginea acelor milioane și milioane de oameni ce-și caută cu febrilitate un loc de muncă — pe care o sugerează statisticile — aspectul cantitativ al șomajului este elocvent pentru amploarea acestui fenomen în societatea capitalistă contemporană. Realitatea demonstrează, însă, apariția și extinderea unor laturi calitativ noi ale inutilizării complete a forței de muncă în țările occidentale, laturi ce-i sporesc în mod substanțial gravitatea. Este vorba, în primul rînd, de caracterul de masă al șomajului, deoarece acesta cuprinde, în prezent, practic toate domeniile economiei, de la sfera serviciilor pînă la ramurile ultramoderne, toate categoriile profesionale, de la muncitorul necalificat pînă la omul de știință. După cum notează «Economie et Politique», evoluția lui demografică și geografică dovedește că este pe punctul de a deveni un fenomen național, pe care nici cea mai prosperă dintre regiunile țării nu-l poate evita. În afara celor privilegiați, nici o categorie socială nu se mai poate socoti astfel invulnerabilă în acest domeniu.

Într-un comunicat dat publicității la Bruxelles, Comitetul permanent al medicilor din CEE își exprimă îngrijorarea față de perspectiva creșterii șomajului, în anii '80, în rîndurile cadrelor medicale cu pregătire superioară. Doar trei din zece actori americani beneficiază de un loc permanent de muncă, apreciază un studiu al OIM și, după cum se știe, anul 1980 și începutul lui 1981 au fost marcați de una din cele mai importante acțiuni greviste ale artiștilor de la Hollywood, la care au luat parte personalități de frunte ale vieții cultural-artistice americane și care protestau, între altele, împotriva creșterii șomajului și în rîndul acestei categorii profesionale. O situație similară se înregistrează și în Norvegia, Canada, RFG, Italia, după cum se semnalează, deopotrivă, majorarea numărului de șomeri printre cadrele didactice din SUA, Franța, Belgia, Italia. Asemenea exemple — cîteva numai din multitudinea celor ce pot fi citate în acest sens — atrag atenția asupra pericolozității modificărilor calitative operate în structura armatei șomerilor.

Și situația se înrăutățește continuu. Piața occidentală a muncii a devenit o veritabilă «piele de săgri» care, asemenea celei din nuvela balzaciană, se îngustează mereu. Se anunță noi închideri de întreprinderi, noi restructurări, nu concedieri «din rațiuni economice». Între altele, referitor la aceste desinvocate «rațiuni economice», este semnificativă aprecierea cotidianului american «Daily World»: «Corporațiile, care s-au transformat în monopoliuri gigantice, nu mai vor decît profitul maxim. Dacă acest profit este considerat sub un asemenea nivel, și dacă ele cred că în altă parte pot cîștiga mai mult, se îndreaptă într-acolo. Pentru corporații, forța de muncă este o marfă care trebuie cumpărată și utilizată ca oricare alta. Iar salariatul nu este o persoană, nu este un om cu nevoile, dorințele și sentimentele lui omenești, ci ceva ce poate fi utilizat sau aruncat, după cum îi convine companiei, întocmai ca un deșeu sau un utilaj».

Nu, desigur, nimeni nu e luat la propriu de umăr și azvîrlit în stradă. Se procedează «elegant și civilizat». Viitorul șomer primește un plic frumos prin care e anunțat că «nu mai avem nevoie de serviciile dumneavoastră». Nu contează că după aceea, poate, va muri de foame ori se va sinucide. Sau, e informat, la fel de «civilizat» — după cum se procedează la firma vest-germană «Siemens» — că «în cazul în care nu va fi posibil să reduceți absențele de la locul de muncă din cauza unor îmbolnăviri repetate, ne vedem puși în situația de a vă rezilia contractul de muncă» («Stern»). Sub această pojghă de «politețe», asistăm, în realitate, la o înăsprire a practicilor patronale, ce devin mai «rafinat», mai «subtile» dar cu aceeași consecință: creșterea armatei șomerilor. Tot revista «Stern» dezvăluie un «secret» al patronatului vest-german: o circulară de uz intern, conținînd circa 20 de pagini pline de «sfaturi» pentru conducătorii întreprinderilor metalurgice privind modul de a depista, prin mijloacele cele mai «eficiente» de observare și supraveghere angajații suferinzi, pentru ca, ulterior, să se debaraseze de ei. «O întoarcere la mentalitatea anilor '20, cînd muncitorii bolnavi erau înscrși pe listele

Thalidomida

Efectele toxice ale thalidomidei, medicamentul ce a provocat, în anii '60, nașterea unor copii cu malformații, se datorează — afirmă cercetătorii de la Universitatea John Hopkins din Baltimore (S.U.A.) — reacției cu o substanță chimică produsă de corpul omenesc. Amintim că medicamentul fusese aprobat în 1958 ca sedativ și calmant în timpul sarcinii, după ce oamenii de știință îl experimentaseră pe șoareci. A fost retras de pe piață în 1962, după ce se născuseră deja 6 000 de copii cu malformații — în special cu brațele și picioarele mai scurte sau total absente. Doctorul Gary Gordon, de la Universitatea din Baltimore, declară că aceeași substanță chimică toxică este produsă de maimuțe și iepuri, dar nu de șoareci. Iată de ce thalidomida fusese pusă în vânzare cu garanții de netoxicitate...

Corbul

Poți fi urmărit de creditori sau detectivi... Dintre toate urmăriile posibile și imaginabile cea mai cumplită este, însă, aceea a unui... corb, — mărturisește zugerul israelian, în vîrstă de 37 de ani, Arie Nuriali. Nuriali e departe de a fi un bolnav pasibil de a fi internat într-un spital psihiatric, așa cum a crezut poliția din Jaffa cînd zugerul, disperat, a apelat la serviciile ei. Timp de peste o lună, Arie Nuriali a fost urmărit de enorma pasăre gri care, cînd acesta intra în casă, se așeza pe un copac din vecinătate și-l aștepta, zi și noapte. La un moment dat, Nuriali a tras în aer pentru a speria corbul; acesta, furios, s-a repezit la gîtul lui. Din păcate, deznodămîntul acestei stranii «persecuții» nu ne este cunoscut. Agenția «E.F.E.», care a relatat aceste fapte, n-a mai revenit asupra lor...

negre» — comentează revista, subliniind ea însăși caracterul inuman al unor asemenea practici.

Dincolo de cifre, de statistici sau date, se consumă mulțimea știută sau neștiută a dramelor provocate de sentimentul inutilității, al frustrării, de alienarea pe care în mod firesc o determină absența participării sociale pe care o reprezintă angajarea în procesul muncii. Insecuritatea socială determină insecuritatea umană, iar dezumanizarea nu reprezintă o figură de stil. «Instabilitatea ocupării forței de muncă, în special a celei tinere — scrie astfel Le Monde diplomatique — concedierea deseori masivă atât a muncitorilor, cât și a personalului tehnic calificat sau a celor ce dețin diplome universitare și au o înaltă pregătire de specialitate, starea de șomaj cronic etc., au consecințe directe, imediate sau de lungă durată, asupra fiecărui individ aflat în căutare de lucru. Printre altele, neputința de a găsi vreme îndelungată un loc de muncă, imposibilitatea de a ieși din această situație presantă creează oricărui șomer o stare de însingurare, de alienare tot mai pronunțată, cu efecte sociale ușor de întrevăzut. Sentimentul de nesiguranță, de instabilitate, își pune treptat amprenta asupra stării fizice, a sănătății și chiar a comportamentului psihic al celor aflați în căutare de lucru».

Dacă acceptăm opinia sociologilor potrivit căreia limita critică a căutării unui loc de muncă nu trebuie să depășească șase luni (după care șomerul nu mai dispune de resurse materiale și cedează unei profunde crize morale) ne putem imagina suma tragediilor umane ascunse sub limbajul rece al cifrelor. De altfel, statistici medicale recente demonstrează că în contextul unui șomaj stabil și îndelungat cresc sensibil cazurile de dezechilibru psihic și fizic. Cei care se ocupă de «sectorul suferințe», scrie «Stern», își dau bine seama că șomajul este fundamentul pe care apar cele mai multe probleme psihice. O altă publicație vest-germană, «Wirtschaftswoche» notează că «din doi șomeri, unul prezintă simptome depresive», iar doctorul francez Jacques Delivré, referindu-se la rezultatele unui studiu oficial, întocmit în acest sens, menționează că «tulburările de caracter și de comportament (provocate de șomaj — n.r.) pot fi acompaniate de afecțiuni interne ale organismului, aparent fără nici o legătură cu starea psihică, dar, în realitate, determinate de aceasta». Este relevantă și opinia sociologului american H. Brebber, potrivit căruia, cind șomajul crește cu un procent, mortalitatea generală în țara respectivă sporește cu aproximativ 1,9 la sută, cea provocată de maladiile cardio-vasculare — cu 1,10 la sută, numărul celor internați în clinici de psihiatrie — cu 3,4 la sută, iar cel al sinuciderilor — cu 4,1 la sută.

Milioane de oameni nu găsesc de lucru, alte milioane se descalifică, piața muncii este stagnantă sau, cel mai adesea, în regres. Este însă numai partea vizibilă a aisbergului căci — scrie agenția Reuter — cine i-a mai numărat oare pe cei care au renunțat demult să se mai înregistreze la birourile de plasare, după luni și ani de eforturi inutile?

«Șomajul este ca un revelator fotografic al societății noastre: o societate în derivă» — aprecierea aparține psihiatrilor, medicilor și sociologilor reuniți, în ianuarie 1981, la sediul UNESCO din Paris, pentru a dezbate repercusiunile acestui flagel asupra sănătății celor afectați. Este, după săptăminalul londonez «Sunday Times», una din acele bariere invizibile dar omniprezente ce despart — oricât ar părea de absurd — aceeași națiune în două componente distincte și total separabile, idee sugerată de însuși titlul articolului: «Două națiuni (în Marea Britanie — n.r.) și prăpastia se adâncește». Este, de asemenea, un indicator elocvent al crizei condiției umane în societatea capitalistă, unde dreptul la muncă, dreptul la o existență demnă etc. devin tot mai mult simple expresii, desigur, frumoase, dar fără nici o acoperire reală.

Profesiunea: șomer.

Două cuvinte ce ascund milioane și milioane de drame individuale consumate dincolo de «vitrinele» strălucitoare ale societății de consum, milioane și milioane de destine traumatizate, de tragedii umane ale frustrării, debusolării și dezumanizării.

«Un om fără muncă este o ființă redusă la condiția animalului» — scria, în «jurnalul» ei, aceeași Anne-Monique de care aminteam la începutul acestui articol. Și tot ea notase, înainte de moarte: «Am încercat să fac ceva. Și am descoperit că singur nu poți realiza nimic, că lupta trebuie dusă împreună cu ceilalți».

E un apel. Un îndemn. O chemare. Pentru celelalte Anne-Monique, indiferent de numele lor, aflate în aceeași situație, pentru toți ceilalți oameni care sînt de «profesiune — șomer».

Venera Anghel

Pasăre

O micuță pasăre, cîntărind sub 30 de grame, a fost găsită în Australia, la 12 500 kilometri de regiunea sa de origine, situată undeva, dincolo de Cercul Polar — a anunțat un grup de biologi australieni, care au descoperit pasărea în luna octombrie pe riul Swan. Aceasta, cu un penaj roșu în jurul gîtului, a venit, se pare, din Uniunea Sovietică, prin Japonia și Asia de sud-est. Pe unul din picioarele sale a fost găsit un inel, pus în iunie 1979, în Siberia orientală, de cercetători sovietici. Este pentru prima oară cînd, în Australia, este descoperită o pasăre acvatică ce trăiește la o asemenea distanță.

Cele mai „scumpe” orașe din lume

În luna iulie, potrivit unei clasificări făcute de «New York Post», orașul New York se situa, din punct de vedere al prețurilor, pe locul cinci în lume (anul trecut, se situa pe locul cincisprezece). Ziarul citat a ajuns la această concluzie în urma unei anchete efectuate pe baza costului unei vizite de trei zile la New York a unui om de afaceri ce-și limitează cheltuielile la camera de hotel, mincare, băutură, și taxi: minimum 536 dolari.

Chicago, situat anul trecut pe locul 23, a ajuns în 1981 pe locul patru. Pe locul trei se află Parisul, unde costul unei cine este aproape dublu, comparativ cu cele două orașe americane. Pe primele două locuri se situează Bridgetown (Barbados) și Abou Dhabi. La Bridgetown, de pildă, o cameră de hotel costă 155 dolari, față de 120 cît costă la New York.

De la alarma ecologică la conștientizarea societății

Neîndoielnic, anii șaptezeci vor rămâne în istoria secolului nostru drept deceniul unor structurale schimbări ale raporturilor dintre om și natură, chiar dacă aceste modificări de atitudine nu au dus la rezultatele scontate și la aplicarea în practică, la scară planetară, a măsurilor preconizate de ecologii din întreaga lume. Deceniul s-a deschis, însă, sub semnul pregătirilor în vederea convocării Conferinței Mondiale pentru apărarea mediului înconjurător (desfășurată la Stockholm, în 1972), inaugurând situarea ecologiei printre științele «de vîrf» contemporane, și avînd drept rezultat apariția unor ample lucrări și studii ce au avut ca efect conștientizarea societății cu privire la repercusiunile nefaste pe care le poate avea asupra civilizației și a viitorului omenirii conflictul dintre om și natură.

Ecologia își afla precursorii în mai toți marii cărturari ai lumii care, de-a lungul istoriei, au tras semnale de alarmă, au invocat exemple grăitoare cu privire la «erorile de gestiune» ale omului în exercitarea misiunii sale de «stăpîn» al planetei. Pe bună dreptate, Tudor Arghezi se întreba dacă «omul și-a pierdut puterea de a se așeza în fața lumii și de-a interoga, pentru a obține un răspuns sau o îndoaială din confruntarea cu natura?» Îndoielile aveau «vîrstă», cît însăși vîrsta civilizației din zorii ei și pînă astăzi. Anticii demonstau o concepție mai sănătoasă cu privire la relațiile dintre om și natură (Juvenal: «Niciodată natura nu ne spune ceva și înțelepciunea altceva»), deși nici ei n-au fost scutiți de greșeli în gestionarea valorilor proprii și în gospodărirea resurselor la scara necesară civilizației lor. Mesopotamia este un exemplu. Decăderea civilizației antice grecești și a celei romane — alt exemplu. Epoca descoperirilor geografice și a conchistelor în Lumea Nouă, care au provocat dispariția civilizațiilor precolumbiene, iar mai tîrziu, în anii instaurării colonialismului în Africa și Asia, alterarea gravă a mediului ambiant prin exploatarea resurselor în scopul obținerii unor profituri imediate nu sînt pentru «anexa» la istoria universală ce s-ar putea constitui în legătură cu relațiile dintre popoarele subjugate și metropolele dominante decît o «carte neagră» plină de exemple asemănătoare.

Ne-am legănat îndelung în iluzia că natura a rămas natură, putînd suporta la infinit agresiunea comisă asupra ei tocmai din partea celui ce i s-a autodeclarat «stăpîn», nerealizînd decît prea tîrziu că aceasta va respinge cu brutalitate «grefele» și mutilările ce i s-au adus, demonstrînd, în cele din urmă, că ea este singurul stăpîn ce nu va întîrzia să le prezinte «nota de plată» celor ce, din conflictul cu ea, n-au făcut altceva decît să-și pună sub ipotecă propriul viitor. Frederick Engels, în *Rolul muncii în procesul de transformare a maimuței în om*, scria despre raționalizarea acțiunilor omului față de natură, subliniînd că, «cu cît aceasta va deveni mai mult o realitate, cu atît oamenii vor simți și vor ști că

sînt una cu natura și cu atît va deveni mai imposibilă ideea absurdă și nefirească a unei opoziții între spirit și materie, între om și natură, între suflet și trup...» I. Tinberger, în *Restructurarea ordinii internaționale* (Ed. politică, 1978), scria: «O viață demnă și prosperă implică grija față de mediul înconjurător. Atingerea țelului fundamental este condiționată de necesitatea ca ecosfera, de care, în cele din urmă, depinde viața tuturor, să fie respectată, astfel ca eforturile de dezvoltare să nu aibă ca rezultat depășirea limitelor extreme impuse de natură desfășurării activității oamenilor».

Răspunsurile așteptate din analiza cauzelor deteriorării raporturilor dintre om și mediul înconjurător (entități inseparabile, deoarece omul însuși face parte din acest «mediu», neputînd fi separat de el) n-au întîrziat să vină. Alarma ecologică s-a transformat în rațiune ecologică, iar procesul conștientizării societății s-a dezvoltat pe măsura apariției unor lucrări care — chiar dacă, din anumite puncte de vedere, erau controversabile, ca «Limitele creșterii», raport elaborat de Clubul de la Roma —, conțineau avertismente severe. După cum afirmă sociologul-eisest Petru Pinzaru în *Condiția umană din perspectiva vieții cotidiane* — lucrare de excepție, ce consacră un întreg capitol raporturilor dintre om și natură — «oarecari calcule și oarecare luciditate au început să arate omului-societate o altă fațetă, neplăcută și chiar îngrijorătoare, a lucrurilor: ineputabilul devine

În România, în condițiile intensificării valorificării resurselor naturale, ale dezvoltării și diversificării industriei, agriculturii și zootehniei, ale creșterii populației în unele centre urbane și zone teritoriale, în sfârșit, ale expansiunii rapide a mijloacelor de transport, s-a modificat, mai ales în ultimii ani, calitatea mediului înconjurător. Aerul, apa și solul, flora și fauna, în general, mediul de viață al populației au suferit din inerentul impact cu dezvoltarea. Or, mediul înconjurător influențează evident sănătatea fizică și psihică a populației, reprezentând, totodată, factorul principal pentru viața generațiilor prezente și viitoare. Iată de ce protecția mediului constituie o preocupare de prim ordin a partidului și statului nostru: «Vă trebuiu — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — să se acorde o atenție mai mare măsurilor de împiedicare a poluării, de conservare nealterată a mediului înconjurător, asigurând astfel condiții de viață cât mai corespunzătoare poporului. atît în prezent, cît și în viitor».

O serie de măsuri și programe științifice, tehnice, economice, legislative și organizatorice au fost adoptate în vederea supravegherii, prevenirii și combaterii degradării

ROMÂNIA și mediul ambiant

mediului înconjurător. Un moment de importanță deosebită îl constituie Legea referitoare la mediul înconjurător, votată, la 20 iunie 1973, de către Marea Adunare Națională. Factori de răspundere din toate domeniile de activitate economică și socială sînt obligați, potrivit legii, să folosească rațional resursele naturale, să coreleze activitatea de sistematizare teritorială cu măsurile de protecție a mediului, să adopte tehnologii de producție nepoluante, să echi peze instalațiile tehnologice și mijloacele de transport generatoare de poluanți cu dispozitive și instalații pentru preve-

nirea efectelor dăunătoare asupra mediului. Totodată, legea prevede obligația de a se recupera și valorifica substanțele reziduale utilizabile, să asigure dezvoltarea cercetării științifice în domeniul mediului înconjurător, să promoveze orice acțiune de cooperare internațională — tehnică, economică și științifică — în acest domeniu.

Ținerea la zi și supravegherea hărții surselor poluante din țară, urmărirea evoluției poluării diferitelor zone sînt probleme aflate în centrul atenției celor care veghează la apărarea și conservarea unui cadru de viață optim pentru populație. Un ansamblu întreg de măsuri a fost pus în practică, cu menirea de a contribui la reducerea poluării și la întreruperea consecințelor ei.

Măsurile adoptate stau mărturie a faptului că, în țara noastră, există o deplină compatibilitate între dezvoltarea economică și socială și activitățile de protejare și ameliorare a factorilor de mediu. Prin ceea ce realizează la ea acasă, prin cercetările și acțiunile din acest domeniu, România își aduce o contribuție proprie la efortul general pentru protejarea pămîntului și cerului, apei și pădurilor, orașelor și cîmpurilor unde muncim și trăim noi, oamenii.

eupizabil. A apărut, în ultimul deceniu, o imensă literatură consacrată problematicei, care nu putea căpăta — în virtutea tradițiilor sistemului capitalist de dezvoltare (convulsionare) socială — alt nume decît *criză*. Cu un corectiv: pluralul — *crize*: criza de materii prime (resurse epuizabile), criza energetică (resurse epuizabile, fără apel la Soare), criza ecologică (ce conține, la rîndu-i, sumedenie de subcrize) etc. Diagnosticul se punea implacabil: «În procesul dezvoltării economice și exploatarea bogățiilor naturale, oamenii trebuie să accepte adevărul de necontestat că resursele și capacitățile ecosistemelor sînt limitate. De asemenea, ei trebuie să țină seama de nevoile generațiilor viitoare».

În vara lui 1982 se vor împlini zece ani de la data desfășurării Conferinței Mondiale pentru protejarea mediului înconjurător, care a întrunit, la Stockholm, reprezentanții veniți din 113 țări ale lumii. Un bilanț s-ar impune de la sine. Unde ne aflăm după lansarea «alarmei ecologice»? Ce măsuri s-au luat și cît de eficiente au fost rezultatele acestora? Care este actualul stadiu al maladiei diagnosticate — multipla poluare —, și cît de evident efectul acțiunilor întreprinse pe scară locală sau zonală pentru limitarea proliferării acesteia? Oare, o dată cu așa-numita «conștientizare a societății», răul a fost eradicat de la sine? Și putem afirma astăzi că simptomele abia incipiente s-au îndepărtat prin administrarea unor doze doar «homeopatice», organismul bolnav fiind prin aceasta «vacinat» definitiv împotriva bolii? Da, ici, colo, s-a mai creat cîte o rezervă naturală. Da, cursurile unor riuri și fluvii bolnave s-au mai limpezit intrucitva. Da, pe alocuri s-a stăvilit deversarea în apele curgătoare a deșeurilor chimice, s-au mai

strangulat hornurile care împrășeau în atmosferă gaze toxice, acizi, fum: da, locuri de tristă faimă prin «smogul» ce le acoperea și-au mai limpezit cerul... S-a căutat, dar încă nu s-a aflat un automobil mai puțin poluant și mai zgîrcit cu consumul de combustibili, un avion mai silențios, o locomotivă care să-și tragă pe șine vagoanele altfel decît în epoca lui Stephenson, o navă capabilă să folosească și energia vîntului fără a ne întoarce la corăbiile de altă dată, un tanker petrolier incapabil să mai provoace «maree negre». Ici, colo s-a interzis claxonatul, s-a limitat circulația automobilistică, s-au revitalizez lacurile bolnave, s-au delimitat zonele de vînațoare interzisă a animalelor sălbatice, s-au întocmit «liste negre» cu speciile pe cale de extincție, s-a demascat masacrarea puilor de focă, a balenelor, a marilor feline din savană... Și, cu asta? Cu asta pămîntul s-a însănoțit? Cu asta, poluarea apelor pe care le bem, a aerului pe care îl respirăm, a pămîntului care ne hrănește a fost stăvilită? S-au eradicat inechitățile sociale, sărăcia, foametea, analfabetismul, discrepanțele atît de acutoare dintre țările excesiv de bogate — mari consumatoare de materii prime și de energii — și țările subdezvoltate, furnizoare de materii prime la prețurile discriminatorii impuse de marile societăți multinaționale?

Inechitatea este săritoare în ochi. Țările bogate folosesc mina de lucru ieftină și materiile prime ale țărilor sărace, furnizîndu-le nu industrie de vîrf — pe care acestea oricum nu ar avea cu ce s-o plătească —, ci instalații din timpul celei de a doua revoluții industriale, depășite din punct de vedere tehnico-ecologic, lăsîndu-le iluzia că le pun la dispoziție tehnici încă valabile, deși «binefăcătoria» nu mai știu cum să scape de ele, obținînd,

bineînțeles, profitul «cuvinit». Cementul «Portland» este importat cu marca de prestigiu, «depusă» din țările sărace, gata să dea patru saci de piatră sfărâmată, coaptă, măcinată pe un borcânaș de miere. Ingenioșii întreprinzători împușcă, în felul acesta, doi iepuri dintr-o dată: lichidează poluarea la ei acasă, și cumpără la un preț imbatabil, pe care ei niciodată nu l-ar fi putut realiza pe teren propriu, marfă produsă de cei ce-și spun: «Poluați, dar ca ei!»

Are dreptate filosoful Kurt Bayeritz când afirmă că: «Protestul justificat contra repercusiunilor negative ale progresului tehnic poate fi, de aceea, îndreptat în mod mai semnificativ nu contra tehnicii, ci numai contra unei forme a întrebuintării ei, care contravine cerințelor oamenilor, împiedică o înflorire a personalității lor și stârnește sentimentul unei amenințări de către o putere copleșitoare. În loc de a se duce o polemică împotriva tehnicii, este necesar să se canalizeze dezvoltarea ei pe făgașuri umane, să se folosească posibilitățile oferite de ea pentru ușurarea vieții».

Putem afirma fără teama unei excesive exagerări că, în decenii scurs de la Conferința Mondială de la Stockholm, poluarea nu a făcut altceva decât să se «mute», parțial, din țările puternic dezvoltate în cele subdezvoltate. Deocamdată — tot fără exagerare — cam acesta a fost rezultatul «conștientizării» cu privire la implicațiile atât de grave ale alterării mediului înconjurător asupra comunităților umane. În schimb «mareele negre» n-au fost stăvilite, nici poluarea morală din marile concentrări urbane occidentale nu s-a diminuat, ba, din contră, «dregsplazia» și «sexplozia» continuă să crească exponențial, deși multe alte forme de poluare — în-deosebi fizică — au fost parțial înlăturate. Aceasta din urmă a început să-și facă tot mai agresiv apariția în «lumea a treia», dominată încă, în bună parte, de cea mai recentă expresie a neocolonialismului — societățile multinaționale. Despre implicațiile acestor societăți asupra mediului ambiant în locuri unde, altă dată, poluarea (sub forma ei «modernă») era necunoscută, vorbește pe larg Alvin Toffler în cartea sa *Ecospasmul*. Cît de profetice sună cuvintele lui Lucian Blaga din *Elanul Insulei*: «Orice act al Naturii este ca un mărș pe o dungă de prăpastie. Umblați încet prin ea: să nu se trezească!»

Este timpul trezirii conștiințelor. Al bilanțurilor necesare pentru calcularea perspectivelor. Este timpul întocmirii activului și pasivului unui «ecodeceniu» pentru ca anii șaptezeci să nu rămână doar anii patetismului de tribună. Este timpul acțiunilor concrete. Și mai este timpul ca omul să înțeleagă că cea mai gravă formă de poluare, expresia paroxistică a atentatelor asupra naturii, rămân cursa înarmărilor și poluarea de război.

Țările superdezvoltate își «exportă» poluarea nu numai prin transferul de tehnologii depășite în țările setoase de dezvoltare după tiparele «rodante» ale lumii capitaliste. Ele sînt și principalele exportatoare de arme, generatoarele din culise ale conflictelor duse la expresia lor extremă — războiul —, altfel, marele business al comerțului de armament ar da faliment. Se vorbește în lumea ecologilor despre «eroziunea de război». Pămin-turi distruse, zone întregi devastate, incapabile să-și mai recapete sănătatea decât după scurgerea citorva decenii, altele nemaifind niciodată în stare să redevină ceea ce au fost, după atacarea pădurilor cu arme chimice și cu substanțe defoliante.

Dosarul multiplei poluări rămîne deschis. Iar, dacă ni l-am putea imagina ca pe o mapă încărcată de acte, nu l-am vedea altfel decât purtînd pe coperta lui cuvîntul: «Urgent»! Cîndva, în epoca de început a deschiderii acestui dosar, atunci cînd oamenii nu prea înțelegeau de unde vine răul, dar cînd făptașii lui erau în cunoștință de cauză, nu cuvîntul «urgent» îl caracteriza, ci termenul «strict confidențial!». Era epoca intoxicațiilor cu cadmiu de la Minimata (oameni mutilați pe viață, din cauza deversării, în apele unui rîu din care își luau apa de băut, a reziduurilor unui combinat chimic japonez), epoca celor 4000 de morți în timpul celui mai mare «smog» londonez (1954), epoca primelor victime ale irradiațiilor radioactive provocate de experiențele nucleare în atmosferă. Ceea ce se vrusese păstrat sub strict secret n-a putut rămîne îndelung sub obrocul tainei. La Stockholm, conținutul acestui dosar a fost făcut — parțial — public. De atunci, s-au adăugat la el noi și noi piese, adevărate capete de acuzare, deși nu s-a încetat să se vorbească și să se acționeze în vederea conștientizării societății. Școlarii au învățat un nou verb: «a polua», deprinzînd conjugarea lui la indicativul prezent: «eu poluez, tu poluezi, el poluează...» Cine poluează? Acuzatul este cunoscut: profitul imediat, consumul excesiv, risipa, gestionarea iresponsabilă a resurselor planetei. Victimele: natura, mediul ambiant, omul. Omul care înseamnă deopotrivă rațiune, identificîndu-se cu însăși natura și cu mediul care îl înconjoară. Remediul? Responsabilitatea, conștiința, dar nu numai atît, ci și o nouă ordine economică în lume, pace, securitate, cooperare, întrucît timpul se grăbește, timpul nu mai are timp să aștepte, căci ipoteca ajunge la scadență. Iar amînarea acesteia sine die, sau scoaterea ei definitivă de pe rol nu se pot obține decât prin acțiuni concrete întreprinse la scară planetară.

Tocmai de conștientizarea și mai înaltă a omului-societate depinde ca actualul deceniu să transforme dezideratele anilor șaptezeci în realitate.

Ioan Grigorescu

Lume ca lumea, lume ca nelumea...

Beranger și poetul polonez Adam Mickiewicz. Sosit la primărie în ultimul moment, Mickiewicz a început să discute cu Beranger în legătură cu cele ce avea de făcut. În momentul acela, ofițerul stării civile l-a întrebat ce vîrstă are? «Doisprezece» — a răspuns Mickiewicz, dînd numărul casei de unde abia se mutase. Văzînd nedumerirea de pe chipul celui ce-l întrebase, poetul s-a corectat: «42». Acesta era, însă, numărul casei de la noua sa adresă. Abia după clarificarea lucrurilor, s-a stabilit că Mickiewicz avea, în realitate, 50 de ani!

Martorul

Martori la căsătoria marelui istoric francez Jules Michelet (1798—1874) au fost Pierre-Jean de

PETROLUL

— șocul

perpetuu

Petrol. Denumirea? Depinde de loc. În Occident — s-a adoptat cea de *ulei* (*oil* — în engleză, *Öl* — în germană, *huile* — în franceză); tot aici — ne spune R. Sedillot (pe care îl vom mai cita) în a sa «*Histoire du Pétrole*» (Istoria petrolului) — s-a creat cuvântul *petrol* (*petroleion* — în greacă; *petroleum* — în latină), «îmbinând *petra* (piatra) cu *oleum* (ulei); sau, ca germanii, îmbinând... pământul cu uleiul (*Erdöl*), ca și cum acest straniu *ulei* ar fi, într-adevăr, de origine minerală. Totuși, cuvântul a făcut carieră. Ca și produsul».

Aici, în cîmpia azerbaidjană, pînzele petrolifere, care au făurit gloria și prosperitatea regiunii, preced omul. Iar omul... În cîmpia Ateciga, din Peninsula Apșeron, focul — «sufletul» petrolului din adîncuri — țîșnește prin toate crăpăturile pământului, cînd sub forma unor jucăușe flăcări, cînd sub forma limbilor de balaur, pe care vîntul (la Baku vîntul suflă cam 300 de zile pe an!) le face să danseze amenințător.

Petrolul l-a sedus dintotdeauna pe om.

Și astăzi!

Omniprezentul rege ●

Unul dintre cei mai importanți factori ce stau la baza progresului, omniprezent în cotidianul omenesc, «rege între combustibili», dătătorul de viață al chimiei industriale moderne, petrolul domină — încă — economia și civilizația Terrei.

În România, interesul pentru el e străvechi, și firesc: iată fapte: geții din cetatea Poiana cunoșteau podobeale din bitum; iar prezența petrolului — sub această formă — e atestată, la noi, în sec. I—VI și de săpăturile de la Sucidava, Histria, Tomis, Tirșorul Vechi, unde s-au descoperit rezerve de bitum; în sec. XV—XVI, documente atestă, în Moldova și în Muntenia, «gropi cu păcură» și chiar indeletnicirea de a se extrage această «păcură»; în 1857, în statistica mondială, țara

noastră e anunțată cu o producție înregistrată de 275 t, fiind singura țară din lume care figurează cu o astfel de cantitate (Americani — încă — mai «copilăreau» în acest domeniu, abia anul 1859 găsindu-i, și pe ei, antrenați efectiv în extragerea petrolului, statistica de atunci punindu-le în sarcină abia 254 t!); Bucureștii sînt primul oraș din lume (1856) iluminat cu petrol; («Cine a inventat lampa cu petrol?» — se întreabă istoricul Sedillot. «Prioritatea — își răspunde el — pare să fi aparținut românilor, care dispun de zone petrolifere... Pentru ei, încă din primii ani ai sec. XIX, petrolul devine, la o scară bine delimitată, un mijloc de iluminat»; la Ploiești, în mahalaua Rifovului, ia ființă (1856) prima rafinărie de petrol, de tip industrial, din lume, cum atestă și documente de la Muzeul petrolului din Ploiești!

«Omniprezentul rege» pare să fi fost descoperit, pentru prima oară, ca atare și folosit la iluminat de chinezii străvechi. 5—6 milenii în urmă! Mari «minuni» ale lumii antice se leagă, de asemenea, de numele lui: pe malurile Eufратului, turnul Babel, zidurile întărite ale cetății Babilonului, splendidele grădini suspendate ale Semiramidei legau piatră de piatră prin liantul bitum... Asiro-chaldeeni își călăfăteau cu el navele... Mărele Alexandru Macedon îi semnalează prezența în Orientul Mijlociu antic... Herodot în Persia și în zonele învecinate... India, Birmania, Japonia îi cunosc — fie și foarte parțial — foloasele... Grecii antici îi știu și ei rostul... Îl folosesc — cu succes — în spaima flotelor vremii: «Focul grecesc»!

Dar omul... ●

El, omul, a învățat, însă, atît de tîrziu să-l stăpînească pentru nevoile sale, încît se poate spune că istoria — istoria de fapt! — a industriei petrolului are abia 100—120 de ani! Și omul a aflat că — chiar și în faza industrială a exploataării sale — petrolul... miroase urît. Acest rege este un adevărat Ianus: are un chip al opulenței, are un chip al mizeriei. Înaintea primului — s-au prosternat anticii, dar și cei ce îi evaluează puterea în barili și dolari. Înaintea celui de-al doilea, și-au strigat blestemele, de asemenea, anticii — în fața «focului grecesc», dar și cei ce au simțit urgia tancurilor și cărelor moderne de luptă, a avioanelor de asalt și de bombardament, a submarinelor, cei ce au simțit pe propria piele norii amenințători ai poluării...

Petrolul miroase urît. Iar cei care i-au fost și îi mai sînt mari preoți nu au fost și nu sînt niște sfinți; petrolul a fost și este, deopotrivă, o marfă politică și un articol de comerț ca oricare altul. Istoria «aurului negru» și a preoților lui este o «istorie tenebroasă».

Un taraf

care nu făcea muzică... ●

Și la noi, ca și pretutindeni, extracția petrolului era grea, extrem de grea. Oamenii necăjiți, dar cu harul curajului — uneori chiar în pofida unor pericole mai mult decît evidente — se asociau, cîte patru, cinci, chiar șase — și formau un *taraf*. Deși munceau în comun — cum ne spune C.M. Boncu, în «Contribuții la istoria

O fotografie istorică: puțul petrolier al colonelului Drake (1859)

petrolului românesc — ei își împărteau cu exactitate sarcinile, dar și plata, în mod egal. În Moldova, ei erau denumiți «gropași». Uneltele lor — rudimentare și nu prea, dacă avem în vedere tehnologia folosită, la acea oră, pe glob — includeau un *crivac* (troliu, scripete), un hîrdău de lemn (sau un burduf) aninat de o funie sau de un lanț, cu ajutorul căruia se aducea la suprafață pămîntul pe care, în adîncurile puțului, îl săpa unul dintre părtașii la taraf. Cei mai înzestrați erau dotați și cu un al doilea *crivac*, care servea pentru a-l coborî sau sălta pe temerarul săpător. De multe ori — ne spune istoricul citat mai sus — «viața săpătorilor depindea de perfectă disciplină în sistemul de desfășurare a lucrărilor». Iar lucrările de extracție «însoțite de multe greutăți, de numeroase pericole, dovedesc istețimea, priceperea și curajul puțarilor, pionieri ai industriei petrolului». Toate acestea determină, nu arareori, ca «tarafele» — fie ele în Moldova, fie în Muntenia — să facă și puțină «muzică», marii proprietari de pămînt neacordîndu-le, de bunăvoie, bruma de cîștig ce li se cerea.

Cu vremea, mijloacele de extracție s-au mai perfecționat, în «tarafuri» au început să fie primiți, cu plata zilnică, și oameni care nu aveau mijloace de lucru, dar care își ofereau forța de muncă.

Și tot cu vremea, utilizarea petrolului și a diverselor sale derivate, obținute natural sau cu mijloace total neadecvate, devine tot mai largă, ceea ce solicită și înființarea, în țările române, a rafinărilor; desigur, la nivelul permis de dezvoltarea industrială generală.

„Drake's Folly” ●

Nu poți vorbi de istoria modernă a petrolului fără a vorbi și de cea a petrolului american. Iar istoria acestuia de pe urmă parcă ar fi o legendă. Iată-i începutul: În

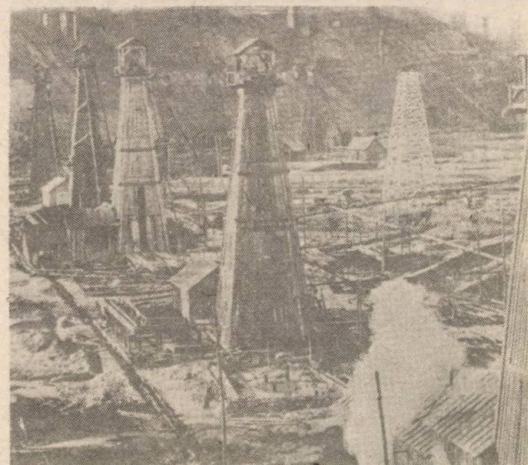
1845, undeva în Pennsylvania, un oarecare Thomas Kier caută sare. Ca să facă bani. Săpă și dă peste apă sărată. O evaporează — dar, pe fundul gropii, rămîn nu numai argintiile cristale atît de prețioase în epocă, ci și o substanță viscoasă, neagră, «murdară»... *E petrol!* Kier și ai săi încep să-l pună în flacoane și să-l vîndă ca... leac. Contra rîiei, a gutei, a bătăturilor și a arsurilor, a diabetului și a holerei, a durerilor de măsele și a cheliei... Dar Kier are idei: indienii Seneca foloseau petrolul pentru iluminat; de ce nu l-ar folosi și nou-veniții, albi, în căminele lor?! Sfătuit de un chimist, își construiește o mică rafinărie și... petrolul e lansat; adevărata lui chemare începe să se împlinească: omul l-a vrut leac, el a devenit izvor de lumină; omul a căutat sare, dar a dat peste țitei...

Și-n acest răstimp apare «Crazy Drake» (Drake Nebunul); cam aiurit, cam zănat, fost colonel, el gîndește că pe Oil Creek (Rîul petrolului) trebuie să fie petrol mai mult — dar la adîncimi. Împreună cu alți oameni de acțiune, el pornește atacul. Cu deosebire în primăvara lui 1859. Ridică un eșafodaj din lemn — construcția atinge 12 m! — care ajută la pătrunderea cit mai în adîncime. Tevile înfipte în pămînt — fiecare are 3 m lungime, pereți groși de 2 cm — sînt din fontă; ele străpung straturile sub lovituri de berbece. Săpă, și sapă, și sapă. Toată primăvara! Dar, la sfîrșitul verii, tot apă iese... Cel care îl finanțează cere să renunțe. Dar, la 30 august 1859 — victorie: petrolul irumpe!

Se naște o nouă Californie; o nouă «goană după aur»... După «aurul negru»!

La două săptămîni după descoperire, un ziar al vremii — «New York Tribune» — relatează fenomenul: «Petrolul se ridică la suprafață și apa e evacuată prin josul bazinului. În cîteva zile, producția cotidiană crește la 1 000—2 000 de galoni». Și, în manieră specific americană, ziaristul scrie: «Sînt în măsură să știu că aproape toate sursele (de petrol — n.r.) aflate de-a lungul rîului aparțin domnilor Brewer și Watson...» (Evident, doi «regișori» de început ai petrolului). «Emoția provocată de descoperire — continuă el — poate fi asemuită doar cu aceea încercată în California, cînd întîmplarea a scos la iveală o pepită mare de aur...»

Puțul de la Masjid I Suleiman — «strămoșul» tuturor puțurilor petroliere din Orientul Mijlociu — la 1908

● DIN ISTORIA AURULUI NEGRU ●

● DIN ISTORIA AURULUI NEGRU ●

Numai doi ani mai târziu — în 1861 —, când puțul Funk, tot pe Oil Creek, erupe și dă 300 de barili pe zi, «febra se transformă în delir».

De acum, petrolul își făurise o piață, folosirea sa, mai întâi, la iluminare, apoi la a-l sluji pe alt «rege» — automobilul —, ceva mai târziu — avionul, vaporul... — solicită o cantitate tot mai mare de «aur negru»; în plus, impune și căutarea de a se obține produse mai bune din petrolul brut, stimulând industria rafinării. Pittsburg devine centrul american al rafinării petrolului. Rafinăria românului Marin Mehedințeanu, din Ploiești, proiectată pentru 2 710 tone de țiței — de zece ori producția de la noi la acea vreme — deschisese drumul.

În 1880 se ajunge, pe glob, la o producție de țiței de 10 milioane tone echivalent cărbune; în 1900 — de 40 milioane tone, în 1920 — deja de 160 milioane tone... Iar aportul petrolului în consumul energetic urcă de la 3,2 la sută în 1880, la 13,9 la sută în 1920.

Și febra aurului negru cuprinde treptat întreaga Americă. Apoi, întreaga lume. Și nimic nu poate ostoi dorința nesătioasă de cîștig a tot felul de afaceriști, care vor să-și încerce șansa în petrol. Se ivește și se imprimă pentru totdeauna ideea că, de fapt, *întreaga problemă se rezumă la a umple cît mai multe butoaie de petrol la cel mai scăzut preț și la a-l vinde cît mai scump*. Cei care se închină acestei noi religii reușesc: se naște un Rockefeller, «prinț al aurului negru», un Dupont, un Melon; iar aiurea, și în timp — frații Nobel, Deterding, Gulbenkian, Getty, Kilian... Și aceleași religii i se închină și marile trusturi și societăți transnaționale, care încep să împărețască lumea petrolului: Standard Oil, British Petroleum, Shell, Texas Co, Aramco etc.

Deceniul al treilea al veacului nostru consfințește pe deplin victoria petrolului: de la o producție mondială de abia 21 milioane de tone, în 1900, se ajunge, în 1937, la 100 milioane de tone. Peste numai 13 ani, în 1950 — la 0,5 miliarde tone. La fiecare 10 ani, producția de petrol se dublează, ajungînd, în 1977, la 3,025 miliarde de tone.

Acoperind peste 45 la sută din consumul de energie, petrolul devine *principală sursă energetică a omenirii*. Și vertijul urcării sale pe tron continuă.

Suișurile tehnologice ale exploatării și rafinării petrolului, în scurta sa istorie, ar putea face — și chiar face — obiectul unor biblioteci întregi: sonde automate, computerizate, marine (astăzi 17 la sută din producția totală de petrol se asigură prin forajul submarin), rafinării electronificate, care scot zeci și zeci de produse printr-o supermăiestrită prelucrare a țițeiului în uriașele retorte industriale!

Noii stăpîni ai „aurului negru” ●

Istoria contemporană și-a creat, și ea, îmbogățirii ei. Încasările pe petrolul exportat aduc sume enorme. Se nasc, ceea ce tot mai frecvent numim, *petrodolarii*. Numai țările petroliere ale Orientului Mijlociu au mărit volumul acestor încasări de la 935 milioane de dolari, în 1955, la 12 160 milioane dolari, în 1973. În nici două decenii s-au multiplicat de 14 ori, în numai trei ani (1970—1973) — de aproape trei ori! Această mare «aventură a petrolului» a coincis cu una din direcțiile de bază ale luptei de eliberare a popoarelor: asigurarea controlului național asupra celor mai importante bogății naturale, în special prin naționalizări — totale sau parțiale —, preluîndu-se partea majoritară a capitalului unor societăți străine. Pentru multe țări, «bătălia pentru petrol» a însemnat și o bătălie pentru independență, pentru dezvoltare proprie.

Izvor de bogăție, petrolul a ridicat — ca într-un basm din «O mie și una de nopți» — venitul național pe locuitor al posesorilor: în 1974, de pildă, el era de 2 870 de dolari în Libia și Arabia Saudită, de 7 890 — în Kuweit, de 37 000 — în Abu Dhabi. Curba prețului petrolului a crescut vertiginos în ultimul deceniu. Atît de vertiginos încît, dacă factura petrolieră e resimțită de statele industrializate, pentru țările «lumii a treia», nepesoare de resurse petroliere, ea a devenit, efectiv, o piedică în calea dezvoltării. Și pentru multe dintre ele chiar o piedică în realizarea perspectivei de a se achita vreodată de datoriile externe!

«Altefa sa petrolisimă»
Deterding I, supranumit
și «Napoleon al petro-
lului» — unul dintre cei care
au văzut doar aurul în...
petrol. Patronul societății
«Royal Dutch»...

...care a exploatat și bogă-
țiile subsolului nostru. Iată
un cîmp petrolier romă-
nesc exploatat de «Royal
Dutch» (înainte de 1918)

„Marele șoc” ●

Și iată că, dintr-o dată, în toamna lui 1973, «zeul automobil» — despre care se credea că nu va mai avea nici o limită în dezvoltarea sa — s-a văzut nevoit să țină cont de capriciile «regelui petrol». Căii adevărați — nu căii putere — au reapărut pe străzile marilor capitale europene înghămați la calești uitate prin șoproane do-nice, pe marile autostrăzi «frumoasele americane» rula-u cu viteza anilor '30.

Dintr-o dată, benzina a devenit un lux, nu prea la îndemina nici măcar a celor care și l-ar fi putut permite. În contextul hotărârilor adoptate brusc de țările furnizoare reunite în OPEC (Organizația țărilor exportatoare de petrol) de a majora substanțial prețul de achiziție și în contextul conflictului — prelungit — din Orientul Apropiat, cind unele țări arabe producătoare și exportatoare de petrol au instituit embargoul parțial — sau total — asupra livrărilor de petrol, s-a declanșat ceea ce, unanim, a început a fi denumită «criza petrolieră», apoi «criza energetică»...

Prelungindu-se, și primul șoc trecînd, oamenii, adică, obișnuindu-se cu răul, economiștii au început să-și dea seama că, de fapt, problema energiei este, prin ea însăși, pluridimensională: economică, tehnică, socială, ecologică și — neapărat — politică. Astăzi, problema energetică se află într-o fază acută și consensul — tot mai deplin — al experților merge către o abordare urgentă pentru o soluționare eficientă, în interesul general al statelor, al păcii și securității mondiale. Omenirea își dă tot mai mult seama că, consumul nerațional, vecin cu risipa, dintr-o serie de state, continuarea din ce în ce mai spectaculoasă a cursei înarmărilor irosesc resurse energetice — în special de petrol — pînă în apropierea punctului critic al raportului disponibilități-necesități. Fluctuațiile anarhice ale prețurilor, oscilațiile extrem de bruște — de foarte multe ori artificiale —, speculațiile petroliere la un nivel nemaiîntîlnit perturbă serios desfășurarea normală a schimburilor internaționale, asigurînd profituri exorbitante marilor societăți transnaționale, dar afectînd economia multor state ale lumii, îndeosebi a celor mai slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare. Asemenea fenomene, grav resimțite de cvasitotalitatea omenirii, îndrituiesc aprecierea că omenirea este confruntată cu o criză energetică, a cărei

soluționare — echitabilă și durabilă — implică o abordare nouă, globală, în contextul crizei economice mondiale și a multiplelor ei implicații. Problema petrolului — ca, de altfel, cea a crizei energetice — este, ea însăși, subsumată marelui și complexului imperativ al epocii: noua ordine economică internațională.

Criza energetică a anilor '70 a dovedit că și viața petrolului are o durată limitată. La mijlocul deceniului trecut, rezervele de petrol ale Terrei se estimau la 90—100 miliarde tone. Mult? Puțin? Deajuns. Dar, estimează mulți specialiști, numai pentru a acoperi consumul — în ritmuri previzibile de creștere — doar pînă în anul 2000.

Resursele ce ar putea deveni exploatabile (tehnologic și economic) dublează cifrele privind rezervele. Se pare că speranțele în acest sens trebuie îndreptate, mai ales, spre comorile de sub mări. Spre sfîrșitul acestui secol, petrolul va mai ocupa 35—40 la sută din consumul nostru energetic. Nu va abdica ușor. Dar inteligența omului îi pregătește de pe acum sfîrșitul. El însă, din lăcașurile sale de sub ocean, din împărăția nisipurilor asfaltice, ori din cea a sîsturilor bituminoase, continuă să ne facă, promițător, cu ochiul.

Petrolul, încă, șochează!

„Groparul petrolului...” ●

Preocuparea pentru asigurarea energetică a omenirii în perspectivă a luat forma, în această vară, și a unei reuniuni internaționale, la Nairobi, sub egida ONU și în scopul declarat de a anima activitatea de prospec-tare a noilor surse de energie.

Ca și petrolul care n-a fost «descoperit» în 1857, ci doar exploatat pe cale industrială, și unele din «noile surse» nu sînt prea... noi. Astfel, — energia eoliană, sau cea solară sint cunoscute de milenii. Se are în vedere, azi, punerea la punct a unor tehnologii eficace și eficiente de exploatare modernă a acestora. Ca și pentru energia mareelor, a curenților, cea degajată de exploatarea masei biologice subacvatice ș.a. Sînt luate în obiectiv 14 astfel de surse alternative de energie.

Speranța generală, însă, se îndreaptă spre inepuizabila energie nucleară. Ea — se pare — va fi «groparul petrolului».

Ștefan Zaides

M-am întrebat ce înseamnă America Latină pentru europeni încă din prima călătorie, cu mulți ani în urmă, pe acest continent. Am văzut că, de pildă, pentru cei de acolo «lumea veche» reprezintă ceva îndepărtat, un univers destul de puțin cunoscut, poate cu excepția Spaniei, simbolul legăturilor durabile pe care trecerea timpului nu le destramă, ci le consolidează. Latino-americii privesc cu precădere la ei înșiși, aici se află problemele, bucuriile, deziluziile și speranțele lor. Fără a se închide într-un microcosmos, ci încercând, din contră, să-și lărgescă legăturile cu lumea, dintr-o nevoie firească de participare și deschidere, acordă totuși întreaga atenție și grijă pentru nenumăratele lor întrebări. Iată o lume, un continent, care, privit acum dinspre Europa, nu și-a pierdut cu nimic, după scurgerea timpului, din exotismul său tradițional, clădit și alimentat de momentele descoperirii. O lume de o bogăție umană și materială aproape de excepție, cu inepuizabile resurse la îndemina omului și totuși nu ușor de exploatat în plenitudinea lor, pentru că natura nu se lasă lesne supusă, iar adesea tehnologiile și, mai ales, creditele lipsesc. O lume pentru care orizontul cel mai apropiat este, în primul rând, oricare dintre statele latino-americane. Afinitățile și comuniunea intereselor joacă un rol fundamental.

Mult timp, America Latină a trăit, pentru europeni, prin legenda ei, alimentată, după Columb, de conchistadorii ce i-au urmat, de aventurierii care, tirziu, s-au împăcat cu ideea că a căuta cetățile de aur înseamnă o zădărniciie, de corsarii englezi, în lupta lor pentru a asigura Angliei supremația mărilor. Realitatea «luminii noi» a trebuit să lupte cu această legendă și să dovedească umanității nu numai că merită întreaga atenție, dar că adevăratele izvoare ale forței vitale misterioase a continentului se află aici și nu în iluziile cuceritorilor. Atracția sa irezistibilă s-a deplasat treptat înspre adevărurile ei, cele care născuseră de altfel și legende, dar care sînt mult deasupra lor. Miturile însele ale acestei lumi trăiesc această realitate și se redescoperă în mijlocul ei.

Latino-americii încearcă acut sentimentul nevoii de mît, făcîndu-l să se îngemăneze fertil cu viața lor, cu bogăția lor de trăiri dramatice, vii, de o excepțională forță. Cine nu recunoaște aceste adevăruri rămîne la poziția vechilor cuceritori. America Latină nu a fost și nu este Arcadia. Ideea indianului tolănit la soare, savurîndu-și inactivitatea cu un sombrero pe ochi, este tot atît de iluzorie ca cea a romanticilor europeni, care,

negăsind unde să-și plaseze idealul utopic al armoniei perfecte dintre om și natură, l-au localizat precum Campanella sau Bacon, undeva în teritorii neprecizate, semnificativ fiind faptul că oamenii de acolo vorbeau spaniola, că multe trăsături erau comune cu civilizația aztecă sau incașă. Însuși idealul utopic, una din marile revelații ale geniului grec, este o idee redescoperită de Renaștere odată cu «lumea nouă». Cine însă n-a văzut, spunea un mare cunoscător și iubitor al acestor pămînturi, cum se muncește în America Latină, cum se asudă din greu în minele din platourile înalte ale Andizilor, cum se cîștigă o piine în favele, nu știe nimic din adevărurile acestor oameni. Încrederea lor în forțele binelui este de nezdărnînat. Iar principală forță a binelui este pentru ei omul, de la el se așteaptă schimba-

AMERICA LATINĂ NU ESTE ARCADIA

rea și renașterea. Pămîntul este o altă forță aliată omului, inepuizabilă sursă de regenerare și creștere.

Nu cred, de aceea, că este întimplător faptul că un model latino-american al societății umane, conceput cu mai mulți ani în urmă, dar care e valabil azi și va fi valabil și mîine, are în centrul lui omul. El aduce în scenă și este construit pe ideea satisfacerii a necesităților fundamentale ale omului. Cunoscut sub numele de «modelul de la Bariloche», după localitatea argentiniană unde s-a adunat grupul de experți latino-americani, este primul model creat de cercetători aparținînd unor țări în curs de dezvoltare, cunoscătorii ai presiunilor sociale și efectelor mizeriei și sărăciei.

Tradusă foarte recent în românește, această lucrare respinge ideea pesimismului resurselor, indicînd ce trebuie făcut pentru a atinge obiective bine determinate și nu doar a studia ce se va întîmpla dacă tendințele

actuale continuă. Omul are forța de a se redescoperi pe sine și de a învinge obstacolele. Istoria însăși este concepută ca un proces deschis, a cărui direcție depinde de voința și acțiunea omului. Iar soluțiile propuse în acest model, dincolo de unele limite ale lor, se bazează nu pe altceva decît pe capacitatea de schimbare și pe creativitatea pe care societățile omenesti au dovedit-o de-a lungul veacurilor. Nu epuizarea resurselor materiale și nu limitele creșterii se află la originea decalajelor de azi și a adîncirii lor posibile de mîine, dacă nimeni nu va face nimic pentru a împiedica aceasta, ci distribuția inechitabilă a puterii și bogăției între națiuni și în interiorul lor. Modelul de la Bariloche demonstrează că materiile prime există, redevind capacitatea omului de a găsi mereu noi resurse. Restructurarea internă și internațională sînt factorii considerați în măsură să elibereze omul de subdezvoltare. A apela la resursele acțiunii și gîndirii umane echivalează, de aceea, cu găsirea drumului spre lumină, opus scepticilor. Conform concluziilor lucrării, obiectivele fixate pentru satisfacerea nevoilor umane pot fi atinse în circa trei decenii, ceea ce se propune fiind o deplasare către o societate care este, în esență, socialistă. Sentimentul că, într-o singură generație, se poate ajunge la o soluție este încurajator pentru eforturile unei mari părți a omenirii de a depăși situația de azi, a cărei principală trăsătură, afirmă lucrarea, este faptul că aproape două treimi din populația globului trăiește într-o stare de sărăcie și mizerie, în timp ce restul, minoritatea, începe să simtă efectele supraconsumului. Soarta omului nu depinde, însă, de bariere fizice insurmontabile, ci de factorii sociali și politici pe care omul trebuie să-i modifice: «Rezolvarea acestor probleme nu este deloc ușoară. Totuși, încercarea de a înfăptui această sarcină este singura cale spre o omenire mai bună»...

Nu este deloc întimplător nici faptul că latino-americii, care au o îndelungă tradiție a colaborării și cooperării, au văzut complementată activ această relație reciprocă de valențe efortului propriu. De-a lungul timpului, numeroase organizații economice cu mai mulți sau mai puțini membri, de cuprindere continentală sau pe grupuri de țări, au tradus în practică încrederea în depășirea, prin unitate, a dificultăților majorității țărilor latino-americane. Unele experiențe s-au dovedit nereușite — ca fosta Asociație a liberului schimb, dizolvată anul trecut, dar ideea s-a menținut cu aceeași vigoare, chiar consolidată. Au luat ființă noi organizații — Aso-

ciația latino-americană de dezvoltare și integrare (ALADI) sau Sistemul economic latino-american (SELA) — iar, în legătură cu altele, aflate uneori în momente de impas, s-au depus eforturi pentru revitalizarea lor. Este cazul Pactului andin. Înțelegând să-și dezvolte cit mai mult economia proprie, țările continentului nu au abandonat niciodată idealul unității, exprimat, în cazul de față, prin cooperarea economică. Deosebirile considerabile care există între nivelurile lor de dezvoltare au dat naștere unor noi forme de colaborare, care încearcă să nu accentueze obstacolele sau să se constituie ele însele, prin mecanismele lor rigide și inadecvate, în bariere în calea conlucrării, ci, din contră, s-o faciliteze, s-o stimuleze, s-o lărgească, spre beneficiul tuturor. De remarcat tocmai grija față de statele mai puțin dezvoltate, bunăvoința în găsirea căilor cooperării unanim acceptate. Ceea ce nu înseamnă absența deosebirilor sau chiar a confruntărilor de păreri, a hiatusurilor în activitatea unor orga-

nisme de conlucrare, alimentate de aspectele economice, dar și politice, interne din unele state.

America Latină nu a fost și nu este Arcadia. Dificultățile dezvoltării sunt reale, avansurile și reperiile politice sunt la fel de reale. Reală, însă, este și nevoia de unitate și progres. Când un demnitar latino-american amintește unei asistențe, indiferent de proveniența ei locală, de idealul lui Bolivar — o Americă Latină unită, independentă și puternică —, el nu face altceva decât să pună degetul pe rană. El numește un ideal sfânt, o aspirație care tulbură orice suflet latino-american, suflet prin excelență de o mare vibratilitate, cu o sensibilitate maximă față de străbuni și eroi. El Libertador este azi o figură tot atât de vie ca în veacul trecut al independenței, poate chiar mai puternică și mai profund legată de luptele și frământările actuale. Când, de la o tribună, este rostit numele său, nu urmează un moment de reculegere, ci un impuls spre renașterea forțelor

vitale ale continentului. Țările lui nu trăiesc în armonia utopică visată de antecesorii. Doresc să evite orice fel de supremații, se opun amestecului străin în treburile lor interne, își declară acordul sau dezacordul față de unele evoluții politice de pe continent, discută aprins la reuniunile Organizației Statelor Americane. Au, mai ales, numeroase și grele probleme interne, au uneori conflicte teritoriale, conflicte politice care le face să se confrunte. Și totuși ele nu duc la rupturi fundamentale, iar ceea ce unii numesc «marea familie latino-americană» se dovedește a exista concret ca o adevărată și puternică realitate. Voința solidarității între țările continentului, a solidarității internaționale, funcționează cu toate valențele unei vocații, pentru care încrederea în om și capacitatea sa de a nega solitudine cosmică își alimentează resursele în mit, trimițându-i ecourile peste timp, dincolo de monarhizarea veacurilor.

Anca Voican

Lume ca lumea, lume ca nelumea...

Istorie

Atunci când, pe rafturile librarilor londonezi, și-a făcut apariția cartea celebrului scriitor englez Herbert George Wells (1866—1946), purtând titlul «Istoria Lumii», mulți istorici de profesie, șocați de succesul concurentului lor, au declarat, cu usturătoare ironie, că Wells ar fi scris mai multă istorie decât ar fi citit! Cunoscut și ca mare om de spirit, Wells a replicat: «Intr-adevăr, m-am putut lipsi de lectura unor elucubrații ale detractorilor mei!». Valoarea «Istoriei Lumii» de Wells a fost, însă, reabilitată de Arnould Toynbee, unul dintre cei mai mari istorici ai lumii contemporane, care considera lucrarea «confratelui» său, celebru pentru romanele sale științifico-fantastice, drept «una dintre cele mai splendide cuceriri ale inteligenței!»

Eticheta

Faimosul aventurier italian Giovanni Giacomo Casanova (1725—1798), aflat în conflict cu prințul Franz Ksawery Branicki, în 1766 i-a trimis acestuia o misivă în stilul epocii: «Nu știu dacă Excelența

voastră își mai amintește faptul că ieri seară m-a jignit, lăsându-mă să înțeleg că m-ar șterge cu plăcere din rindul celor vii. Eticheta mă obligă să vin în întîmpinarea dorinței dumneavoastră, drept care vă rog supus să-mi indicați locul unde ne vom putea duela, pentru a vă oferi prilejul să vă îndepliniți dorința, deși mă tem că bucuria acestei satisfacții o să vă lase cam... rece!»

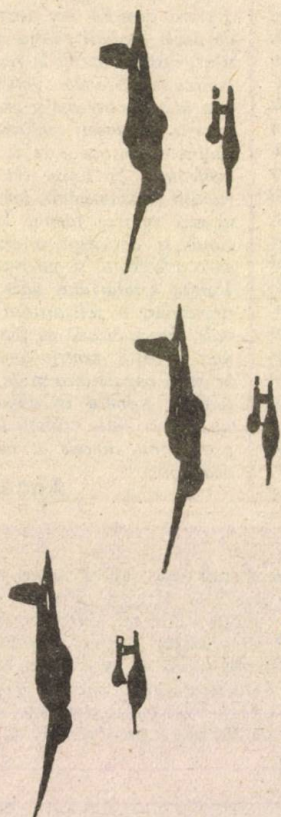
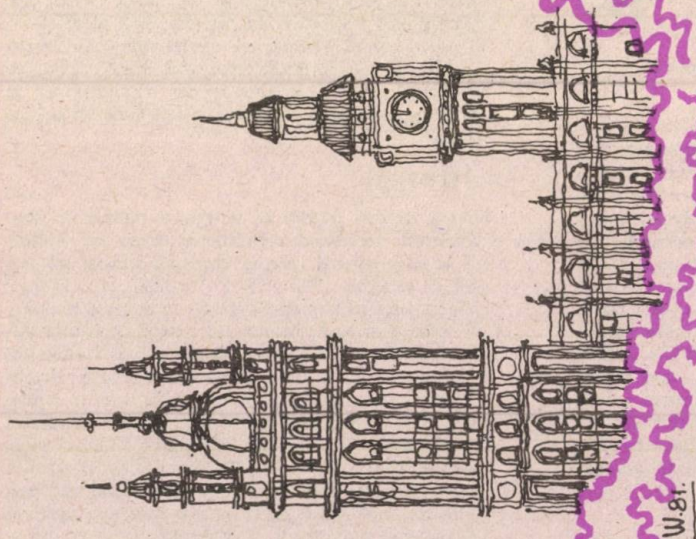
Sfatul

Alexandru Dumas a primit, într-o zi, vizita unui bărbat cunoscut pentru superficialitatea și risipa sa. «Dacă nu-mi împrumutați pe loc 300 de franci, o să mă spînzur împreună cu cei trei copii ai mei!» — i-a spus acesta. Dumas s-a căutat prin toate buzunarele, dar n-a putut găsi mai mult de 200 de franci. «I-ai pe aceștia, și, în plus, îți dau un sfat: Dacă nu îți ajung, spînzură-te pe tine, și lasă-ți copiii pe mai târziu!»

Jurnal

După treizeci de ani de activitate politică la Washington, senatorul republican Aiken s-a hotărît să scrie un jurnal care să cuprindă ultimii săi trei ani de senator, 1972—1975. Jurnalul lui dezvăluie adversitatea senatorului față de complicata mașinărie administrativă, ironiile lui nescăpînd multe din momentele «memorabile» ale timpului. Bunăoară: «Ceremonia de la Casa Albă a fost scurtă. Președintele a semnat jurămîntul după care a spus: «Asta-i tot!». Am subliniat atunci faptul că discursul prezidențial a avut exact lungimea necesară momentului!» Alt citat: «Am rămas la ședința Senatului aproape o oră, după care am hotărît că cel mai bun lucru pe care l-aș fi putut face pentru țara mea era să mă duc la frizer și să mă tund. Ceea ce am și făcut-o, pe loc!»

Rubrică de IOAN GRIGORESCU

eșecul ..armelor secrete.. ale lui hitler

Ultimele luni ale anului 1942. Peste întreaga Europă, domnește în continuare lungă noapte a ocupației naziste, noapte de coșmar, noaptea crimelor cărora le cad victime oamenii cu milioanele, noapte care — speră călăii — nu se va mai sfîrși niciodată.

Dar realitatea arată altfel. La Stalin-grad se desfășoară o crîncenă bătălie, de al cărei deznodămînt atîrnă într-o largă măsură soarta celui de al doilea război mondial. De la un capăt la celălalt al continentului, patrioții, antifasciștii și, în fruntea tuturor, comuniștii, luptă împotriva cîmpitorilor cu un curaj fără margini și cu un spirit de sacrificiu fără precedent în istorie. În Marea Britanie și Statele Unite se pun la punct cele din urmă detalii referitoare la proiectata debarcare în Africa de Nord...

O insulă impenetrabilă ■

În acele luni care încheie tragicul an 1942, pe mesele serviciilor secrete de la Londra se acumulează informații și documente cu privire la unul și același subiect: die Wunderwaffen. Este vorba de «armele-minune», pe care Hitler le promise de mult, pe care aliații occidentali le-au considerat un răstimp drept o invenție a propagandei lui Goebbels, dar care acum par a începe să se materializeze.

Cele mai importante știri sosesc de la celălalt capăt al Europei, din Polonia, unde mișcarea de rezistență și-a organizat propriul său serviciu de informații, care funcționează cu multă eficiență. Polonezii îi anunță pe britanici că hitleriștii au construit un centru de cercetări special afectat rachetelor. Sediul acestui centru se află în localitatea Peenemünde, un sătuc situat la nordul insulei Usedom, în Marea Baltică. Printre deportații care muncesc acolo, se găsește un mare număr de polonezi: doi dintre ei, care dispun și de o pregătire tehnică corespunzătoare, trecind prin fața unui hangar a cărui ușă era întredeschisă, au zărit un fel de torpilă prevăzută cu aripi, care seamănă cu un avion în miniatură, dar căruiu îi lipsește carlinga sau orice alt spațiu destinat pilotului.

Din Danemarca, Suedia și Norvegia sosesc vești asemănătoare. Cele mai multe sînt rapoarte lipsite de precizie, care se mulțumesc să reproducă zvonuri sau fragmente de conversații purtate de ofițerii Wehrmacht-ului. Din Copenhaga, însă, se transmite că pescarii din largul insulei Bornholm au văzut niște obiecte bizare care străbăteau văzduhul, lăsînd în urma lor o diră de flăcări și pîrînd că veneau tot dinspre Peenemünde.

Dar Intelligence Service și celelalte organizații secrete ale britanicilor se află și în posesia unor documente fotografice, executate la 15 mai 1942, de către locotenentul D.W. Steventon, la bordul unui avion de recunoaștere Spitfire. Steventon a avut misiunea de a fotografia, de la mare altitudine, distrugătoarele germane din rada portului Swinemünde. La întoarcere, trecind peste insula Usedom, el a reperat din întîmplare un nou aerodrom, construit în apropiere de Peenemünde. Deoarece îi rămăseseră cîteva plăci neutilizate, pilotul și-a pus în funcțiune camerele. Pe clișee rezultate, se puteau vedea construcții bizare, unele semănînd cu grădenele circulare ale unor arene de sport. Deși analiza lor nu a dus la nici o concluzie — sau poate tocmai din această cauză — experții s-au grăbit să le claseze, decretîndu-le neinteresante.

Este o practică încă destul de răspîndită pe acea vreme la Londra. Așa s-a întîmplat, încă de la începutul războiului, cu celebrele «scrisori de la Oslo» — misiunile primite de atașatul naval britanic din capitala Norvegiei de la un corespondent anonim, care anunța, pas cu pas, toate inițiativele naziste din cursul conflagrației. În ciuda faptului că previziunile sale s-au confirmat, una după cealaltă, specialiștii războiului din umbră continuă să trateze, la peste trei ani distanță, scrisorile respective drept «un rod al fanteziei». În treacăt fie spus, corespondentul atașatului naval britanic de la Oslo semnalează că, pe o insulă izolată din Marea Baltică, hitleriștii testează arme-rachetă.

Abia în aprilie 1943, cîțiva dintre consilierii științifici ai primului ministru Winston Churchill reușesc să convingă cabinetul de război britanic că la Peenemünde se petrece ceva, ceva ce ar putea însemna un mare pericol pentru Anglia și, în general, pentru evoluția războiului. Din păcate, studiul efectuat de Intelligence Service și de Special Operations Executive (S.O.E.) — organizația menită să sprijine mișcarea de rezistență din Europa și să saboteze mașina de război germană — ajunge la concluzia că insula Usedom este cu desăvîrșire impenetrabilă pentru agenții celor două rețele, oricît de îndrăzneți și inventivi ar fi ei.

Ce se întîmplă, de fapt, la Peenemünde? Pentru a răspunde la această întrebare, să ne concentrăm atenția asupra generalului Walter Dornberger, comandantul șef al instalațiilor militare de pe insulă și directorul secției «Rachete» a armatei de uscat a celui de al treilea Reich. Născut în apropiere de Frankfurt pe Main, Dornberger a vrut să studieze arhitectura, dar izbucnirea primului război mondial l-a împiedicat să-și realizeze idealul. După patru ani de lupte în tranșee și după alți doi ani de prizonierat, el a reușit să rămînă în cadrele micii armate de 100 000 de oameni ai Republicii de la Weimar și să obțină diploma de inginer. Afectat serviciului balistic din așa-numitul Birou de armament, căpitanul Dornberger a primit în 1930 o misiune pe care numeroși dintre camarazii săi au socotit-o nu numai secundară și îngrată, ci de-a dreptul grotescă: aceea de a elabora, pornind de la zero, un program de construcții ale rachetelor de uz militar.

Dornberger și-a instalat o stație experimentală în mica așezare Kummersdorf West, la vreo 30 km, distanță de Berlin. El a făcut apel la o serie de ingineri civili, care nu găseau de lucru și care se entuziasmau pentru viitorul rachetelor. La 1 octombrie 1932, printre cei angajați de căpitan a fost și un student în vîrstă de 21 ani, pe nume Wernher von Braun.

Cum se știe, după ce a acaparat puterea la 30 ianuarie 1933, Hitler a lansat o mare campanie de reinarmare a Germaniei. Într-o primă perioadă, însă, rachetele nu au fost pe gustul lui, așa cum a dovedit o scurtă și superficială vizită făcută la Kummersdorf West. Dar, în 1934, generalul von Fritsch, comandantul suprem de atunci al forțelor armate ale Reichului, a asistat la o tentativă de lansare a primului proiectil și a fost atît de entuziasmat încît a devenit imediat protectorul lui Dornberger. Racheta pe care o văzuse luîndu-și zborul purta numele de A-1 (A — de la Aggregat), avea o lungime de 1,35 metri și cîntărea 22,5 kg.

Succesorul lui von Fritsch, generalul von Brauchitsch, a manifestat și mai multă încredere în perspectivele rachetelor. Drept urmare, efectivele care lucrau sub ordinele lui Dornberger au atins cifra de 90 și sediul lor s-a mutat la Peenemünde, pe insula Usedom.

La o distanță de cîțiva ani, într-o dimineață umedă și friguroasă a lui martie 1939, Hitler a dorit din nou să afle cum evoluează preparativele legate de «arma A», cum i se spunea pe atunci. Și de data aceasta, fîhrerul s-a deplasat doar la Kummersdorf, refuzînd să facă voiajul pînă la Peenemünde, pentru a asculta un raport amănunțit prezentat de Dornberger și de von Braun, care devenise, între timp, directorul tehnic adjunct al acestuia din urmă. Cei doi ingineri i-au explicat că rachetele aveau un imens potențial strategic, dar că lucrările pentru perfecționarea lor necesitau investiții destul de mari și scurgerea unui interval de timp destul de important. Aceste precizări au fost suficiente pentru a stinge orice entuziasm al dictatorului: războiul pe care îl concepea el — și care avea să izbucnească peste foarte scurtă vreme — urma să fie un Blitzkrieg de foarte scurtă durată.

Victoriile neașteptat de rapide, mai întîi în Polonia, în 1939, apoi pe fronturile din Danemarca, Norvegia, Belgia, Olanda și Luxemburg, în 1940, părăseră să-i dea dreptate. Odată cu declanșarea agresiunii împotriva Uniunii Sovietice

■ eșecul „armelor secrete“ ale lui Hitler ■

însă, lucrurile începuseră să se schimbe, iar intrarea în război a Statelor Unite crea noi amenințări pentru cel de al treilea Reich. Drept urmare, fűhrerul a anulat un ordin al său din 1940, care desființa prioritățile acordate centrului de cercetări de la Peeneműnde.

Concurența lui Gűring ■

3 octombrie 1942. Este amiază și soarele strălucește pe un cer fără nori. În picioare, pe acoperișul laboratorului de măsurători, înconjurat de principalii săi colaboratori — von Braun, dr. Walter Thiel, proiectantul principal, dr. Ernst Steinhoff, responsabilul sistemelor de control și ghidaj, și alți cűțiva —, Dornberger, care acum are gradul de general, urlă în microfonul pe care-l ține în műnă:

— Start frei!

După două încercări eșuate, un proiectil A-4 își ia zborul, ajunge la o altitudine de aproape 100 000 de metri, cu o viteză de 6 600 km pe oră, și cade la o distanță de 20 km de punctul său de plecare.

Creatorii lui sűnt în culmea fericirii. Cel de al treilea Reich deține o armă-minune și victoria nu-i mai poate scăpa. Conducătorii centrului de cercetări de la Peeneműnde trag un chiolhan care durează toată noaptea și la capătul căruia sűnt cu toții beți morți. Înainte, însă, ca alcoolul să-i încețoseze mintea, Dornberger a mai gűsit rűgazul să țină un discurs, în care a spus, printre altele:

— Domnilor, succesul nostru este deplin, ba chiar întrece toate așteptările. Să nu ne închipuim, însă, că nu vom mai avea dureri de cap! Nu uitați că nu sűntem singurii care caută «armele absolute» și că rivalii noștri nu stau nici ei cu műinile în sűn!

La ce se referă generalul? La un alt centru de cercetări, situat tot pe insula Usedom, la numai 5 km depărtare de Peeneműnde, centru care nu mai depinde de armata de uscat, ci de Luftwaffe, al cűrei patron suprem este Reichsmarschall-ul Hermann Gűring. Acolo se lucrează la un avion în miniatură, conceput de Albert Pullingberg. Constructorii l-au botezat Fieseler (Fi 103), numele său de cod este Kirschkern (Sembure de cireasă), dar el va intra în istorie ca V-1. Inițiala V provine de la cuvűntul german Vergeltungswaffe — armă de represalii. După cum se știe, dacă micul avion al lui Pullingberg va fi cunoscut sub numele de V-1, racheta lui Dornberger va răműne sub apelativul V-2.

Să recapitulăm pe scurt cariera lui V-1. Cu o lungime de 7,62 m și cu o deschidere a aripilor de 4,88 m, «bomba zburătoare», cum i-au spus englezii, cűntărește în total două tone, dintre care 1 000 de kg aparțin explozivului, situat în partea anterioară a avionului, iar 500 de kg sűnt reprezentate de combustibil. Autonomia sa de acțiune atinge 400 de km. În mod normal, el este lansat de pe rampe speciale terestre, dar poate porni și de la bordul unor bombardiere modificate, de tip Heinkel 111. Motorul care îl pune în mișcare este furnizat de uzinele Argus și folosește benzină de aviație cu o scăzută cifră octanică.

În mai 1944, aproape 50 de rampe de lansare sűnt pregătite pentru a expedia primele V-1 deasupra Angliei. Comanda lor este încredințată colonelului Max Wachtel, care se află, la rűndul său, sub ordinele generalului locotenent Erich Heinemann. În ziua de 6 iunie 1944, cűnd britanicii și americanii debarcă în Normandia, Heinemann transmite prin radio un scurt mesaj lui Wachtel:

— Foc de voie!

Colonelul ripostează imediat că primele lansări nu vor avea loc decűt la 12 iunie, întrucűt pregătirile nu sűnt terminate. Wachtel se dovedește prea optimist cu 24 de ore: cea dintűi V-1 își ia zborul în primele ore ale nopții de 13 iunie și cade în apropierea satului Swanscombe, între Dartford și Gravesend, la 32 de km de Turnul Londrei, deci de centrul capitalei. Dintre cele nouă următore, lansate în acea zi, numai una explodează în cartierul londonez Bethnal Green, făcűnd șase morți, și numai trei reűșesc să traverseze Canalul Műncii. Dintre celelalte șase, patru se autodistrug în momentul lansării și două se pierd în mare.

Urmează trei zile de pauză, în care rampele lui Wachtel nu mai sűnt în stare să trimită nicio «bombă zburătoare». Atacul este reluat la 15 iunie și, în următorele 24 de ore, își iau zborul 244 de avioane automate. Dintre ele, 144 trec peste coasta de sud-est a Angliei, 73 cad în zona Londrei și aproximativ două treimi explodează la sud de Tamisa. Alte 100 de V-1 nu izbutesc să străbătă Canalul Műncii: 45 se prűbușesc imediat după lansare, distrugűnd 9 rampe, iar una cade peste un sat francez, ucűgűnd 10 civili.

Propaganda hitleristă triumfă. Posturile de radio ale lui Goebbels anunță că Londra și întreaga arie a Angliei meridionale se află «sub focul unor arme secrete extrem de perfecționate, față de care nu există mijloc de apărare».

La 17 iunie, Hitler sosește cu avionul în Nordul Franței, pentru a-i felicita pe Heinemann și Wachtel. El ordonă ca nici o «bombă zburătoare» să nu se îndrepte spre alt obiectiv decűt Londra. În ziua următoare, una dintre ele distruge capela regimentului de gardă de la cazarma Wellington, la cűteva sute de metri de palatul Buckingham, unde se afla regele și regina. Cu acest prilej, își pierd viața 121 de persoane și sűnt rűnite alte 68. În aceeași zi, pleacă de pe rampele de lansare cea de a 500-a V-1.

Pűnă la 23 iunie 1944, dintre cele aproximativ 1 000 de «bombe zburătoare» expediate de hitleriști, numai 370 cad pe teritoriul capitalei britanice. Tirul continuă cu o medie de 120 de proiectile pe zi. Întrű timp, însă, englezii își iau și ei műsuri corespűnzătoare de apărare: intră în acțiune escadrilele de vűnătoare, centura de baterii antiaeriene și, în jurul Londrei, un uriaș baraj de baloane captive. Deoarece V-1 zboară mai repede decűt majoritatea avioanelor de vűnătoare britanice, la 13 iulie 1944 se decide deplasarea tuturor bateriilor antiaeriene din interiorul țării pe litoralul sudic. Rezultatele se dovedesc excelente. Dacă în prima săptăműnă a atacului au putut fi doborűite numai jumătate din «bombele zburătoare», mutarea artileriei pe coastă face ca procentajul să crească neconștient, atűngűnd la sfűrșitul lui august 1944 o proporție de 83 la sută.

Avioanele de vűnătoare capătă acum misiunea de a ataca V-1 atűt înaintea artileriei — deasupra Canalului Műncii — cűt și în interiorul țării. Piloții descoperă repede că distanța minimă la care pot deschide focul este de 200 m, datű fiind

forța de explozie a «bombei zburătoare». Unii dintre ei adoptă sistemul — extrem de ingenios, dar tot pe afită de primejdios — de a se alinia avionului Fi-103, plasându-și aripa sub aripa acestuia și apoi săltînd-o pentru a-l da peste cap. La 28 august 1944, din 94 de V-1 lansate, 65 sînt distruse de artileria antiaeriană, 23 de vînătoarea britanică și 2 de baloanele captive; nu ajung la Londra decît 4.

În paralel, bombardierele aliate continuă ofensiva lor împotriva rampelor de lansare, ofensivă care a debutat de fapt la 21 decembrie 1943, cînd s-au aruncat 23 000 de tone de explozive asupra a 96 de obiective din Nordul Franței. Pînă la sfîrșitul lui iunie 1944, peste 40 la sută din activitatea bombardierelor britanice și americane se consacră distrugerii rampelor de lansare a lui V-1, în ciuda obiecțiilor unora dintre comandanții aliați, care ar prefera ca ofensiva aeriană să-și aleagă drept țintă concentrările de trupe inamice și obiectivele industriale din Germania. Dar Churchill este prea îngrijorat de efectele morale și materiale ale «bombei zburătoare» pentru a da ascultare acestor critici. Încă din primele două săptămîni ale bombardamentului cu V-1, 1 769 de englezi, inclusiv femei și copii, și-au pierdut viața. La 5 iulie, totalul ajunge la 2 500 de morți.

Ca și în 1940 și 1941, cînd Luftwaffe a atacat Marea Britanie cu avioane și bombe convenționale, englezii în general și londonezii în special nu-și pierd nici calmul, nici simțul umorului. În dreptul unei frizerii, unde a căzut o V-1, un afiș încropit la ıuteală glăsuiește: «Pe noi ne-a ras deaproape; dv. nu simțiți nevoia să vă bărbierii?». O altă explozie a distrus vitrina unei prăvălii, pe ușa căreia scrie: «Sîntem mai deschiși ca oricînd». Un post de poliție a fost cu desăvîrșire nimicit, dar, printre ruinele lui, se înalță o pancartă: «Fiți cuminiți! Noi tot aici sîntem!»

Glumele sînt glume, dar consecințele serioase nu lipsesc. Bombardamentele cu V-1 durează pînă la 29 martie 1945, ultimul proiectil fiind doborît de o baterie antiaeriană. Bilanțul este concludent: din 10 500 bombe zburătoare lansate, 3 957 au fost distruse de aviația și artileria britanică, 3 531 au ajuns în Anglia și 2 420 au explodat în regiunea capitalei, celelalte pierzîndu-se la lansare sau pe drum. La criminalul «activ» al lui V-1 se înscriu 6 184 de oameni uciși, 17 981 răniți grav și cîteva zeci de mii răniți mai ușor. S-a calculat că fiecare «bombă zburătoare» care și-a atins ținta a omorît în medie două persoane, rîndînd grav alte cinci. Pagubele materiale produse au fost de proporții gigantice. Totuși, speranțele lui Hitler nu s-au îndeplinit. Germania a fabricat aproape 32 000 de «bombe zburătoare», mizînd pe un torent cotidian de 2 000 de proiectile. Un număr de 1 600 dintre ele au fost lansate de la bordul bombardierelor Heinkel III, avînd ca obiective orașele Portsmouth, Southampton și Manchester. În covîrșitoarea lor majoritate însă, ele nu și-au atins ținta.

Alarmă nocturnă ■

Să ne întoarcem acum la Peenemünde și la generalul Dornberger, în toamna anului 1942. Pesimismul său de după bucuria primei lansări se dovedește întemeiat. La numai cîteva săptămîni după succes, de la Berlin sosește vestea că bugetul centrului de cercetări de sub conducerea sa a fost amputat considerabil. Cînd află motivul, generalul are senzația că își pierde mințile: Hitler s-a decis să nu mai facă investiții în perfecționarea noii arme, deoarece... a visat într-o noapte că nicio rachetă A-4 nu va atinge Londra.

Din fericire, Dornberger are și acum un protector cu mare trecere în fața fűhrerului. Este vorba de Albert Speer, ministrul armamentului și arhitectul care a pus în scenă colosalele parăzi de la Nürnberg și care a făcut proiectele unui Berlin «capitală a universului», așa cum rîvnea megalomania dictatorului cu zvastică. Intervenția lui Speer se dovedește eficientă. La 7 iulie 1943, Dornberger însoțit de von Braun și Steinhoff pleacă cu avionul la cartierul general al fűhrerului din Prusia Orientală, faimoasa «Vizuină a lupului». Acolo, sînt prezentate toate documentele experimentelor întreprinse, inclusiv filmul lansării reușite de la 3 octombrie 1942.

După cum scrie Dornberger în memoriile sale, Hitler arată acum ca un om bolnav și obosit, cu umerii căzuți, spinarea încovoiată, fața scofilită și pielea lividă. Ochii îi strălucesc de lumina halucinantă a drogurilor cu care se dopează. După ce vede filmul, fűhrerul se ridică brusc din fotoliul său și (cel puțin așa afirmă memorialistul) se repede la Dornberger și îi ia la mîna dreaptă între mîinile lui, strigînd:

— Ah, de ce n-am crezut oare în succesul dumitale? Dacă am fi dispus de aceste rachete în 1939, la ora aceasta am fi fost învingători!... În toată existența mea, nu m-am simțit dator să prezint scuze decît în fața a doi oameni. Primul este von Brauchitsch, pe care nu l-am ascultat cînd îmi tot spunea cit de importante sînt cercetările dumitale. Al doilea ești dumneata însuși, în care nu am avut suficientă încredere.

Indiferent dacă aceste declarații sînt autentice sau apocrife, așa cum înclină să creadă majoritatea istoricilor, fapt este că, din acel moment, Peenemünde beneficiază din nou de prioritate absolută în materie de efective, dotare și bani. Numărul colaboratorilor lui Dornberger crește brusc: împreună cu membrii familiilor lor, care locuiesc în așa-numita Siedlung (colonie), totalul se ridică la 4 000 de persoane. La sud de această așezare confortabilă, se află lagărul celor pe care hitleristi îi tratează ca pe niște sclavi ai secolului XX: 500 de prizonieri de război sovietici și 600 de deportați civili polonezi. Unii lucrează pentru V-1, alții pentru V-2. Printre ei se găsesc și cei doi specialiști care au transmis semnalarea amintită. Ei păsesc, ca de obicei în asemenea cazuri, SS-iști cu pistoale-mitrălieră și cu ciinii-lup dresați special pentru vînatoarea de oameni.

Dealtfel, însuși Reichsfűhrer-ul Heinrich Himmler se interesează de bunul mers al lucrărilor de la Peenemünde. Încă în aprilie 1943, el a făcut o primă vizită acolo, avînd cu Dornberger o lungă conversație, pe care acesta o evocă, în amintirile sale, ca «plăcută și interesantă». O a doua vizită, la 29 iunie, în același an, nu se mai dovedește nici plăcută nici interesantă, deoarece Reichsfűhrer-ul își manifestă tot felul de îndoieli și suspiciuni, care au darul să-l neliniștească pe general. Dar primejdia care îl pîndește pe Dornberger provine din altă parte.

De cînd bănuiele britanicilor au fost trezite, avioanele lor de recunoaștere străbat mereu cerul Balticii, deasupra insulei Usedom, luînd fotografie după fotografie. La baza aeriană de la Medmenham, experții analizează cu atenție clișeele, constatînd «existența unor mari lucrări de construcție și a unor bizare terasamente de pămînt, de formă elipsoidală». Se examinează sub lupă peste 1 200 000 de fotografii. La 22 iunie 1943, sergentul-pilot James Peek, la bordul unui avion Mosquito, aduce cîteva clișee de o claritate excepțională. O fină care lucrează ca ofițer auxiliar în Royal Air Force, Constance Babington-Smith, descoperă pe cîteva fotografii «un obiect neobișnuit», care va fi identificat

■ eșecul „armelor secrete“ ale lui Hitler ■

drept un avion automat — cu alte cuvinte «bomba zburătoare» V-1. Pe alte imagini, provenite tot din recolta lui Peek, căpitanul Andrew Kenny și locotenent-colonelul Hugh Hamshaw Thomas relevă un fel de torpile așezate în niște remorci: e vorba de racheta V-2.

După multe dezbateri și tergiversări, britanicii se decid să acționeze. Unii consideră că trebuie atacat mai întâi avionul automat, alții acordă prioritate rachetei, alții în sfârșit sînt de părere că și unul și cealaltă nu constituie decît niște trucuri naziste, menite să stîrnească panică în rîndul aliaților. Vorbînd despre acea perioadă în amintirile sale, Constance Babington-Smith o descrie drept «o epocă de disperată confuzie, în care se orbecăia prin întuneric și în care evidența însăși era negată, în vreme ce prejudecățile cele mai ridicole se impuneau cu o ușurință uluitoare».

Pînă la urmă, deoarece atît V-1 cît și V-2 se fabrica pe insula Usedom, în locuri foarte apropiate unul de celălalt, Winston Churchill ia hotărîrea ca Royal Air Force să bombardeze Peenemünde «cu primul prilej favorabil». Mareșalul aerului, Sir Arthur Harris, comandantul șef al aviației de bombardament britanice dă dispozițiile cuvenite, subliniind că, dacă primul raid nu va înregistra rezultatele scontate, «atacurile se vor repeta, pînă la anihilarea totală a obiectivului».

Ocazia se ivește în noaptea de 17 spre 18 august 1943. La ora 21.50, de pe baza din Norfolk decolează 597 de bombardiere grele de tip Halifax și Lancaster, sub comanda locotenentului colonel J.H. Searby. Înainte lor, și-a luat zborul o escadrilă de avioane de vînațoare Mosquito, care survolează Peenemünde și se îndreaptă spre Berlin. Aviația de vînațoare de noapte hitleristă cade în cursă și se năpustește asupra Mosquito-urilor, lăsînd insula Usedom fără protecție.

Alarma care se dă la Peenemünde nu-i trezește generalului Dornberger vreo îngrijorare deosebită. Aceasta este ruta obișnuită a R.W.F.-ului, în raidurile sale deasupra capitalei Reichului. Generalul a avut o zi obositoare, care s-a încheiat cu un dîneu copios, oferit în cinstea Hannei Reitsch, faimoasa aviatore care servește drept pilot personal lui Hitler și singura femeie decorată cu Crucea de Fier, în gradul de cavaler, clasa I-a. Dornberger a băut mult, așa că somnul îl copleșește și se duce să se culce, nemaiapușcînd să vadă rachetele luminoase cu care avioanele britanice de tip Pathfinder încearcă să atace obiectivul Peenemünde.

Sub lumina clară a lunii, pe care norii pușini și subțiri nu reușesc s-o voaleze, bombardierele britanice zboară la mică altitudine, circa 2 600 de metri, pentru a nu fi detectate de radarul inamic. Precauțiune cu atît mai importantă și mai necesară, cu cît formația nu este ocrotită de avioane de vînațoare.

Sub supravegherea lui Searby, care se rotește mereu în cerc deasupra obiectivului, evaluînd rezultatele și transmișînd prin radio indicații și corective către ceilalți piloți, bombardamentul se desfășoară conform planului. Din cele 80 de clădiri permanente ale stațiunii experimentale, 50 sînt distruse. Pe baza principiului că trebuie eliminată «materia cenușie», componenta cea mai greu de înlocuit a complexului, adică savanții care au conceput noile arme, întregul cartier rezidențial al oamenilor de știință este nimicît. Printre cei care pier se află și generalul von Chamier Glisesenski, ca și dr. Walther Thiel, soția sa și cei patru copii ai lor. În schimb, dr. Steinhoff și familia sa scapă fără nicio zgirietură. În total își pierd viața 735 de germani. Din nefericire, sînt uciși și foarte mulți dintre prizonierii sovietici și deportații polonezi. Paznicii SS nu lasă pe nimeni să iasă înafara sirmei ghimpate și cei care încearcă să evadeze sînt secerați cu focuri de mitralieră. Serviciile secrete britanice nu vor mai primi nici o veste de la cei doi tehnicieni polonezi care au semnalat, printre primii, noua armă a naziștilor.

Dîndu-și seama de capcana în care au căzut, avioanele de vînațoare hitleriste se înapoiază în cea mai mare viteză și atacă bombardierele britanice pe drumul lor de întoarcere. 41 dintre ele, cu echipaje totalizînd 240 de oameni, sînt doborîte.

Trezit din somn de primele explozii, Dornberger blestemă cu voce tare imprudența celor din Luftwaffe. Căci înainte de a adormi, el și-a mai dat osteneala de a telefona la postul de comandă al bateriilor antiaeriene locale, pentru a se informa în legătură cu alarma dată.

— Ne amenință vreun pericol? a întrebat el.

— Tot ce știm deocamdată este că formații aeriene inamice sînt pe cale a se concentra deasupra zonei centrale a Mării Baltice, i s-a răspuns pe un ton calm.

— Și încotro se îndreaptă?

— Direcția lor nu este cunoscută. După toate probabilitățile, Berlinul va avea parte din nou de o noapte albă.

Iată însă că, de data aceasta, Peenemünde este locul sortit să aibă parte de o noapte albă — mai bine zis de una roșie și galbenă, culorile flăcărilor care au cuprins instalațiile. Exploziile bombelor și ale obuzelor antiaeriene alcătuiesc o cacofonie asurzitoare. Dînd goana spre adăpostul de beton, Dornberger se întreabă ce-o fi făcînd vînațoarea de noapte din Luftwaffe.

În pragul adăpostului, îl zărește pe von Braun, al cărui păr blond este acum sur, din cauza cenușei care plouă de pretutindeni. O bombă incendiară cade șuierînd în apropierea celor doi oameni, care se grăbesc să intre în încăperea betonată. Acolo, Dornberger dă primul ordin care îi trece prin minte:

— Von Braun, du-te imediat la biroul de proiectare. Mobilizează pe toți cei care îi găsești acolo, adună pe cine mai poți și încercați să stingeți incendiile. Dacă nu izbutiți, puneți la adăpost toate planurile și, în general, arhivele noastre. Repede! Repede!

Așa relatează generalul în memoriile sale. Alți martori oculari, inclusiv von Braun, ne oferă o versiune oarecum diferită. După spusele lor, Dornberger a suferit un puternic «șoc psihic» (expresie care s-ar putea limita la un singur cuvînt — spaimă) de pe urma bombardamentului și rămîne aproape trei zile într-o stare de prostrație completă. În sfîrșit, după o altă versiune, prima și singura grijă a generalului a fost de a-și salva colecția de timbre și prețioasele sale puști de vînațoare — lucru pe care l-a reușit doar parțial, cu puțin înainte ca locuința lui să se prăbușească, mistuită de flăcări.

Lovituri de teatru ■

Analizând raidul de la 17 august, englezii ajung la concluzia că el și-a atins țelurile propuse și că «nu va mai fi necesară o nouă vizită la Peenemünde». În treacăt fie spus, rezultatele cele mai bune au fost obținute în ceea ce privește racheta V-2. Cît despre «bomba zburătoare» sau, ca să respectăm denumirea oficială, avionul fără pilot Fi-103, acesta scapă practic nevătmăat de sub bombele britanice.

Dornberger cere superiorilor săi ca locul de fabricare a rachetei să se mute în altă parte. Berlinul aprobă imediat și liniile de montaj se transferă în munții Harz, din Germania Centrală, în vreme ce punerea la punct a motoarelor se încredințează unei uzine de la Koehel, în Alpii bavarezi. Se ia de asemenea decizia ca testările ulterioare să se execute cît mai departe de rutele frecvente ale aviației de bombardament anglo-americane — și anume în zona meridională a Poloniei. La Peenemünde rămîn numai birourile de studii și cîteva laboratoare, unde se vor face încercări la scară mică.

Ajunși aici, să vedem care sînt caracteristicile rachetei V-2. Cu o lungime de 14 m și o greutate totală de 13 tone, dintre care 9 de combustibil și una de exploziv, V-2 atinge viteza sunetului în mai puțin de 30 de secunde. În cadrul unei lansări pe distanță mare, racheta urmează o traiectorie care atinge altitudinea maximă de 80—100 de km. Dacă însă distanța nu are importanță, înălțimea maximă poate depăși cu mult 100 000 de metri. Lansarea se face de pe baterii mobile, fiecare alcătuită dintr-un convoi de 10 vehicule, cuprinzînd camionul care transportă proiectilul propriu-zis, cisternele pentru alcool și oxigenul lichid (care servesc drept carburanți la o temperatură mai scăzută de minus 183 de grade Celsius), precum și cîteva așa-numite «vehicule de sprijin».

În toată cea de a doua jumătate a anului 1943, ca și în primele luni ale lui 1944, bombardierele anglo-americane atacă fără încetare construcțiile din nordul Franței, formate din clădiri patrute, rampe lungi de ciment, bunchere îngropate în pămînt și clădiri semănînd cu schiuri gigantice, așezate pe o parte. Sînt rampele de lansare ale «bombei zburătoare» V-1. Clădirile în formă de schiuri sînt corect interpretate drept antrepozite pentru păstrarea proiectilelor și atacarea lor se produce în faza finală de construcție, pentru a întîrzia cît mai mult eventuala lor refacere.

Între timp, Dornberger și colaboratorii săi reiau testările rachetei V-2 pe un poligon de tir al SS-ului de la Blizna-Putskow, la 270 km sud de Varșovia. Toți locuitorii acestei regiuni au fost evacuați cu brutalitatea caracteristică naziștilor, iar în locul caselor lor, rase de pe fața pămîntului, s-au construit hangare, un aerodrom, o cale ferată și o uzină, toate aceste instalații fiind protejate de baterii grele antiaeriene.

De-a lungul întregii ierni 1943—1944, probele continuă, sub conducerea lui Dornberger, a lui von Braun și a colaboratorilor lor. În februarie 1944, cu prilejul unei astfel de testări, von Braun urmărește proiectilul din spatele unui adăpost improvizat din cărămizi. Racheta urmează să fie lansată de la o distanță de 300 de metri de locul unde se află fizicianul. Acesta dă ordinul convenit, proiectilul se înalță cîteva metri, apoi explodează într-un buchet de flăcări portocalii. Lipindu-se cu fața de solul înghețat, von Braun scapă cu viață ca prin urechile acului.

Dornberger nu mai înțelege nimic: de ce experiențele care dădeau atîta satisfacție pe litoralul Balticii se soldează aici, în Polonia, cu peste 80 la sută eșecuri? Nici lui, nici colaboratorilor săi nu le trece prin minte o explicație pe cît de simplă pe atît de valabilă: de vină este climatul aspru, care, în acel stadiu incipient de dezvoltare a rachetelor, influențează considerabil asupra rezultatelor.

Cu atît mai puțin înțelege acest lucru Brigadeführer-ul SS Hans Kammler, omul lui Himmler și director al secției Construcții din Biroul central al SS-ului, care are misiunea, cu începere din septembrie 1943, de a superviza întregul program A-4. Himmler însuși l-a numit în acest post, care contravine tuturor regulilor militare — elaborarea rachetei V-2 este doar un proiect care aparține armatei de uscat —, dar cine mai ține seama de reguli și de repartizarea răspunderilor atunci cînd se amestecă temutul SS?

În timp ce Dornberger se străduiește să-i explice lui Kammler, la Blizna, de ce capotează încercările de lansare a rachetei, von Braun se urcă în avionul său personal, de tip Messerschmitt-108 Typhon, pe care îl pilotează el însuși, și se duce la Peenemünde. În biroul său de la direcția centrului experimental, îl așteaptă dezagreabila surpriză a unei convocări din partea lui Himmler. Acesta este acum ministru de interne, șef suprem al Gestapoului, al SS-ului și al tuturor polițiilor celui de al treilea Reich, precum și comandant al așa-zisei «armate de rezervă», în care Hitler își pune mari speranțe. La ora aceasta, Reichsführer-ul este personajul cel mai puternic din Germania, imediat după Hitler — iar unii susțin că este mai puternic chiar decît Hitler.

După cum mărturisește în memoriile sale, răspindite prin diverse publicații, von Braun este «într-o stare de agitație și frămîntare de nedescris» atunci cînd pătrunde în sinistrul sediu central berlinez al Gestapoului, de pe Prinz Albrecht Strasse, nr. 8.

— Îmi pare bine că am prilejul să vă reîntîlnesc, domnule doctor von Braun, îi spune Himmler pe un ton dulceag. Și îmi pare rău că vă răpesc timp de la importantele dv. preocupări. Nu v-aș fi deranjat, dacă nu aș fi aflat că aveți necazuri mari cu A-4.

Von Braun se silește să răspundă pe un ton calm și prudent:

— Da, e adevărat că ne lovim de unele greutăți, dar sîntem convinși că pînă la urmă le vom găsi rezolvarea corespunzătoare.

— Tocmai aici este problema. Timpul de care dispunem este destul de limitat. După cum știți, rușii înaintează spre Smolensk și Kiev. Sper că vă dați seama că A-4 nu mai este de mult o jucărie în minile armatei de uscat și că a devenit o armă pe care Führerul și întregul Reich o așteaptă cu nerăbdare. Tare mi-e teamă că, dacă treburile continuă să se desfașoare ca în clipa de față, așteptările noastre vor fi înșelate.

Himmler face o pauză. Din ce în ce mai neliniștit, von Braun se crispează în fotoliu.

— Ce-ar fi să treceti în rîndurile noastre? întrebă, cu aceeași voce onctuoasă, Reichsführer-ul. Sînteți probabil la curent cu faptul că dispun de oarecare influență în rîndurile partidului și în aparatul de stat. Sprijinul pe care l-ați putea căpăta de la mine ar fi cu mult mai eficient decît cel pe care vi-l oferă soldații lui Dornberger.

■ eșecul „armelor secrete“ ale lui Hitler ■

Von Braun nu se grăbește să răspundă. El știe bine că fiecare cuvânt trebuie cîntărit cu grijă.

— Propunerea dv. mă onorează într-o măsură pe care nu sînt în stare să o exprim, începe el într-un tîrziu, căutînd formulări cît mai alambicate. Este cu siguranță cel mai mare compliment pe care mi-l putea face cineva și, auzindu-l din gura dv., mă simt cuprins de o mîndrie pe care nu o merit (sic!). Cred însă că, în momentul de față, echipa care lucrează în vederea perfecționării armei A-4 ar trebui să se păstreze ca atare. Orice nou venit, indiferent cît de înzestrat ar fi de la natură, ar avea nevoie de o lungă perioadă pentru a se pune la curent cu etapele pe care le-am parcurs și cu stadiul la care am ajuns. În măsura în care îmi este permis să îmi exprim o părere, cred că cel mai bine ar fi ca cercetările să continue cu personalul actual, în frunte cu generalul Dornberger.

Himmler se mulțumește să zîmbească cu un aer gînditor, apoi schimbă subiectul și convorbirea se încheie după cîteva minute. După război, mulți istorici își vor pune întrebarea dacă această întrevedere a avut cu adevărat loc și dacă nu cumva este vorba de o născocire post factum a fizicianului, în scopul de a-și «spăla trecutul». Cum nu există documente care să pledeze nici într-un sens, nici în celălalt, problema rămîne deschisă.

În schimb, evenimentele care se succed după aceea par a fi autentice, măcar în parte. Într-o duminică a lunii septembrie 1943, von Braun se duce să se «destindă cîteva ceasuri» la cazinoul ofițeresc din eleganta stațiune balneară Zinnowitz, aflată tot pe insula Usedom. Acolo se întîlnește cu colaboratorii săi Klaus Riedel și Helmut Gröttrup, cu care, după ce bea cîteva sticle de vin, are o conversație destul de degajată cu privire la șansele rachetei A-4 de a aduce Reichului victoria în război. Cu o naivitate greu de înțeles, nici unul din cei trei nu își dă seama că discuția lor a fost urmărită de un microfon montat sub masă.

La 15 martie 1944, Dornberger este anunțat că von Braun, Riedel și Gröttrup au fost arestați de Gestapo, sub acuzația că sabotează construcția rachetei V-2, și că se află în închisoarea SS din Stettin (actualul oraș polonez Szczecin). Dornberger telefonează imediat generalului Buhle, șeful de stat major al armatei de uscat, care îl anunță că este convocat la Berchtesgaden de către feldmareșalul von Keitel, comandantul O.K.W.-ului. A doua zi, la 9 dimineața, «după o discuție furtunoasă», cum o caracterizează Dornberger, Keitel se declară neputincios:

— În spatele poveștii ăsteia este mina lui Himmler!

— Domnule feldmareșal, țin să vă declar oficial că, dacă cei trei colaboratori ai mei nu vor fi eliberați imediat, desăvîrșirea lucrărilor în curs pentru racheta A-4 devine problematică, dacă nu chiar imposibilă.

Keitel ridică din umeri. Plecînd de la el, Dornberger încearcă să obțină o audiență la Himmler, dar nu reușește. O convorbire cu generalul SS Ernst Kaltenbrunner nu dă nici un rezultat. Dornberger mai întreprinde și alte demersuri. În cele din urmă, o lovitură de teatru pune capăt loviturii de teatru pe care a constituit-o arestarea lui von Braun: în prima zi a procesului, care are loc la începutul lui aprilie 1944, generalul se prezintă în sala de judecată și înmînează tribunalului SS o hîrtie. Cei trei acuzați sînt eliberați imediat.

Ce conține misteriosul document? După spusele lui Dornberger, «o declarație sub jurămint», prin care generalul își asumă răspunderea pentru integritatea politică a inculpaților și susține necesitatea participării lor la ducerea la bun sfîrșit a proiectului A-4.

Așa să fi stat lucrurile? Din nou lipsesc documentele capabile să confirme sau să infirme cele susținute de Dornberger și, pînă la un punct, de von Braun. Greu de crezut că o simplă declarație, fie ea și sub prestare de jurămint, din partea generalului a fost suficientă pentru a scoate pe cei trei oameni de știință din ghearele Gestapoului. Dar au fost oare vreodată ei arestați? S-a desfășurat oare dramaticul episod așa cum ni-l relatează participanții? Se non e vero...

Proiectul Big Ben ■

La 5 aprilie 1944, un avion de tip Mosquito decolează de la baza aeriană de la San Severo, din Italia, pentru a fotografia poligonul de tir de la Blizna. Serviciul secret al mișcării de rezistență poloneză a semnalat aliaților că acolo se petrec fenomene ciudate, care seamănă frapant cu experimentarea unei arme noi. Clișeele nu revelează, însă, nimic altceva decît o imensă poiană și un camuflaj indescifrabil.

Peste exact o lună are loc o nouă recunoaștere aeriană. De data aceasta specialiștii descoperă, pe una dintre fotografi, o rachetă cu patru aripiiore într-un totu asemănătoare cu cele de la Peenemünde. Ceea ce uimește, însă, pe experți este lipsa completă a oricărei structuri de lansare, pînă și a terasamentelor de formă eliptică, găsite pe insula Usedom.

La 20 mai 1944, lîngă satul Sarnaki, la vreo 130 km nord-vest de Varșovia, o rachetă A-4 cade în riul Bug. Patrioții din rezistență izbutesc să pună mina pe ea și să o ascundă într-un hambar unde ingineri specialiști, veniți din Varșovia, o demontează și o examinează cu atenție. Rezultatele sînt comunicate Londrei. Cabinetul de război britanic a întocmit, încă de la începutul anului 1944, proiectul Big Ben, care are drept scop recuperarea și reconstituirea a cît mai multe dintre eventualele arme secrete ale inamicului. La 19 iulie 1944, un avion englez decolează de la baza din Brindisi (Italia) și aterizează lîngă Tarnow, în Polonia. Acolo, biruind mii de dificultăți, luptătorii din rezistență încarcă la bordul aparatului 50 de piese esențiale din racheta capturată. În avion se urcă și unul dintre specialiștii varșovieni, care a studiat îndeaproape piesele respective și care se va înapoia peste cîteva luni în patrie, pentru a continua lupta pînă la sacrificiul suprem: în toamna aceluiași an, el va fi capturat de naziști, condamnat la moarte și executat.

Între timp, englezii mai beneficiază și de alte informații, furnizate de o rachetă V-2, lansată la 13 iunie 1944 de la Peenemünde și căzută în Suedia. În schimbul citorva stații de radar mobile, suedezii permit specialiștilor britanici să examineze proiectilul. Se ajunge astfel la concluzii destul de complete cu privire la caracteristicile și capacitățile

destructive ale armei, și se deduce, după numărul purtat de rachetă, că producția ei de masă a început.

Hitleriștii lansează prima V-2 la 8 septembrie 1944, din suburbiile răsăritene ale Hagăi. Ea explodează la orele 18,43 în cartierul Chiswick din Londra. În aceeași zi, o altă rachetă a fost trimisă în direcția Parisului, dar a căzut în apropierea capitalei fără să explodeze și fără ca cineva să-i acorde vreo importanță.

Până la 18 septembrie, Londra primește 35 de rachete. Urmează o pauză de două săptămâni, în care se desfășoară bătălia de la Arnhem, pe care aliații o vor pierde. În acest interval o baterie germană din Frisland (Danemarca) expediază 44 de proiectile, dintre care însă numai unul cade relativ aproape de țintă. La 3 octombrie, naziștii reiau, din Olanda, bombardamentele împotriva capitalei britanice.

Dintre rachetele V-2 lansate împotriva Angliei, 1 115 explodează pe teritoriul britanic — dintre care 517 numai în zona capitalei — provocând în total moartea a 2 754 de persoane și rănirea gravă a altor 6 523. Tirul durează doar 7 luni. Spre comparație, menționăm că, în decursul a aproximativ patru ani de bombardare convențională a Marii Britanii, pier 51 500 de oameni și sînt răniți grav alți 61 400. Ultimele salve cu V-2 sînt trase la 27 martie 1945. Ambele rachete ating Londra: prima dintre ele nimereste într-un cvartal de locuințe omorînd 134 de persoane, cea de a doua nu cauzează nici victime, nici pagube.

În tot cursul bombardamentului, britanicii nu reușesc să imagineze nici un mijloc de apărare directă împotriva rachetei V-2. Bruiajul radiofonic, în care ei și-au pus la un moment dat anumite speranțe, nu dă nici un rezultat deosebit, în marea lor majoritate, proiectilele nu sînt ghidate prin unde hertziene. Viteza lor extrem de mare face imposibilă orice interceptare pe traseu. Singura ripostă rămîne bombardarea punctelor de stocare și lansare. Acțiune care se lovește, însă, de la bun început, de problema aproape insolubilă de a identifica bazele lor de plecare. Căci, impunîndu-și punctul de vedere, în ciuda obiecțiilor lui von Braun și ale celorlalți colaboratori ai săi, generalul Dornberger își trimite proiectilele de pe unități mobile, care au nevoie de numai patru ore pentru montare, alimentare cu combustibil, instalarea explozivului și lansarea propriu-zisă. Iată de ce punctele unde se efectuează aceste operații sînt practic imposibil de reperat și atacat.

Aliații întreprind, totuși, numeroase și masive raiduri aeriene împotriva zonelor de unde presupun că pornesc rachetele V-2. Dar abia la 29 decembrie 1944, piloții zăresc pentru prima oară pe sol 13 rachete V-2 în așteptarea lansării. Ele sînt ascunse printre copacii parcului Haagsche Bosch, de lângă capitala Olandei. Escadriile de bombardament ale Royal Air Force-ului declanșează imediat atacul: în cele 400 de zboruri efectuate se aruncă peste 60 de tone de exploziv. Raidurile continuă pînă în martie 1945, cînd germanii părăsesc parcul de lângă Haga, alegîndu-și drept teren de lansare un hipodrom din apropiere. Curînd, acesta devine și el ținta raidurilor aliate. Pe măsură ce hitleriștii se retrag, punctele de lansare se împușinează. Ultimele se află chiar în Germania, de unde se trimit proiectile împotriva orașelor belgiene Liège și Anvers, eliberate cu cîțva timp înainte.

Cu toate victimele umane și pagubele materiale pe care le-au provocat, rachetele V-1 și V-2 nu au jucat rolul pe care îl scontau Hitler, Dornberger, von Braun și ceilalți specialiști naziști în înfrîngerea modului de desfășurare a războiului. Dar, la aproape patru decenii distanță, evocarea caracterului lor distructiv de masă nu poate să nu inspire oroare. O oroare care se cuvine a fi nu numai retroactivă, ci și actuală, îndreptată împotriva tuturor armelor care proliferază de la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial înapoi.

Nicolae Minei

Notă bibliografică

Printre sursele bibliografice ale articolului de față se numără:

- Brian Johnson: *The Secret War*, Londra, 1978.
- Reginald V. Jones: *Most Secret War*, Londra, 1979.
- James McGovern: *La Chasse aux armes secrètes allemandes*, Paris, 1965.
- Wilhelm Dornberger: *L'Arme secrète de Peenemünde*, Paris, 1962.
- Heinz Gullien: *Hitlers Wunderwaffen*, Hamburg, 1980.
- Claus Münster: *Peenemünde*, Dortmund, 1976.
- Hans Speidel: *Invasion 44*, Frankfurt pe Main, Ediția a IV-a, 1978.
- Lobsang T. Rampa: *Le troisième oeil*, Paris, 1971.
- Jacques Bergier: *Agents secrets contre armes secrètes*, Paris, 1964.
- Gerhard Boldt: *Hitlers Ende*, Frankfurt pe Main, 1972.

Atragem atenția cititorilor că multe dintre datele și cifrele menționate în articol formează obiectul unor dispute între diverși autori, unele dintre ele apărînd modificate în lucrările care le aparțin.

Dintotdeauna, comorile pierdute au urmărit visurile oamenilor. Dacă vasele spaniole încărcate odinioară cu aurul Americii de Sud le-au furnizat multora prilejul unor asidue căutări, numeroase au fost și vapoarele moderne care s-au scufundat ducând cu ele pe fundul apelor adevărate bogății. Pierre de Latil și Jean Rivoire, autorii cărții «Comori scufundate» (ed. «Plon» — Paris), relatează în revista «Historia» cum 40 de tone din Tezaurul britanic au dispărut în nordul Irlandei, stîrnind astfel apetitul de înavuțire al căutătorilor de comori. Dar, în cazul de față, interesul pentru recuperarea bogățiilor depășește simplele fapte ale unor aventurieri.

În anul 1917, pescarii și marinarii din comitatul Donegal, în nordul Irlandei, se mirau, văzînd în dreptul coastei Horn Heag, un remorcher aparținînd companiei Royal Navy, care dădea tircoale locului naufragiului vasului «Laurentio».

«Laurentio», fost pachebot transatlantic al companiei «White Star» fusese transformat, în timpul războiului, în navă militară auxiliară. În ianuarie 1917, a fost torpilat în largul coastelor Irlandei.

Unii dintre cei care se apropiaseră de remorcher afirmau că, la bordul acestuia, se aflau scafandri ce se scufundau fără răgaz. Cîm puteau plonja la o așa de mare depărtare de mal? Ce era, oare, de căutat în epavă? «Laurentio» făcuse numeroase traversări spre Statele Unite și, de fiecare dată, adusesese acolo încărcături cu arme și muniții. Însă, în momentul cînd torpila germană a scufundat vasul, ce avea la bord un echipaj format din 354 de oameni, «Laurentio» tocmai părăsise Anglia. Ce putea el oare transporta spre Statele Unite dintr-o țară ce se afla, de 30 de luni, în război? Spre sfîrșitul anului 1917, scafandrii dispărură la fel de discret cum veniseră.

Abia a fost semnat armistițiul, în 1918, cînd, în spatele stîncilor de la Horn Heag, reapăru la orizont silueta micuțului remorcher. Uneori, îl vizitau vedete sau chiar distrugătoare. Manevrele acestea au durat cîteva luni. Scufundările fuseseră reluate, dar scafandrii care au putut fi abordați erau muți, piercîni peștii.

Abia în august 1923, la sfîrșitul operațiunii, Amiralitatea britanică dezvăluă secretul: înaintea torpilării, în ianuarie 1917, calele vasului «Laurentio» fuseseră încărcate cu lingouri de aur și argint cîntărînd 40 de tone care fuseseră expediate de Tezaurul britanic la mulți industriași americani. Aceștia din urmă, cetățeni ai unei țări nebeligerante, înțelegeau să fie plătiți în prețioasele metale pentru serviciile aduse.

În anul 1917, comandantul G.C.C. Damant, specialist în lucrări submarine, primise misiunea să încerce să recupereze încărcătura. Localizarea epavei nu părea dificilă. Locul transmis prin S.O.S. fusese calculat în chiar momentul cînd submarinul german își lansase torpila. În plus, naufragiul fusese observat de patrurile de coastă. Cîteva zile au fost sufi-

ciente pentru a draga fundul mării și a regăsi vasul la 35 metri sub apă. La această adîncime era inutil să fie pusă la punct o tehnică specială de scufundare. La nevoie, scafandru clasic, care nu se schimbasese deloc de la conceperea sa de către englezul Augustus Siebe, cu 80 de ani în urmă, era suficient.

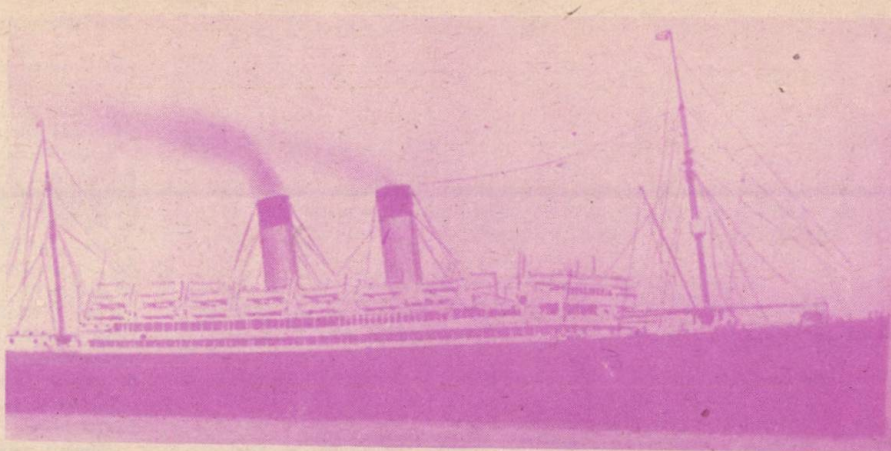
Nu exista pericolul «beției azotului», această senzație euforică pe care o încearcă scafandrii care suportă puternice presiuni la mari adîncimi, a cărei cauză o constituie combinația nocivă între azotul din aer cu singele, consecința fiind pierderea cunoștinței, ceea ce duce, în mod fatal, la moarte.

S-ar fi putut sta, bineînțeles, mai mult timp pe epavă. Ar fi trebuit, atunci, realizată scurtarea revenirii la suprafață a scafandrului. Azotul dizolvat în singe în timpul șederii sub apă se eliberează, într-adevăr, cînd corpul este decomprimat, exact ca gazul carbonic din apa gazoasă, atunci cînd sticla este desfundată. O revenire prea bruscă la suprafață, după o scufundare îndelungată, declanșează formarea bulelor în interiorul sistemului circulator și apariția de tulburări: furnicături, dureri, paralizie care pot aduce moartea. La 35 de metri adîncime, după o scufundare de un sfert de oră, scafandru putea urca în cîteva minute; după o oră, i-ar fi trebuit, pentru a reveni la suprafață, o oră întreagă, cu opriri intermediare.

Seiful este în spate

Operațiunile pe epavă aveau, deci, să fie supuse unor constrîngerii severe. Nu era, într-adevăr, vorba de o intervenție rapidă, ci de deschiderea unui vast șantier, pentru mai multe luni, și aceasta într-o zonă amenințată de curenți intensi. Încă de la primele scufundări s-a descoperit că vasul nu avea prea mari stricăciuni. Epava era întreagă: trebuia, deci, să fie recuperat ușor locul comorii și să se efectueze operațiunile conform planurilor pachebotului. Prima sarcină consta în a croi drum de acces spre seif, situat în spatele navei, unde se aflau 3 211 bare de aur și argint. Dificultățile proveneau din faptul că epava era foarte înclinată spre spate, fapt ce jena considerabil drumul scufundătorilor.

Pachebotul transatlantic
Laurentic, scufundat în
1917, transporta 40 tone
lingouri aur și argint

Avansarea lor spre partea cea mai joasă a epavei avea să le permită scafandrilor constatarea că ea fusese, totuși, mai serios avariată decât se părea la o primă privire. Pereții erau deteriorați, uneori chiar spărți, încât virfurile tăioase amenințau permanent tuburile prin care aerul cobora spre scafandri. De asemenea, unele căi de acces erau complet obturate, iar toată partea din spate a navei, cea mai interesantă, pentru că aici se aflau barele din aur și argint, era deja prinsă în fundul mării.

„Urcarea în balon”

Trebuia, deci, ca, în câteva minute, scufundătorul să caute calea cea mai potrivită, pe o suprafață în pantă, printre curenți violenți. În sfârșit, veni ziua când lucrările se apropiau de sfârșit. Următoarea coborire avea să fie, deci, hotărâtoare.

Scafandru căruiu îi reveni onoarea de a asigura această scufundare istorică se numea Light. Acesta se așeză pe navă, apoi ceru prin telefon să i se slăbească coarda cu cîțiva metri. Echipa de la suprafață lăsă liber tubul de aer, coarda de siguranță și cablul telefonic. La fund, Light le legă pe toate trei într-un singur punct pentru a se mișca pe o rază de cîțiva metri în jurul acestui pod de legătură fără să fie prea jenat. Prin trecerea pe care și-o croise în cursul coboririlor precedente, Light coborî și ajunsese la seif, ale cărui uși erau deteriorate. Prin nămolul adus de curenți, el zărește o formă. Coboră și mai mult. În apa tulbure, forma se conturează. Este o mică ladă, o ladă plină cu aur, fără încoială. Light se apleacă și avansează, lăsîndu-și tot mai mult capul în jos. Atinge lada, începe să scormone febril nămolul pentru a o putea degaja.

Dar, iată că nămolul pare să-i alunece printre degete... Are impresia că se dă înapoi... Și, parcă ridicat de picioare, urcă rapid, cu capul în jos, pînă ce tubul și coarda legate de epavă îl opresc brusc din ascensiune. Rămîne spînzurat, cu picioarele în aer, ca un balon care vrea să zboare.

Light fusese victima unei «urcări în balon», accident clasic care-i pîn-dește pe scafandri cînd aceștia lucrează cu capul în jos. Normal, orice exces de aer iese prin supapa de evacuare plasată pe cască. Cînd picioarele scufundătorului se găsesc deasupra capului, aerul are tendința să se adune în picioare, căci presiunea la nivelul lor este ceva mai scăzută. Partea de jos a costumului începe să se umfle și, din cauza volumului, este împinsă spre suprafața apei. Umflarea se produce lent, dar, cînd ridicarea începe, aceasta se accelerează pe măsură ce adîncimea scade, deci și presiunea apei, iar punga de aer se dilată. Prins fiind de descoperirea sa, Light uitase să-și ia măsura de prevedere obișnuită a scafandrilor care lucrează cu capul în jos: aceștia se redresează des pentru a muta aerul din picioare spre cască de unde acesta se evacuează prin supapă. Orice «urcare în balon» prezintă pericole. Aceasta era foarte serioasă, deoarece Light avusese nefericita idee de a-și lega frînghia de epavă, pregătindu-și astfel singur o capcană. Astfel, el rămînea în apă cu capul în jos, riscînd să-l sugrume tubul de aer.

Echipa de la suprafață, în contact telefonic cu nefericitul, însărcină un alt scafandru să meargă în ajutorul lui. Salvatorul ajunse la Light și coborî pînă în punctul unde coarda acestuia era legată de epavă. Înainte de a tăia legătura, ca măsură de prevedere, acesta se urcă pe tub și coardă pentru a-i încetini urcarea spre suprafață. Dar Light era atît de ușor încît nimic nu a putut opri urcarea sa rapidă.

Cei doi scafandri au ajuns împreună la suprafață, unul cu capul în jos, celălalt în sus, călare pe tubul de aer al primului, avînd norocul de a nu se ciocni de fundul vasului.

Operațiunea se termină printr-o dublă repescuire din barcă. Light fu urcat pe navă, dezbrăcat și dus în camera de decompresare de la bord, unde atmosfera fu comprimată în jurul lui pînă la o presiune echivalentă cu cea de la 35 de metri sub apă, apoi decomprimată lent pentru a reproduce condițiile unei urcări normale.

Cîteva zile mai tîrziu, scafandri au găsit un drum de acces mai bun spre seif. Acolo se aflau lăzi cu aur, cîntărind fiecare cîte 70 de kilograme. A fost nevoie să fie împinse cu mina pînă într-un loc degajat, de unde au putut fi scoase la suprafață. În ciuda dificultăților, 542 de lăzi fuseseră deja urcate la suprafață, cînd o puternică furtună obligă remorcherul să se refugieze în portul Donegal. Cîteva zile de odihnă forțată au fost suficiente pentru ca oceanul să distrugă pupa vasului «Laurentic», doborîndu-i toți pereții. Și cînd scafandrii își reluară scufundările, descoperiră că drumul spre aur era barat. Cînd ajunseră, în sfîrșit, la seif, constatară că planșeul se prăbușise, sub greutatea lăzilor. Lucrul trebuia reluat de la zero la etajul inferior. În cursul lucrărilor se primi ordinul din partea Amiralității ca vasul «Racer» și echipajul său să abandoneze totul pentru o lucrare mai urgentă: explorarea epavelor submarinelor germane, întrucît aliații doreau să le studieze ultimele lor perfecționări. Scafandri n-au revenit decît după armistițiu. Epava nu mai era decît o grămadă de bucăți acoperite de nămol, un cimitir populat de caracatițe.

A fost folosit un aparat al cărui tub de 60 de centimetri aspira în fiecare zi, cu ajutorul aerului comprimat, tone de noroi. Sub apă, un scafandru dirija

aparatură și degaja cu mina stilpii și pereții vasului pe care o macara le aducea la suprafață. În cursul acestei operațiuni monotone din 1919 a fost recuperată o zecime din încărcătură, adică 500 000 de livre de aur și argint. Din nefericire, o furtună întrerupse lucrările. Primăvara a trebuit

să se folosească explozive pentru a se putea croi un nou drum prin grămadă de stilpi și tablă aglomerate de noroi.

O adevărată groapă a fost săpată cu răbdare spre spatele epavei informe. Operațiunea se apropia de sfârșit, și șapte lingouri fuseseră deja recuperate, când o altă furtună groaznică acoperi

Unul dintre temerarii scufundători ai lui Light

cu fiare și noroi groapa cu comoara. Din cauza vremii proaste, lucrările au fost iarăși întrerupte.

În anul următor, ele au fost reluate, dar din nou întrerupte. Patru ani au durat operațiunile. Anul 1921 n-a fost un an bun. Deși fusese folosită o benă enormă, furtunile frecvente n-au permis să se scoată la suprafață decât 43 de bare de aur. 1923 a fost cel mai bun an: 1 255 de bare au fost culese, adică 150 000 de livre, și aduse în cel mai mare secret la Liverpool. În sfârșit, în august 1924, 39,5 tone din 40, adică 99 la sută din tezaur, au fost smulse mării.

Potrivit unei declarații făcute în 1926, în Camera Comunelor, de către secretarul parlamentar al Amiralității, lucrările de salvare au costat 128 000 de lire sterline, din care 6 739 lire au fost plătite scafandrilor, care recuperaseră exact 4 958 708 lire. Nici o altă operațiune de acest gen nu fusese mai fructuoasă.

Dumitru Constantin

„Șoferii-fantomă”

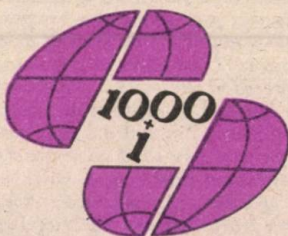
În medie, cinci «vehicule-kamikaze» se angajează, zilnic, pe contrasens pe autostrăzile din R.F. Germania, constituind un pericol mortal pe aceste căi rapide de circulație. Datele sînt furnizate de un raport al Ministerului vest-german al transporturilor.

De circa patru ani, acest fenomen este menționat din ce în ce mai frecvent în procesele verbale ale poliției rutiere și în anunțurile serviciilor de radio-ghidare: «Atenție, automobilisti, o mașină circulă cu mare viteză, pe contrasens, pe autostrada «A-8», pe ruta Augsburg-München. Adaptați-vă acestei situații!». De cîteva ori pe zi, pot fi auzite, la radio, asemenea anunțuri. Fenomenul a devenit atât de curent, încît, adesea, speaker-ul nici nu le mai cere automobilistilor «normali» să încetinească, să rămîină pe dreapta și, mai ales, să nu depășească.

Termenul oficial pentru desemnarea acestor «șoferi-kamikaze» este acela de «șoferi rătăciți». Dar, în R.F.G., toată lumea îi numește «șoferi-fantomă». De altfel, aceștia nu sînt întotdeauna automobilisti. Recent, un ciclist s-a angajat pe o autostradă în sens invers. O

mașină, venind «normal», l-a evitat în ultima clipă. Ciclistul a scăpat, în timp ce șoferul a fost transportat la spital în stare de șoc...

O bătrînă de 81 de ani n-a ezitat să «înfrunte», pe contrasens, o întreagă coloană de mașini, între München și Garmish (Bavaria). Tot în Bavaria, un agricultor a circulat, senin, în sens invers la volanul... tractorului său.

Majoritatea cazurilor de «șoferi-fantomă» înregistrate de poliție sînt mai puțin spectaculoase. Iar cazurile de «flagrant-delicți» sînt rare. Cel mai adesea — arată raportul — poliția sosește prea tîrziu: dîndu-și seama că s-a angajat greșit, o femeie aflată la volan întoarce pe autostradă pentru a reveni pe sensul normal: o altă mașină, venind din față, reușește s-o evite pe «șoferița-fantomă», dar automobilul derapează.

Majoritatea «trajectoriilor-fan-

tomă» sînt efectuate — precizează raportul — pentru a «repara» o eroare. Ele nu depășesc, se pare, distanța de 500 metri. Recordul celui mai lung drum pe contrasens pe o cale rapidă de circulație este de 60 kilometri: un «Mercedes», care a scăpat, ca prin miracol, doar cu capota șifonată.

«Șoferii-fantomă» se rătăcesc, în general, la intrarea pe autostradă, alegînd ieșirea în loc de intrarea pe banda de circulație. Al'te locuri critice, menționate de raportul ministerului transporturilor: benzinăriile sau parking-urile; după o scurtă oprire, obosiți de drum, automobilistii se angajează pe o direcție greșită. Oboseala singură nu explică însă totul. Potrivit statisticilor oficiale, alcoolul este, cel mai adesea responsabil unor asemenea greșeli. «Probabil m-am înșelat», este răspunsul pe care poliția îl aude atunci cînd reușește să intercepteze un «șofer-fantomă».

Totuși — scrie, în concluzie, raportul — nu e cazul să ne temem prea tare de o asemenea «întîlnire de gradul trei»: «șoferii-fantomă» reprezintă doar 0,00024 la sută din cei 2 milioane de automobilisti ce folosesc, zilnic, cei 7 500 kilometri de autostradă din R.F. Germania..

TEZAURELE ORIENTULUI ANTIC

Reconstrucția Babilonului

Misterele Eblei

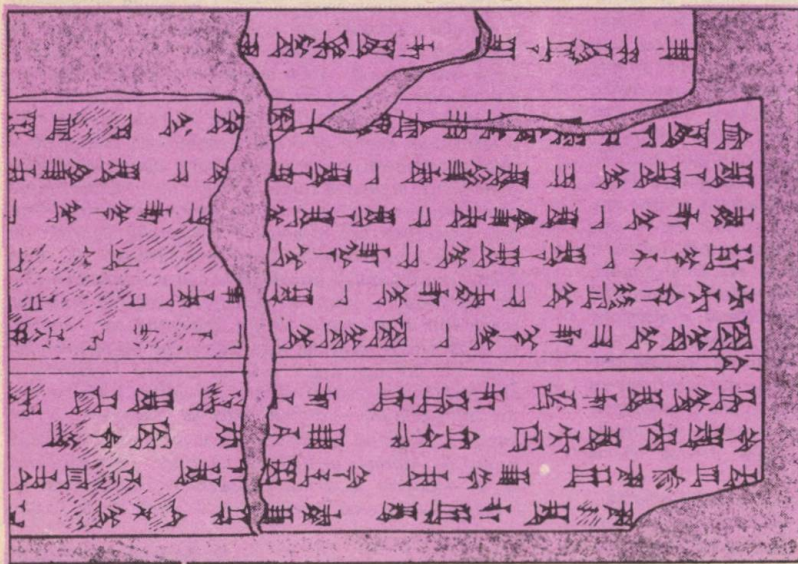
Prima partitură muzicală din lume

Colindând meleagurile de legendă ale Orientului Mijlociu, de la țărmul însorit al Mediteranei răsăritene și până la oglinda de smarald a Golfului «aurului negru», călătorul întâlnește adesea, presărate în cale, uimitoarele vestigii ale unor civilizații celebre care se succed, pe scara istoriei, vreme de milenii. Nicăieri în lume nu există o asemenea densitate de monumente ale trecutului antic, concentrată pe o suprafață relativ restrânsă, dacă se raportează la numărul lor. Numai pe harta Siriei sînt însemnate peste 1 600 de locuri unde arheologii au adus la lumină, în zilele noastre, mărturiile concrete ale unor civilizații ce-au prosperat cu mii și mii de ani în urmă. La fel de numeroase sînt punctele arheologice descoperite pe teritoriul Irakului, Iordaniei, Libanului. Ele au fost îngropate, secole de-a rîndul, sub straturi groase de nisip aduse de vînturile aprige ale deșertului, de vijeliosul khamsîn al celor cincizeci de zile pe an, după cum îl indică și numele ce i s-a dat în arabă. Cele mai multe au văzut, din nou, lumina zilei în ultimele decenii. Altele, probabil tot atît de numeroase, așteaptă, sub acoperămintul gros de colb așternut de scurgerea molcomă a timpului, să fie aduse la suprafață.

Este de menționat faptul că, peste tot, în țările Orientului Mijlociu, autoritățile statale acordă o atenție deosebită activității arheologice, încurajînd-o și sprijinind-o financiar. În fiecare din aceste țări funcționează organisme speciale, guvernamentale, însărcinate cu dirijarea

cercetărilor arheologice și conservarea patrimoniului existent. În trecut, multe piese de valoare erau înstrăinate, îmbogățind muzeele metropolelor occidentale sau diverse colecții particulare. Un caz tipic în această direcție l-a constituit Babilonul, unde însăși poarta triumfală a celebrei cetăți a fost desfăcută, bucată cu bucată, și transportată într-un muzeu european în perioada cînd Irakul se afla sub stăpînire străină. Graba unor așa-ziși arheologi de a descoperi comorile presupuse că s-ar fi găsit îngropate sub acoperămintul de pămînt, gros de cincisprezece metri, a condus la folosirea dinamitei pentru săpături, ceea ce a provocat distrugerii ireparabile. Vizitatorii Babilonului de astăzi sînt dezamăgiți de peisajul sărăcăcios al vestigiilor antice, unele dintre ele doar simple copii ale monumentelor de valoare aflate în muzeele din Europa. După cum se știe, statul irakian, în colaborare cu UNESCO, a elaborat un vast plan de reconstrucție a cetății Babilonului, această adevărată minune a lumii antice, alocînd fonduri importante pentru repunerea sa în valoare, prin efectuarea de săpături organizate pe baze strict științifice.

După dobîndirea independenței naționale, tinerele state din Orientul Mijlociu s-au preocupat intens de vestigiile trecutului, de scoaterea la suprafață și atenția lor conservare, considerînd că ele constituie nu numai simple motive de mîndrie națională dar și adevărate punți spre civilizația actuală a adevăratei renașteri pe care o cunosc

Tablita descoperită la Ugarit pe care este însemnată cea mai veche partitură muzicală din lume descifrată pînă în prezent

popoarele țărilor respective. Este de notat faptul că, la Beirut, Damasc, Alep, Bagdad și Amman, înțelegându-se prin grija autorităților, valoroase muzee naționale de arheologie cu faimă mondială, lor adăugându-li-se și o serie de muzee locale ce prezintă, la rîndul lor, un interes deosebit. Principalele vestigii ale antichității, cum ar fi Babilonul în Irak, Gerasa în Iordania, Palmyra, Ugarit și Bosra în Siria, Baalbeck și Byblos în Liban, ca să nu cităm decît un număr restrîns din mulțimea lor, dispun de servicii calificate de ghizi, de diverse tipărituri pentru orientarea vizitatorilor, au asigurate căi și mijloace de acces, iar, unele și condiții de cazare în hoteluri moderne, construite chiar la fața locului, lângă ruinele celebre ale trecutului. Ele au intrat astfel, temeinic, în circuitul turismului internațional, atrăgînd, anual, un număr destul de ridicat de vizitatori din alte continente, legăturile aeriene actuale, bine puse la punct, facilitînd accesul rapid din orice colț al lumii.

Încurajarea săpăturilor arheologice aduce, continuu, la suprafață noi mărturii inedite despre civilizațiile ce au înflorit pe aceste meleaguri cu milenii și milenii în urmă. Un exemplu mai recent îl constituie descoperirea anticei cetăți Ebla, de acum patru milenii, cu bibliotecile sale de tăblițe scrise în cuneiforme, care au o importanță extraordinară pentru cunoașterea exactă a istoriei Orientului Mijlociu.

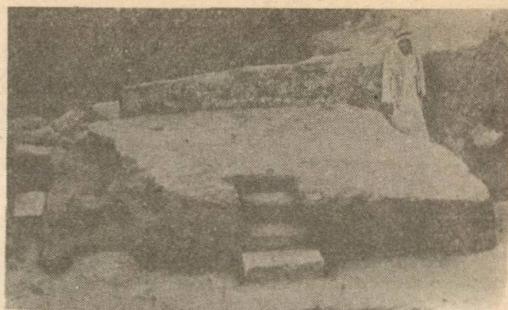
Cînd, spre sfîrșitul secolului trecut, la Nippur, în Irak, au fost descoperite mai multe tăblițe de argilă avînd înscrise, în cuneiforme, relatarea expedițiilor faimosului rege al Akkadului, Sargon cel Bătrîn, care a trăit în secolul al XXIV-lea înaintea erei noastre, arheologii au deslușit numele a trei cetăți — Mari, Iarmuti și Ebla. În 1934, printre ruinele de la Tell Hariri, din nord-estul Siriei, a fost descoperită o inscripție care dovedea că așezarea cetății Mari corespunde chiar aceluși loc. Mai rămînea de descoperit Iarmuti și Ebla. Ipoteza identificării lui Iarmuti cu Ramitha (numele pe care marele port sirian de azi, Lattakia, îl purta înaintea epocii elenistice) n-a putut fi confirmată. Dar unde se găsea Ebla?

Între timp, mai fuseseră descoperite și alte înscrisuri, în afara cronicii cuceririlor regelui Sargon, ce mențineau numele de Ebla. El este reîntîlnit pe o inscripție din Karnak, în Egipt, datînd din timpul faraonului Tutmes III, și pe alte cîteva, găsite la Umma în Irak, într-un text hurit.

Dintre multele misiuni arheologice plecate în cursul acestui secol la descoperirea anticei cetăți Ebla, șansa i-a suris pînă la urmă echipei de arheologi italieni care au început săpăturile la Tell Mardikh, ruine antice situate la 60 km sud de Alep, în imediata apropiere a autostrăzii ce leagă acest oraș de Damasc. Lucrările au început în 1964, sub conducerea profesorului Paolo Matthiae, directorul Institutului de studii ale Orientului antic de pe lângă Universitatea din Roma, și au continuat an de an.

După primele săpături au fost degajate o poartă monumentală, lungă de 40 de metri, construită din blocuri masive de piatră, mai multe locuințe și temple și o parte a unui palat, identificat ulterior ca reședință regală. În 1968, pe umărul unei statui de piatră, dezgropată printre ruinele acropolei, a fost descifrată o inscripție cuneiformă în limba akkadeană care indica că Neza, fiul lui Hab, regele Eblei, a oferit statuia sa templului zeiței Ishtar. Era un indiciu prețios, dar confirmarea avea să vină abia cîțiva ani mai tîrziu, cînd, degajîndu-se ruinele palatului regal, au fost descoperite mai multe biblioteci ce aduceau precizări exacte privind istoria cetății Ebla.

Biblioteca, aflată sub poarta de est a curții palatului, cuprindea 15 000 de tăblițe cu scrieri cuneiformă, conținînd relatări asupra vieții comerciale, economice, admi-

Ruinele palatului regal de la Ebla de acum 35 de secole

nistrative, asupra istoriei, lexicografiei, literaturii. Puțin mai departe s-au găsit o mie de tăblițe constituind documente administrative privind distribuirea rațiilor mesagerilor și reprezentanților oficiali. Alte cinci sute de tăblițe prezentau informații economice și istorice. O a patra bibliotecă, formată din patru sute de tăblițe, trata subiecte privind agricultura și creșterea animalelor. În sfîrșit, un ultim set de tăblițe, descoperite în partea de nord a palatului, conținea relatări cu caracter pur economic. Limba în care au fost scrise aceste tăblițe este considerată a fi cea mai veche limbă arabă, care avea trei dialecte de bază: akkadean în Mesopotamia, eblan în Siria centrală și cananeean pe litoralul mediteraneean, acesta din urmă cuprinzînd dialectul ugaritic și fenician.

Săpăturile arheologice întreprinse la Ebla, în 1975, au precizat că orașul a fost înființat cu 4400 de ani în urmă. Între anii 2400—2250 înaintea erei noastre, Ebla a fost capitala unui stat important care ocupa al treilea loc după Egipt și Mesopotamia. Distrus în 2250 î.e.n. Ebla revine centrul unei importante civilizații între anii 2000—1800 î.e.n. pentru a dispărea apoi în neantul istoriei. Săpăturile de la Ebla nu sînt încă încheiate și ele pot oferi noi surprize și precizări relativ la o perioadă destul de îndepărtată din istoria omenirii, mai cu seamă după ce toate tăblițele descoperite aici vor ajunge să fie descifrate.

O astfel de surpriză a oferit o tăbliță descoperită la Ugarit cu un sfert de secol în urmă, dar descifrată mult mai tîrziu. După cum este cunoscut, cetatea Ugarit de pe țărmul mediteraneean al Siriei, în imediata apropiere a portului Lattakia, este considerată ca fiind locul de baștină al primului alfabet unitar din lume. Aici au fost găsite zeci de mii de tăblițe din al doilea mileniu dinaintea erei noastre, consemnînd în ugarită evenimente istorice, corespondență diplomatică, opere literare printre care și numeroase poeme de o rară sensibilitate, dicționare și chiar enciclopedii, cea mai mare parte dintre ele traduse și publicate, în diverse studii, în multe țări. Tăblița despre care aminteam mai sus rămînea, însă, nedescifrată, semnele respective necorespunzînd alfabetului ugaritic, în care erau scrise celelalte. După multe căutări, dr. Anne Kilmer, profesoară de asirologie la Universitatea Berkeley din California, a reușit să descopere sensurile semnelor cuneiforme de pe această tăbliță. Era vorba, pur și simplu, de o partitură muzicală, cea mai veche cunoscută pînă acum din întreaga lume, ceea ce conferă Ugaritului o altă înțietate mondială alături de alfabetul său unitar. Această partitură — a unui cîntec de dragoste — a fost interpretată pe un instrument cu coarde construit după indicațiile cuprinse în tăblițele ugaritice, fiind ascultată de un auditoriu de o mie de persoane, impresionat de sensibilitatea acestei muzici vechi de peste 35 de secole.

Crăciun Ionescu